

ISSN 1728-8657

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Казахский национальный педагогический университет имени Абая
Abai Kazakh national pedagogical university

ХАБАРШЫ

«Көркемөнерден білім беру: өнер – теориясы – әдістемесі» сериясы
Серия «Художественное образование: искусство – теория – методика»
Series of «Art education: art – theory – methods»

2 (71), 2022

Алматы

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Казахский национальный педагогический университет имени Абая
Abai Kazakh national pedagogical university

ХАБАРШЫ

«Көркемөнерден білім беру: өнер – теориясы – әдістемесі» сериясы
Серия «Художественное образование: искусство – теория – методика»
Series of «Art education: art – theory – methods»
2 (71)

Алматы, 2022

Абай атындағы
Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

ХАБАРШЫ

«Көркемөнерден білім беру:
өнер – теориясы – әдістемесі» сериясы
№2 (71), 2022

2001 ж. бастап шығады.
Шығару жиілігі – жылына 4 нөмір

Бас редактор – PhD, қауым.
профессор **Искаков Т.М.**

Бас редактордың орынбасары және
жауапты хатшы – п.ғ.к., ҚР ЖАК доценті
Ш.Ә. Ақбаева

Редакция алқасы:

Reser Gulmes – Associate Professor (Түркия);

Xie Henging – Professor (Қытай);

Rafis Abazov – PhD докторы, Колумбия
университетінің профессоры (АҚШ);

Omer Zaimoglu – PhD докторы, Акдениз
университетінің доценті (Түркия);

К.Д. Добаев – п.ғ.д., профессор (Қырғызстан);

А.Т. Калдыбаева – Қырғызстан
Республикасы. Бішкек қаласы, И.Арабаев
атындағы Қырғыз мемлекеттік
университетінің профессоры, п.ғ.д.
(Қырғызстан);

О.В. Шалыпин – п.ғ.д., профессор (Ресей);

Н.Б. Смирнова – п.ғ.д., доцент (Ресей);

М.Ж. Тәнірберген – п.ғ.к., М.Әуезов
атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік
педагогикалық университетінің профессоры;

Б.Н. Байділдә – Қазақстан еңбек сіңірген
қайраткері, Т.Жүргенов атындағы ҚазҰӨА
профессоры;

Л.Ш. Какимова – п.ғ.к., доцент;

А.Қ. Ахметова – п.ғ.д., профессор;

В.В. Ващенко – әскер.ғ.к., ҚР ЖАК доценті;

Р.Ж. Нарибай – б.ғ.к. ҚР ЖАК доценті,
кафедра профессоры

Қ.Қ. Мұратаев – өнертану кандидаты, профессор;

А.С. Сманова – п.ғ.к., қауым. профессор;

М.Ә. Султанова – өнертану кандидаты,
қауым. профессор;

Ж.Н. Шайғозова – п.ғ.к., қауым. профессор;

З.Ж. Рабилова – PhD доктор, аға оқытушы.

© Абай атындағы

Қазақ ұлттық педагогикалық
университеті, 2022

Қазақстан Республикасының Мәдениет және
ақпарат министрлігінде 2009 жылы
мамырдың 8-де тіркелген №10099-Ж

Басуға 07.12.2021. қол қойылды.
Пішімі 60x84 1/8. Көлемі 11,75 е.б.т.
Таралымы 300 дана. Тапсырыс 456.

050010, Алматы қаласы,
Достық даңғылы, 13.
Абай атындағы ҚазҰПУ

Абай атындағы Қазақ ұлттық
педагогикалық университетінің
«Ұлағат» баспасы

**М А З М Ұ Н Ы
С О Д Е Р Ж А Н И Е
C O N T E N T**

**I БӨЛІМ. КӨРКЕМДІК БІЛІМ БЕРУ
РАЗДЕЛ I. ХУДОЖЕСТВЕННОЕ
ОБРАЗОВАНИЕ**

Сагимбаев А. А., Жайкенова А. Р., Қангелдин А.Қ., Жакиев Т. Р. Қ. Жұбанов атындағы ақтөбе өңірлік университетінде фирмалық стилді пайдалану мен оның ережелерін жасау
Сагимбаев А. А., Жайкенова А. Р., Кангельдин А.Қ., Жакиев Т. Р. Создание правил использования фирменного стиля в актобинском региональном университете им. К.Жубанова
Sagimbayev A. A. Zhaykenova A. R., Kangel'din A. K., Zhakiev T. R. Development of rules for using corporate identity at aktobe regional university named after k. zhubanov 6

Г.Б.Кунжигитова, С.Қ.Бейсенбаев, И.С.Керімбай. Перзенттерім шуағым – өнерім шырағым 11
Г.Б. Кунжигитова, С.К. Бейсенбаев, И.С. Керимбай. Мои дети мое сияние, мое искусство - это мой свет
G.B. Kunzhigitova, S.K. Beysenbayev, I.S. Kerimbay. My children are my shine - my art is my light

Сагимбаев А. А., Абдулла А.М., Барбосынова Г.Е., Тілесова Г.Ш. Қазіргі кезеңдегі оқу процесінде компьютерлерді колданудың рөлі 18

Сагимбаев А. А., Абдулла А.М., Барбосынова Г.Е. Тлесова Г.Ш. Роль применения компьютеров в учебном процессе на современном этапе

Sagimbayev A.A. Abdulla A.M., Barbossynova G.E., Tlesova G.Sh. The role of the use of computers in the educational process at the present stage

G.B. Kunzhigitova, S.K. Beysenbayev, I.S. Kerimbay. International academic mobility program 26

Г.Б.Кунжигитова, С.К.Бейсенбаев, И.С.Керімбай. Программа международной академической мобильности

Г.Б.Кунжигитова, С.Қ.Бейсенбаев, И.С.Керімбай. Халықаралық академиялық ұтқырлық бағдарламасы

Бақыт Г., Бекова Г.А. Ұлттық натюрморт жанрын меңгерту арқылы оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту 31

Бақыт Г., Бекова Г.А. Развитие Творческих способностей, учащихся на основе изучения казахского национального натюрморта

Bakyt G., Bekova G.A. Development of creative abilities of students because of the study of the Kazakh national still life

М.У.Қайдаров . Портрет жазудағы қолданылатын тәсілдер 38

М.У. Кайдаров. Используемые методы к написанию портрета

M. U. Kaidarov. Methods used in portrait painting

Бауржанова А.Б., Елубай А.Б. Қазіргі заман жағдайындағы студенттерге компьютерлік жобалауды үйретудегі autocad бағдарламасының ерекше маңызы 42

Бауржанова А.Б., Елубай А.Б. Особая роль программы AutoCAD в обучении студентов по компьютерному проектированию в современных условиях

Baurzhanova A., Yelubai A. The special role of the autocad program in teaching students about computer design in modern conditions

Казахский национальный педагогический университет имени Абая

ВЕСТНИК

Серия «Художественное образование: искусство – теория – методика»
№ 2 (71), 2022

Выходит, с 2001 года.

Периодичность – 4 номера в год

Главный редактор – PhD, ассоц. профессор Исаков Т.М.

Заместитель главного редактора и ответственный секретарь –
к.п.н., доцент ВАК РК Акбаева Ш.А.

Члены ред.коллегии:

Reser Gulmes – Associate Professor (Турция);

Xie Henging – Professor (Китай);

Rafis Abazov – доктор PhD, Профессор Колумбийского университета (США);

Omer Zaimoglu – доктор PhD, Доцент университета Акдениз (Турция);

Добаев К.Д. – д.п.н., профессор (Киргизия);

Калдыбаева А.Т. – Республика Киргизия.

г. Бишкек, д.п.н., профессор Киргизского государственного университета им. И.Арабаева (Киргизия);

Шалыпин О.В. – д.п.н., профессор (Россия);

Смирнова Н.Б. – д.п.н., доцент (Россия);

Танирберген М.Ж. – д.п.н., профессор

Южно-Казахстанского педагогического государственного университета им. М.Ауэзова;

Байдилда Б.Н. – заслуженный деятель Казахстана, профессор КазНАИ им.Т.Жургенова;

Какимова Л.Ш. – к.п.н., доцент;

Ахметова А.Қ. – д.п.н., профессор;

Вашенко В.В. – канд.военных н., доцент ВАК РК;

Нарибай Р.Ж. – к.б.н., доцент ВАК РК, профессор кафедры

Муратаев К.К. – профессор, кандидат искусствоведение;

Сманова А.С. – к.п.н., ассоц.профессор;

Султанова М.Э. – кандидат

искусствоведение, ассоц.профессор;

Шайгозова Ж.Н. – к.п.н., ассоц. профессор;

Рабилова З.Ж. – доктор PhD,

ст. преподаватель;

© Казахский национальный педагогический университет имени Абая, 2022

Зарегистрировано Министерстве культуры и информации Республики Казахстан
8 мая 2009 г. №10099-Ж

Подписано в печать 07.12.2021.
Формат 60x84¹/₈. Объем 13,75 уч.-изд.л.
Тираж 300 экз. Заказ 456.

050010, г. Алматы,
пр. Достық, 13. КазНПУ им. Абая
Издательство «Ұлағат»

Казахского национального педагогического университета имени Абая

Иманбакиев Е.А., Бөлек А. Кескіндеме мамандығының студенттеріне пейзажды көркемдеп бейнелеуге үйретудің әдістемесі 48

Иманбакиев Е.А., Бөлек А. Методика обучения студентов специальности живопись художественному изображению пейзажа

Imanbakiev E.A., Bolek A. Methodology of teaching students of the specialty painting in the artistic representation of landscape

II БӨЛІМ. МУЗЫКАЛЫҚ БІЛІМ РАЗДЕЛ II. МУЗЫКАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Какимова Л.Ш., Шайменова А.Е. Өнер түрлерін қолдану (музыка, сурет, поэзия негізінде) интегративтік сабақтың теориялық және әдіснамалық негіздері 53

Какимова Л.Ш., Шайменова А.Е. Теоретико-методические основы интегрированного урока с использованием видов искусств (на материале музыки, живописи, поэзии)

Kakimova L.Sh. Shaimenova A.E. Theoretical and methodological foundations of an integrated lesson using art forms (based on music, painting, poetry)

III БӨЛІМ. СӘНДІ ҚОЛДАНБАЛЫ ӨНЕР РАЗДЕЛ III. ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОЕ ИСКУССТВО

Арыстанова Г.Б., Қартбаева А., Ермаханбетова А.М. Қазақ әйелдеріне арналған этно стиль таптамасын дайындау жолдары 62

Арыстанова Г.Б., Қартбаева А., Ермаханбетова А.М. Способы разработки этно-коллекции для казахских женщин

Arystanova G.B., Kartbayeva A., Ermakhanbetova A.M. Modern analysis of the development of Kazakh ethno clothing

Омарова Е.О., Махамбет Д.У. Стандартты емес әйелдер тұлғаларының түрлері мен ерекшеліктері 66

Омарова Е.О., Махамбет Д.У. Типы и особенности нестандартных женских фигур

Omarova E.O., Makhambet D.U. Types and features of non-standard female figures

IV БӨЛІМ. ӨНЕРТАНУ РАЗДЕЛ IV. ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ

Kunzhigitova G.B., Beysenbayev S.K., Kerimbay I.S. Avant-garde method in painting 69

Кунжигитова Г.Б., Бейсенбаев С.К., Керимбай И.С. Авангардний метод в живописи

Кунжигитова Г.Б., Бейсенбаев С.К., Керимбай И.С. Кескіндемедегі авангардтық әдіс

Омарова Е.О., Жусипбеова А.Б. Қалалық және ауылдық мәдениет: оқшаулау және өзара іс-қимылдары 76

Омарова Е.О., Жусипбеова А.Б. Городская и сельская культура: локализация и взаимодействие

Omarova E.O., Zhusipbeova A.B. Urban and rural culture: localization and interaction

**Kazakh national pedagogical
university named after Abai**

BULLETIN

**A series of
«Art education: art – theory – methods»
№2 (71), 2022**

Periodicity – 4 issues per year.
Published since 2001

**Chief Editor – PhD, assoc. Professor
Iskakov T.M.**

**Deputy chief editor and Executive Secretary –
candidate of pedagogic Sciences, HAC associate
Professor A.Sh. Akbaeva**

Members of editorship:

- Reser Gulmes** – Associate Professor (Turkey);
Xie Henging – Professor (China);
Rafis Abazov – doctor PhD, Professor at Columbia
University (USA);
Omer Zaimoglu – doctor PhD, associate Professor
at Akdeniz University (Turkey);
Dobaev D.K. – doctor of pedagogical sciences,
Professor (Kyrgyzstan);
Kaldybayeva A.T. – The Republic of Kyrgyzstan.
Bishkek, doctor of Economics, Professor of Kyrgyz
state University named after I. Arabaev (Kyrgyzstan
);
Shalyapin O.V. – doctor of science, Professor (Russia);
Smirnova N.B. doctor of pedagogical Sciences,
associate Professor (Russia);
Tanirbergenov M. Zh. – doctor of pedagogical
Sciences, Professor of the South Kazakhstan
pedagogical state University named after
M. Auezov;
Baidilda B.N. – honored worker of Kazakhstan,
Professor of KazNAI named after T. Zhurgenov;
Kakimova L.S. – candidate of pedagogical
Sciences, associate Professor;
Akhmetova A.K. doctor of pedagogical Sciences,
Professor;
Vashchenko V.V. – Candidate of military Sciences,
associate Professor of the higher attestation
Commission of the Republic
of Kazakhstan;
Naribay R.Zh. – Candidate of biological Sciences,
associate Professor of HAC RK, Professor of the
Department
Musataev K.K. – Professor, candidate of art history;
Smanova A.S. – candidate of pedagogical sciences,
Associate Professor;
Sultanova M.E. – candidate of art history,
Associate Professor;
Shaikozova Zh. – candidate of pedagogical
sciences, Associate Professor;
Rabilova Z.Zh. – doctor PhD, senior lecturer.

© **Kazakh National Pedagogical University
named after Abai, 2022**

Registered in the Ministry of Culture and
Information of the RK, 8 May, 2009
№ 10099-Ж.

Signed to print 07.12.2021.
Format 60x84 1/8. Book paper. 13,75
300 copies. Order 456.

050010, 13 Dostyk ave.
Almaty. KazNPU. Abai Publisher "Ulagat" Kazakh
National Pedagogical University named after Abai

Омарова Е.О., Ботахан А. Замануи сәулет дизайны бойынша казахстанның ортағасырлық қалаларының сәулеттік дәстүрлерін дамыту жолдары 81
Омарова Е.О., Ботахан А. Пути развития архитектурных традиций средневековых городов Казахстана по современному архитектурному дизайну
Omarova E.O., Botahan A. Ways of development of architectural traditions of medieval cities of Kazakhstan on modern architectural design

Авторлар жөнінде мәлімет..... 85
Сведения об авторах..... 87
Information about the author..... 89

I БӨЛІМ. КӨРКЕМДІК БІЛІМ БЕРУ
РАЗДЕЛ I. ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

ӘОЖ 659.125.5

МРНТИ 18.07.65

¹Сағимбаев А. А., ²Жайкенова А. Р., ³Қангелдин А.Қ.,
⁴Жакиев Т. Р.

¹Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, Қазақстан Дизайнерлер одағының мүшесі, Ақтөбе қаласы, Қазақстан, e-mail: adun_8s@mail.ru

²Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, ғылым магистры, оқытушы, Қазақстан Дизайнерлер одағының мүшесі, Ақтөбе қаласы, Қазақстан, e-mail: Zhaikenova777@mail.ru

³Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, оқытушы, Еуразиялық дизайнерлер одағының мүшесі, Ақтөбе қаласы, Қазақстан, e-mail: aibolat.kangeldin@mail.ru

⁴ Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, «Дизайн» мамандығының 4-курс студенті, Ақтөбе қаласы, Қазақстан, e-mail: zhakiev.00@mail.ru

Қ. ЖҰБАНОВ АТЫНДАҒЫ АҚТӨБЕ ӨңІРЛІК УНИВЕРСИТЕТІНДЕ ФИРМАЛЫҚ СТИЛДІ ПАЙДАЛАНУ МЕН ОНЫҢ ЕРЕЖЕЛЕРІН ЖАСАУ

Аңдатпа

Нарық жағдайындағы кез-келген бейне немесе таңба есте қаларлық және танымал болуы үшін, ең алдымен, қалың аудиторияны қалыптастыратын негізгі идеяға сәйкес келетін дәлелденген тұжырымдама болуы қажет. Брендбук әр түрлі компаниялар, фирмалар, ұйымдар, оқу орындары және т. б. визуалды ақпараттың негізгі стилистикалық элементтеріне үн қосады.

Мақалада еліміздің Батыс аймағындағы ең ірі саналатын университет брендинің стилистикалық бірізділік мәселелері жан-жақты қарастырылады. Жақсы дамыған корпоративті сәйкестілік университеттің имиджіне оң әсер етеді және ең алдымен жаңа қызметкерлер, студенттер, магистранттар үшін және әсіресе осы жоғары оқу орнына түскісі келетін үміткерлер үшін пайдасы мол.

Түйін сөздер: брендинг, университет, логотип, ақпарат, стиль, нышан, семиотика

Аннотация

¹Сағимбаев А. А., ²Жайкенова А. Р., ³[Қангельдин А.Қ.](#), ⁴Жакиев Т. Р.

СОЗДАНИЕ ПРАВИЛ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ФИРМЕННОГО СТИЛЯ В АКТЮБИНСКОМ РЕГИОНАЛЬНОМ УНИВЕРСИТЕТЕ ИМ. К.ЖУБАНОВА

¹Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова, кандидат педагогических наук, доцент, член Союза дизайнеров Казахстана, г. Актөбе, Казахстан, e-mail: adun_8s@mail.ru

²Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова, магистр наук, преподаватель, член Союза дизайнеров Казахстана, г. Актөбе, Казахстан, e-mail: Zhaikenova777@mail.ru

³Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова, преподаватель, член Евразийского Союза дизайнеров, г. Актюбе, Казахстан, e-mail: aibolat.kangeldin@mail.ru

⁴Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова, студент 4-курса, специальности «Дизайн», г. Актюбе, Казахстан, e-mail: zhakiev.00@mail.ru

Образ или знак запоминаемый и узнаваемый на рынке, это прежде всего выверенная и соответствующая главной идее концепция, который несомненно будет формировать целевую аудиторию. Брендбук задает тон основным стилистическим элементам визуальной информации различных компании, фирмы, организации, учебного заведения и т.д.

В данной статье рассматриваются вопросы стилистического единообразия фирменного брендинга университета, который является одной из крупных в Западном регионе нашей страны. Удачно разработанный фирменный стиль положительно влияет на имидж ВУЗа, и прежде всего полезен для новых сотрудников, студентов, магистрантов и особенно для абитуриентов, который собираются поступать в данное высшее учебное заведение.

Ключевые слова: брендинг, университет, логотип, информация, стиль, символика, семиотика

Abstract

DEVELOPMENT OF RULES FOR USING CORPORATE IDENTITY AT AKTOBE REGIONAL UNIVERSITY NAMED AFTER K. ZHUBANOV

¹Sagimbayev A. A., ²Zhaykenova A. R., ³Kangeldin A.K., ⁴Zhakiev T. R.

¹Aktobe Regional University named after K. Zhubanov, candidate of Pedagogical Sciences, docent, member of the Union of Designers of Kazakhstan, Aktobe, Kazakhstan, e-mail: adun_8s@mail.ru

²Aktobe Regional University named after K. Zhubanov, master of science, teacher, member of the Union of Designers of Kazakhstan, Aktobe, Kazakhstan, e-mail: Zhaikenova777@mail.ru

³Aktobe Regional University named after K. Zhubanov, teacher, member of the Union of Eurasian Designers, Aktobe, Kazakhstan, e-mail: aibolat.kangeldin@mail.ru

⁴Aktobe Regional University named after K. Zhubanov, 4th year student of the specialty "Design", Aktobe, Kazakhstan, e-mail: zhakiev.00@mail.ru

The image is memorable and recognizable on the market; it is first a verified and consistent concept with the main idea, which will undoubtedly form the target audience. The brandbook sets the tone for the main stylistic elements of visual information of various companies, firms, organizations, educational institutions, etc.

This article examines the issues of stylistic uniformity of the corporate branding of the university, which is one of the largest in the Western region of our country. A well-developed corporate identity has a positive effect on the image of the university, and is primarily useful for new employees, students, undergraduates, and especially for applicants who are going to enroll in this higher educational institution.

Keywords: branding, university, logo, information, style, symbolism, semiotics

Біздің заманымыздың ең маңызды белгілерінің бірі - коммуникативтік үдерістердің қарқынды дамуы. Бұл үдерістер ақпарат беру мәселелері мамандарының назарын аудартуда және ол көрнекі ақпарат коммуникацияның маңызды құралдарының бірі болып табылады.

XXI ғасырдың басында елдің экономикалық өмірінде орасан зор өзгерістер болды. Материалдық тауарлар өндірісі саласындағы технологиялық үдерістердің жетілдірілуі ірі өнеркәсіптік үлгілермен бәсекеге түсетін өз өнімдерімен шағын кәсіпорындардың тұтас кеңістігінің пайда болуына ықпал етті. Бірінші кезекте елімізде шағын және орта бизнестің дамуы тамақ өнеркәсібінде, полиграфия өнеркәсібінде, сән индустриясында, қызмет көрсету саласында және т. б. басталды, десек артық айтпаймыз. Өндірушінің корпоративтік символизмінің рөлі, сауда белгісі, таңба, сондай-ақ компанияның атауы болып табылатын маңызды элемент және материалдарға арналған қорап орамдары өте үлкен сұранысқа ие болды.

Тауар сапасы мен оның жарнамасы кепілдігіне, келетін болсақ оның кейбір функцияларын бірден-бір атқаратын өнеркәсіптік меншік нысандарының негізгісі болып саналатын – тауар белгісі.

Корпоративті сәйкестік - бұл көркем бейнеге немесе оның мазмұнына негізделіп, нысанды баршаға танымал ететін оның негізгі тұжырымдамасы компоненттерінің бірлігі екені сөзсіз. Біз графикалық корпоративті тұлғаны қарастыратын болсақ, әдетте белгілі бір тұрақты бейнені жасау үшін жасалған визуалды-коммуникациялық құралдар жүйесін білдіретін термин екені белгілі.

Корпоративтік сәйкестік танылуға ықпал етумен қатар қалыптасқан маркетингтік коммуникациялардың бейнесін баршаға таныстыруда уақыт пен шығындарды үнемдейді, десек болады. Ол көп жағдайда корпоративті рухты көтереді және қызметкерлерді біріктіреді, "корпоративті патриотизмді" көтеруге ықпал етеді, компанияның визуалды ортасына және оның өнімдерін эстетикалық қабылдауға деген көзқарасты түбегейлі өзгертеді. Корпоративтік сәйкестілік бүгінде ұйымның, компанияның барлық коммуникациялық саясатының негізі, сатып алушы үшін күрестің негізгі құралдарының бірі, брендингтің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады деп сеніммен айтуға болады.

Жарнама және маркетинг өнері адамзат тарихында дамып келеді және қазіргі қоғамда ерекше рөл атқарады. Символизм өнері логотиптер, жарнамалық бейнелер мен брендтер жасау барысында кеңінен қолданылатыны рас. Қазіргі уақытта брендинг тұтыну мәдениетін дамытудың маңызды бөлігі болып табылады. Брендтің бірегей сауда мазмұны өнімнің мәнін, негізгі құндылықтарын, атрибуттарын және компания өнімдерін сатып алушының алғысы келетін қауымдастықтарды көрсетеді. Яғни, брендтің танымалдығы-бұл бренд өнімдерін ерекше қабылдау, оған қол жеткізу негізгі мақсаттардың бірі болып табылады. Кез-келген кәсіпорынның немесе фирманың негізгі компоненті-бренд. Брендті дамыту кезінде әр визуалды элемент белгілі бір ақпараттық жүктемені көтереді, онда белгілі бір затты жасау үшін символдар мен белгілер қолданылады. Символдық бейнелер адам қызметі мен мәдениетінің әртүрлі салаларына толы, олардың ішіндегі ең танымалдары: ғылым, білім, спорт, өнер, поп-мәдениет, өндіріс, сән, дін және т.б., тұтынушылық мәдениеттегі сауаттылық барлық тұтынушыларға ортақ рәміздер мен бейнелер түрінде көрінеді. Кейбір символдық кодтар бренд идеясын нақты көрсетуге мүмкіндік береді. Ең маңызды, яғни тұтынушылардың үміттеріне сәйкес келетін нышандық бейнені таңдау қарым-қатынасты жеңілдетеді және олардың тиімділігін арттыруға көмектеседі [4].

Шетелде «Кәсіпорынның сыртқы жобалануы», «сәйкестендіру жүйелері» сияқты терминдер жиі қолданылады. Корпоративтік сәйкестендіруді дамыту бағдарламасы кең ауқымды жұмыстарды қамтиды. Әрбір жағдайда стильді құрайтын элементтердің (тұрақтылардың бір түрі) жасау керек, олардың дұрыс және дәйекті қолданылуы мекемені жекелендіреді, оны тануға мүмкіндік береді. Негізгі стиль құрайтын элементтер - бұл тауарлық белгі, фирмалық жазба, тауарлық топтардың немесе қызметтердің рәміздері, шрифт түрі, корпоративті түс немесе түрлі түстер гаммасы, баспа материалдарын орналастырудың модульдік жүйесі. Біздің ойымызша, бұл элементтер комбинацияның ең үлкен көлеміне кепілдік беруі керек және өзгеретін талаптарға бейімделуі үшін икемді болуы керек, ең бастысы, оларды жарнамалық өнімдерде қолданудың барлық түрлерімен бірдей әсер етуі қажет.

Біздің технологиялық дәуірде «бренд» және «брендбук» терминдері кең қолданысқа еніп отыр. Біздің жиі еститініміз, ол «брендбук», «семиотика». Фирмалық стиль мен брендбуктың негізгі ерекшеліктері мақсатты аудиторияда: фирмалық стиль компанияның өнімдері мен қызметтерін тұтынушылар үшін, брендбук-қызметкерлер мен серіктестер үшін әзірленетіні белгілі. Брендбук сондықтан - бренд пен оның атрибуттарын таныстыру мен сәйкестендірудің бірыңғай ережелерінің жиынтығы.

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университетінде корпоративті сәйкестендіруді қолданудың бірыңғай ережелер жиынтығын құру арқылы осы жоғары оқу орны үшін брендбукты әзірлеу мақсаты қойылды.

Өткен жылы 85 жылдық мерейтойын атап өткен Батыс өңіріндегі ірі жоғары оқу орындарының бірі болып табылатын Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті 2018 жылы университет TOP-Қазақстанның 100 үздік университеттерінің қатарына кіріп, 4-ші орынға ие болды. Университетте 15 мыңнан астам студент оқиды. Бұл ғылым мен білімнің дамуының жаңа шындығын көрсететін жоғары оқу орны, бакалавриаттың 79 білім беру бағдарламасы бойынша дайындықты жүзеге асырады. Университетте көптеген ғимараттар, бөлімшелер, спорт ғимараттары, технопарктер, аудиториялар және қосалқы бөлмелер, емхана бар (2 сарай, оның ішінде 1-шісі - Студенттер сарайы,

ал 2-шісі Жастар сарайы). Осыдан университет аумағында және жатаханаларда визуалды коммуникацияларды жүйелеу мәселесі туындады.

Жағдайды талдау университет имиджін одан әрі қалыптастыру құралы ретінде және белгілі бір «ақпараттық тасымалдаушы» ретінде фирмалық стиль арқылы білім беру мекемесінің «бейнесін» жасау қажеттігін көрсетіп отыр. Бұл жобаның құрылымы мен көлемі келесі ауқымды жобаларды қамтиды: бұрынғы белгіге ребрендинг жасау, фирмалық стильді дамыту, университет брендин қалыптастыруға ықпал ететін элементтер және брендбук құрылымын құру. Бренд құжаттамасын әзірлемес бұрын, әзірлеушілер белгіні ребрендингпен жұмыс жасауы қажет. Университет логотипінің негізгі элементі-ашық кітап. Кітап, біз білетіндей, ғылым мен білім символы, ғалымдардың атрибуты. Ашық кітап өмір кітабын, ілім мен даналық рухын, аяндар мен жазбалардың даналығын білдіреді. XVII және XVIII ғасырлардың аяғында суретшілер қолданған кітаптың нышаны көбінесе суретшінің колөнерін «жетілдіруге» және оның жұмысын безендіруге арналған даналықтың, білімнің, шабыттың абстрактілі аллегориялық атрибуты болып табылады. XX ғасырда кітаптың классикалық бейнесі өз өзектілігінен айырылғаны рас. XX ғасыр өнерінің абстракция, мағынасыздық сияқты ерекшеліктері кітаптың классикалық бейнесін мәдениеттердің сабақтастығын сипаттайтын белгіге, нышанға айналдыруға ықпал етті. Қазіргі заманғы суретшілер кітапты дерексіз тақырып ретінде сомдай бастады, сондықтан кітап тек сыртқы нышандық мағынаға ие бола бастады. Бүгінгі таңда өнерде кітапты белгілі бір нышан ретінде, зат ретінде сипаттайтын белгі, нәрсенің бейнесі мен түсіндірмесі ретінде қарастырумен қатар, көрерменді кітаптың екі мәніне — оның материалдық және рухани нышаны ретінде де назар аударту болып отыр.

Университеттің фирмалық белгісі 2020 жылы университет әкімшілігімен келісіліп, бекітілген болатын. Фирмалық белгінің авторлары Ермеков Қазбек Қаныбекұлы және Әбілдаева Жаннат Ізбасарқызы.

Университет әзірлеген брендбукте бөлім және электрондық қосымшаға кіретін:

- 1.Фирмалық стиль элементтері
- 2.Іскерлік полиграфия
- 3.Көрнекі коммуникация құралдары
- 4.Кәдесый және жарнамалық өнімдер
- 5.Фирмалық киім.

Сурет 1. Фирмалық белгісі бар университеттің спорттың шараларына арналған киім үлгілері

Сурет 2. Фирмалық белгісі бар көзілдірік

Фирмалық киім қызметкерді немесе студентті сырттан келген адамдарға жоғары оқу орнымен таныстыратыруға мүмкіндік беретін фирмалық тұсаукесер мәдениетінің басты элементі болып табылады. Оларға кіретін: бейсболкалар, футболкалар, шарфтар, мантиялар және т.с.с., маңыздылығы жағынан презентациялау мәдениетінің ең айшықты түрлерінің бірі. Біздің ойымызша, бейсбол қалпақшалары мен футболкаларда матаның фондық түсі үшін де, бейнелеу элементтері үшін де бүкіл түстік ізденістер қолдану ұсынылды.

Лингвистика әдістерімен қатар семиотика, брендбук сияқты логика мен математика әдіснамасын белсенді қолдана бастағаны белгілі. Сонымен, семиотика бірнеше пәндердің ұштасуынан пайда болды, десек артық айтқанымыз емес. Семиотикалық әдіснаманың негізінде зерттелетін объектілер - ең алдымен әдебиет құбылыстары, тіл тұрғысынан талданған заттар әлемі – жаңаша түсіне бастады, әлемге уақытқа дейін белгісіз жаңа қырлар ашылды. Сонымен қатар, семиотика әдістемесі кибернетикаға өте жақын екендігі белгілі болды. [2]

Семиотика XX ғасырдың аяғы мен XXI ғасырдың басындағы жинақталған мәселелерді шешуде маңызды рөл атқаратын басым бағытқа ие бола отырып, әлеуметтік өмірдің әмбебап феномені ретінде түсініле бастады. Бұл тіл іс-қимыл моделіне және түсіндіруге салынған әлеуметтік құрылымға айналды.

Сән бренді - семиотика бүгінде мағыналардың вульгаризациясы мен оның өршуіне қысым жасай түсті. Сондықтан көптеген ғалымдар бұл ғылым саласын айналып өтуге тырысты. Бұл мәдениет пен өнердің нақты құбылыстарын зерттеуде көптеген терең және жарқын аспектілерін, әлі де аша түсетініне сенімдіміз.

Адамдардың көпшілігінің өзіндік пікірлері болғанымен, жалпыға ортақ пікірге келе алмайтыны белгілі, оны олар еліктейтін дарынды, аса танымал адамдардан алатыны рас. Бірақ бұл еліктеу, ең алдымен, маңызды аспектілермен байланысты. Дағдарыстар мен құлдырауларға қарамастан, семиотика қазіргі ғылыми білім жүйесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады және болашақта ол сөзсіз шығармашылық адамдарын үлкен жеңістер мен жетістіктерге жетелейтінін болжауға болады. Бүгінгі таңда семиотикалық зерттеулер сәннің деформациялық әсеріне қарамастан, бүкіл әлемде кең таралғаны белгілі. Біздің мақалада белгілер мен бейнелер жүйесі ретінде бренд табиғатының өзекті мәселесі қарастырылады және біздің зерттеуіміздің негізгі мақсаты презентация мәдениетінің бренд және семиотика сияқты анықтаушы ұғымдармен байланысын талдау болып отыр.

Графикалық дизайн тұрғысынан белгі мақсатты топ қабылдай алатын және кез-келген материалдық ақпарат құралдарында жазылатын сезімтал формаға ие болуы қажет. Белгінің сезілетін формасы психологияда ерекшеленетін сезімдердің бес түрін қамтиды: көру, иіс, дәм, сезіну, есту [3]. Семиотика қағидаттарына сәйкес белгіні оның екі жағының ажырамас бірлігі таңбаланатын және белгіленетін, деп қарастырған жөн. Сондықтан, жарнаманың дизайнерлік шешімдерінде белгілер әдетте үш өлшемде жұмыс істейді:

- «Белгі-нысан» семантикасы - белгілердің шындық нысандарына қатынасы;
- «белгі-белгі» синтактикасы-белгілердің бір-біріне қатынасы;
- «белгі – аудармашы» прагматикасы - белгілердің адамға қатынасы. Кез-келген жарнамалық хабарлама тек оның мазмұны бойынша ғана емес, сонымен бірге оған енгізілген нышандық кілттермен де қабылданады немесе қабылданбауы да мүмкін. Тиімді брендингті зерттеуші Я. Эллууд белгілер, таңбалар мен олардың мағыналары арасындағы байланысты талдау арқылы суреттер мен мәтіннің мағынасын жеткіземіз және үлкен ақпарат ала аламыз, деп тұжырымдайды. Бұл талдау

құрылымдық лингвистиканың бөлігі болып табылады және семиотиканың негізін құрайтыны белгілі. [1]

Ұтымды құрастырылған бренд тұтынушылық мәдениетте бар білім негізінде өнімнің мәнін қысқаша анықтауға толықтай көмектеседі. Мақсатқа жетудің ең жақсы тәсілі-қоғамның санасындағы символдық идеялар мен бейнелерді пайдалану және оларға қатысты бренд атауын жан-жақты таныстыра алу. Брендті қалыптастыру кезінде семиотиканың теориялық және технологиялық негіздерін түсіну қажет, бұл тұтынушылардың санасына әсер ететін белгілердің әртүрлі түрлерін оңтайлы пайдалануға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1. Элвуд Я. 100 приемов эффективного брендинга. СПб. «Питер», 2002. С. 91.
2. Вяткина Б.М. Разработка графического дизайна веб-сайта фирмы на основе бизнес-плана и фирменного стиля // Известия вузов. Инвестиции.Строительство. Недвижимость. ФГБОУ ВО «Иркутский национальный исследовательский тех. университет», №1 (16) 2016, С.144-149
3. Пядышева Т.Г. Значение социально-психологического восприятия и воздействия в совершенствовании рекламной деятельности // Актуальные проблемы рекламной деятельности: теория и практика. Тамбов: ТГУ им. Г.Р. Державина, 2009. С. 226.
4. «Брендбуки: примеры брендбуков известных компаний». [Электронный ресурс]. <http://fb.ru/article/187973/brendbuki-primeryi-brendbukov-izvestnyih-kompaniy>.
5. <http://ru.wikipedia.org>

ӘОЖ 323.28

МРНТИ 11.25.41

¹Г.Б. Кунжигитова, ²С.Қ.Бейсенбаев, ³И.С.Керімбай

¹М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, «Музыкалық білім және көркем еңбек» кафедрасы, аға оқытушы, Шымкент, Қазақстан, gulnur_18.67@mail.ru

²Педагогика ғылымдарының докторы, ПФА академігі, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент, Қазақстан, bei-sad@mail.ru

³М.Әуезов Оңтүстік Қазақстан университеті, «Музыкалық білім және көркем еңбек» кафедрасының студенті, Шымкент, Қазақстан, kerimbaiindirae@mail.ru

ПЕРЗЕНТТЕРІМ ШУАҒЫМ – ӨНЕРІМ ШЫРАҒЫМ

Аңдатпа

Мақалада М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, «Мәдениет және спорт» факультеті, «Бейнелеу өнері және дизайн» кафедрасы, 6B02140 – Кескіндеме мамандығының түлегі Тәбілхан Рена Әділханқызының шығармашылық жетістіктері баяндалған.

Тәбілхан Рена мектеп қабырғасынан бастап өзін талантты тұлға қырынан көрсетті.

Тәбілхан Рена студенттік оқу жылдарында (2016,2017жж.) үздік студенттік ғылыми-зерттеу жұмыстарына арналған республикалық конкурстың қорытындылары бойынша I және II дәрежелі дипломдармен марапатталған. Студенттік жылдарды Ренаның «Жайсан шақ» өлең жинақтары жарық көрді.

Қазақ аруларымыз – отбасы, қоғамның ұйытқысы, тәрбиенің берік қорғаны. Қазақ қыздары аналықпен қатар өнерді, шығармашылықты да қатар алып жүретіні таң қалдыратын жайт. Рена Қазақстан Республикасының озық ойлы, шығармашыл жастар өкілдерінің бірі және қатарластарына, сыныптастарына, замандастарына, жас аруларға үлгі ретінде тұтуға тұрарлық тұлға болатынына сенімдіміз.

Түйін сөздер: шығармашылық, кескіндеме, бояу, көрме, қазақ арулары.

Аннотация

¹Г.Б. Кунжигитова, ²С.К. Бейсенбаев, ³И.С. Керимбай
МОИ ДЕТИ МОЕ СИЯНИЕ, МОЕ ИСКУССТВО - ЭТО МОЙ СВЕТ

- ¹Старший преподаватель кафедры «Музыкальное образование и художественный труд» Южно-Казахстанского университета им. М.Ауэзова, г. Шымкент, Казахстан, gulnur_18.67@mail.ru
²Доктор педагогических наук, академик АПН, Южно-Казахстанский университет им. М.Ауэзова, г. Шымкент, Казахстан, bei-sad@mail.ru
³Студентка кафедры «Музыкальное образование и художественный труд» Южно-Казахстанского университета им. М. Ауэзова, г. Шымкент, Казахстан, kerimbaiindirae@mail.ru

В статье рассказывается о творческих достижениях Табилхан Рены Адилхановны, выпускницы Южно-Казахстанского университета имени М. Ауэзова, факультета «Культура и спорт», кафедры «Изобразительное искусство и дизайн», специальность 6B02140 - Живопись.

Табилхан Рена еще со школьной скамьи проявила себя как талантливая личность.

По итогам республиканского конкурса на лучшую студенческую научно-исследовательскую работу в студенческие годы (2016, 2017) Табилхан Рена была награждена дипломами I и II степени. Также в студенческие годы был издан сборник стихов Рены «Жайсан шақ».

Наши казахские красавицы – это стержень семейного очага, нежная половина общества, оплот воспитания. Удивительно, что казахские девушки – это не только матери, но мастера искусства и творчества. Мы уверены, что Рена одна из самых творческих представительниц молодежи Республики Казахстан и образец для подражания для своих сверстников, однокурсников, современников и юных красавиц.

Ключевые слова: творчество, живопись, выставка, казахские красавицы, масляная живопись.

Abstract

MY CHILDREN ARE MY SHINE - MY ART IS MY LIGHT

¹G.B. Kunzhigitova, ²S.K. Beysenbayev, ³I.S. Kerimbay

- ¹Assistant Professor of 'Music education and artistic work' department, M.Auezov South Kazakhstan university, Shymkent, Kazakhstan, gulnur_18.67@mail.ru
²Doctor of pedagogical science, academician of APS, M.Auezov South Kazakhstan university, Shymkent, Kazakhstan, bei-sad@mail.ru
³Student of 'Music education and artistic work' department, M.Auezov South Kazakhstan university, Shymkent, Kazakhstan, kerimbaiindirae@mail.ru

The article describes about the creative achievements of Tabilkhan Rena Adilkhanovna, are graduate of the South Kazakhstan University named after M. Auezov, Faculty of Culture and Sports, Department of Fine Arts and Design, specialty 6B02140 - Painting.

Tabilkhan Rena has shown himself as a talented person since school.

Tabilkhan Rena was awarded diplomas of I and II degrees following the results of the republican competition for the best student research work in the student years (2016, 2017). During her student years, Rena's 'Zhaisan shak' collections of poems were published.

Our Kazakh beauties are the core of the family hearth, the tender half of society, the nurture of upbringing. Surprisingly, Kazakh girls are not only mothers, but masters of art and creativity. We are convinced that Rena is one of the most creative representatives of the youth of the Republic of Kazakhstan and sampler for her peers, classmates, contemporaries and young beauties.

Key words: creativity, painting, painting, exhibition, Kazakh beauties, oil painting.

Қазақ қазынасына енген аруларымыз дана, талантты, дара, ақылды, ибалы, салиқалы аналарымыз көп. Олар егемен еліміздің, ұлтымыздың тірегі екені сөзсіз. Тәбілхан Рена жас өкілдерінің бірі.

Тәбілхан Рена Әділханқызы 1996 жылы Оңтүстік Қазақстан облысы Отырар ауданы Шәуілдір ауылында дүниеге келген. Әкесі суретші, Анасы үй бикесі.

2003-2014 жылдар аралығында Рена «Шәмші Қалдаяқов» атындағы мектеп гимназиясында оқыды. Суретке деген қызығушылығы бала кезден пайда болған. Бірақ, 9сынып оқып жүргенде бір жолы Суретке бет бұрды. 2014 жылы М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университетінің «Бейнелеу өнері және дизайн» кафедрасындағы «Бейнелеу өнері және сызу» мамандығы бойынша ақылы бөліміне оқуға түседі. 2015 жылы қайта тест тапсырып «Кескіндеме» мамандығының грант бөліміне оқуға түседі. Университетте өзат студент, көптеген байқаулардың жүлдегері. 2020 жылы «Кескіндеме» мамандығы бойынша диплом алады. 2022 жылы «Перзент шуағым- өнер шырағым» атты жеке көрмесі өтті. Қазіргі таңда шығармашылықпен айналысады және сүйікті жар, аяулы келін, ардақты ана.

Ренаның студент жылдарындағы кескіндеме шығармаларына келер болсақ, «Отырардың алғашқы ақындары» алғашқы шығармаларының бірі. Тәбілхан Ренаның сол шығармаға берген түсіндірмесі: «Мұндағы көріністе, аспанмен астасқан ежелгі Отырар қаласының бір тұшпағы ғана бейнеленген. Қаланы сырт айналған үш өнерпаз орталарына от жағып, кезектесіп әуенге салып жырлар айтып отыр. Шығармаға жағылған суық бояулардан ауа райының құбылмалы, сол күні суықтау екені де байқалады. Жыр айтушы ақын мейлінше ойлы әрі мұңлы. Бұл шығармадан, Ежелгі Отырар қаласының, сәулеті, оның шаруашылық өндірісі, халқының киімдері көрінеді. Әрине бұл шығарманы жасауда, Отырар мұражайындағы ғылыми қызметкерлермен пікірлескенім шығармамды нәрлендіре түскенін айтуым парыз».

Ежелгі отырар ақындары

Ежелгі отырар

Отырар көшелері

Отырарға жорық

Көш

Батыр

Ежелгі отырар қорғаны

Сурет 1. Тәбілхан Ренаның студенттік жылдар кезіндегі кескіндемелік майла бояу шығармалары

WhatsApp желісі арқылы Ренамен сұхбаттан үзінді:

- Қаншама жас аруларымыз, тұрмысқа шыққан соң, шығармашылықты жиыстырып, күнделікті күйбен тірліктен қолдары бос болмайды. Сіз тұрмысқа шығып, екі сәби тауып, ата-еңеңізге қызмет жасап, алғысына бөленіп, сонымен қатар ауқымды көлемде шығармалық көрмені дайындадыңыз. Бұның сыры неде екен?

- Ия, дұрыс айтасыз. Шынында көптеген қыздарымыз тұрмыс құрғаннан кейін шығармашылықтан алыстап қалады. Менде де сондай жағдай басымнан өтті. Әрине басында оңай болмайды, күйбең тірлік пен уақыт қалай өткенінде байқамай қаласың. Бірақ, мені қуантын жағдай ол - келін болып түскен әулетім тамаша жер болып шықаны. Ауылды жер болсада көздері ашық көкіректері ояу жандар екенін дәлелдеп келе жатыр. Оның үстіне өнерлі орта өнерді бағалайды. Менің шығармашылығым ешқандайда кедергі жасаған емес. Шүкір екі сәбилі болдым. Солардың бояуыма жағаласқанының өзі шабыт береді. Кейде жазып жатқан шығармаларыма басқа түстер жағып тастайды. Мен оны сұртпеймін. Себебі соның өзі жетіспей тұрған жерін түзеп жібергендей болады.

Өз мамандығыңды жан тәніңмен сүйсең саған ешқандай дауылда қарсы тұра алмайды деп ойлаймын. Армандадым, мақсат қойдым, мақсатыма жайлап жетудемім. Әуелі Алланың, екінші жолдасымның қолдауы үлкен себепкер болды.

Кезінде, енем, қыз күнінде өлең жазатын ақындық қабілеті болған екен. Өкінішке орай тұрмыс құрғаннан кейін ол күйбең тірлікпен шығаршылығына уақытты болмаған сияқты. Бұрынғы кезде үй тіршілігі өте ауыр болғанғой, бәрін өзің жасау керек болған, қазіргідей емес. Сондықтан ба, үнемі маған өнеріңнен айырылып қалма, мен сияқты тастап кетпе деп ескертіп отырады. Бұның өзі қолдау деп білемін. Жеке көрмем өткенен кейінде енем қуанып енді тастама бір тастасаң сол күйі қалып кетесің деп ақ батасын берді.

- Мен сізді 1 курстан танымын, сол уақыттан, алдыңғы қатардағы белсенді студенттің бірі едіңіз, өзіңіздің «Жайсан шақ» өлең кітабының тұсау кесерін өткіздіңіз. Өлең жазу бойынша қандай жаңалықтарыңыз бар ортаға салып отырсаңыз.

- Ең біріншіден сол кітапты шығару кеңес берген өзіңізге және шығуына демеуші болған Буркитбаев Талғат ағайға алғысым шексіз. Ия сол кездерде бір жарқ еткенім бар. Олда бір Алланың маған арнаған үлкен сиы деп білемін.

Ал, қазір, өкінішке орай, өлең жазуды сейілтім. Себебі Кескіндеме манадығына оқуға түскеннен кейін бір жолата көркем суретке ден қоюыма тура келді. Өйткені, кескіндеме өнері өте күрделі, палитрада бірнеше бояуларды араластыра отырып, он мыңға жуық реңктің қажеттісін өз кезегінде түсіру немесе жағу оңай шаруа емес. Оның үстіне кескіндеме өнері бүгінмен шектеліп қалмайды, күн санап қарыштап дамып отырады. Кешіксең ұтылып артта қаласың. Сол себепті де бүгін өлең жазуым сиреп, сурет салуым жиіледі. Мен бұған өкінбеймін.

- 1-2-ші курстарда сіз құрдас-жолдастарыңызбен қайырымдылық ұйымда ақысыз жұмыс атқарғансыз. Өміріңіздің сол кезеңі туралы айтып берсеңіз.

- Ия, алғашында группаластарымен кіші кірім шамамыз келгенше мұқтаж жандарға көмек бердік. Әрине ол өзіңіздің бастамаңыз болды. Кейінен «Жаным баклажаным» атпен белгілі Айдын деген әпкеміздің бастамасымен жасалған «Қайырымды жандар» Шымкент еріктілер тобында болдым. Ол кездер өте керемет кездер. Өзгені қуанту арқылы өзіңде де керемет сезімдер пайда болады. Расында, сол органы, сол кездерді сағынамын.

- Рена деген атыңыздың шығу тарихы қандай? Сіздің атыңызды азан шақырып кім қойған екен?

- Әкемнің айтуы бойынша: «Жазатайым оң аяғым сынғанда, рентген құрылғысының жұмысына таң қалғаным бар. Тері мен етіңнен өтіп, сүйегінді түсірімге түсіру - ғажайып дүние ғой. Мұны тапқан неміс ғалымы Рентгенге мың алғыс. Рентген құрылғысы мені қатты ойландырып, есімнен кетпей қойды.

Арада жыл өткенде сен дүниеге келдің. Сенің есіміңді қоярда тағыда сол рентген есіме тағы түсті. Көп кешіктірмей-ақ рентген сөзінің алғашқы үш әріпін алып соңына «а»-ны қостым. Содан Рена есімі саған бұйырды. Ал, бұл есімді қоюдағы мақсатым, рентген сәулесіндей өткір, қиыншылықтардан қиналмай өтетін, әрі сезімтал мықты қыз болсын деген ниетпен қойдым».

- Әкемнің осы сөздерден кейін қалай өз-өзіңді жерге ұруға болады. Мен мықты, қиыншылықтарға мойымайтын қыз болуым керек емес пе? Және Рена сөзінің аудармалары – «жер шары», «жанару», «тау».

- Рена, ауқымды көрме өткізіпсіз. Сол көрме туралы, дайындығы, ұйымдастырылуы, көлемі, шығармаларыңыз туралы айтып өтсеңіз.

- Ия, жақында ғана «Перзент шуағым- өнер шырағым» атты жеке көрмемнің тұсауы өзім туып өскен жерім Отырар ауданы Шәуілдір ауылында кесілді.

Тырнақалды туындыларымнан құралған алғашқы көрмеге дайындық осы жылдың басынан басталды. Кішкентайларымды жұбата жүріп өзімнің ой елегінен сұрыпталған 40 шығармамды жаздым. Айдосов Әнуар ағайдан алған дәрісім бар, сондай ақ, әкем Мәлік Әділханның түрткілеуі бар, жасаған жұмыстарым әлсіз болды дей алмаймын. «Көне Отырар жүрегімде», «Тәй -тәйлаған Түркістан», «Кешікпей келем деп ең», «Асауым», «Қос сезім» атты ой саларлық шығармаларым болды. Және ашылу салтанаты соңында аукцион өткізілді.

Ол жерде шығармаларым 10-20000тг басталып 150000-170000тг дейін бағаланып сатылды. Өзім қойған бағадан артығы ауылымыздың жағдайы төмен отбасыларға көмек ретінде берілуі жоспарланды [1,2].

- Рена, алға қойған жоспарларыңызбен бөліссеңіз.

- Алға қойған жоспарларым өте көп. Енді тек ауыл, аудан көлемінде емес Республика деңгейіне шыққым келеді. Мүмкін ол күндерге де жетермін. Адамдарда 1% ғана талант болады екен, қалған 99% еңбектенумен болады екен. Ең бастысы денсаулығымыз мықты болсын. Сонда ғана барлық жоспарлар жүзеге асады деп сенемін.

- Өсіп келе жатқан жас аруларымызға шығармашылыққа байланысты қандай кеңес бересіз?

- Ұстазы мықтының ұстанымы мықты демекші, дәріс берген ұстазыңызға зең қойыңыз. Неге сіз тұрмыс құрып бала шағалы болғаннан кейін ұстазыңыздан алған іліміңізді, өзіңіз қалаған істі тастап кете аласыз. Әрине, жалғастыру оңай емес.

Бір жәйт бар есімнен кетпейтін. Бізді Айдосов Ануарбек ағай өзі таңдап алған топ болғанбыз. Себебі группамызда жақсы сурет салатын қыз- жігітер болды. Оқуды аяқтар кезімізде, ағай қыздарға айтқан екен «Рена мен Жалынан [3, 222-226] (Серікжан Жалын - Қытайдан келген жігіт болған) үлкен үміт күтемін, сол себепті сендерді алдым», - деген екен. Ұстаздың сол сөзі осы күнге дейін есімнен кетпейді. Мен қазір өзімді мықты суретшімін деп айта алмаймын. Мен енді ғана бастадым. Әр нәрсенің ерте кеші жоқ. Қайта суретші болып қалыптасып келе жатқаныма ұстазымның сол сөзінің өзі шабыт пен қайсарлық берді деп ойлаймын - мен сіздің үмітіңізді ақтаймын дегендей.

Сондықтанда, өзім секілді жас аналарға айтарым: «Бәріне уақыт табуға болады. Ең бастысы өзіңнің қолыңнан келетініне сен. Ал, тұрмыс құрмаған сіңілдеріме айтарым - өздерінді түсінетін, әр кез қолдау көрсете алатынын жанды жолықтыруларына тілектеспін. Сонда бәрі оңайырақ болады.

- Сұхбатыңызға рахмет.

Тәбілхан Ренаның «Перзент шуағым - өнер шырағым» көрмесіндегі кейбір шығармаларына берген түсіндірмесі: «КӨКПАРДА. Атының ауыздығымен алысқан, қазағым-ай! Өзі көкпарда жүр дегенімізбен өзі бір жақта, көкпары бір жақта қалған. Астындағы мінгені тулап, қайдағы бір келіспеушілікті алға тартқандай. Бір-біріне жақын адамдардың араздасуы дәл осы көріністегідей оғаштау көрінеді.

ЗИЯРАТШЫЛАР. Қожа Ахмет Яссауидің ұстазы Арыстанбабтың Отырарға жерленуінің өзі, Отырардың киелілер мекені екенін меңзейді. Біз түбінде тұрып қадір-қасиетін білмесек те, өзгелер, өзге ел адамдары зиярат етуге ағылып келіп жатады. Арыстанбабты тану жөнінде сонау Руссиядағы ақ патша да мағлұмат алып, Арыстанбаб кесенесін қайта салуға, сызбалар сыздыртып алаңдағаны бар. 1909 жылы қайта салынған Арыстанбаб кесенесі күні бүгінге дейін қаз-қалпын сақтап зияратшылардың құтты орнына айналғаны белгілі.

Келушілердің «екінші мекке» деп те мәртебесін көтергені есімізде.

КӨНЕ ОТЫРАР ЖҮРЕГІМДЕ. Көне Отырар қаласы Мысыр пирамидаларынан кем емес. Қазақстан тарихының ең күрделі мәдениет пен өркениетке толы тараулары. Сондықтан, әрбір отырарлықтардың жүрегінде лүпіл қағып, көне Отырар қаласымен біте қайнасып жүргендігі менмұңдалап, мақтанш сезімі өрбіп тұруы керек.

Әсіресе, өскелең ұрпақтың санасына Отырар тарихын еселеп құйып, патриоттыққа тәрбиелеуіміз міндетіміз болсын!

Көне Отырар өркениеті бүгін де, ертең де есімізден шықпай, жаңғырып тұрсын.

ТӘЙ-ТАЙЛАҒАН ТҮРКІСТАН. Тұран даласының алтын қазығы Түркістан облысқа айналды. Отырармен қоңсы болғандықтан Түркістан біздер үшін тым жақын әрі ыстық. Түркістан түрленуін енді ғана бастаса да, аз жылдарда адуынды облысқа айналып келеді.

Тәй-тайлап тұсауын енді кескен баладай айналасына қарамай тек алға ұмтылып барады.

Мұнысы алар асуының көптігі.

КӨНЕ ОТЫРАРДЫҢ ҚЫЗ-КЕЛІНШЕКТЕРІ. Көне Отырар қаласының тұрмыс тіршілігі, татулық пен ынтымаққа негізделеді. Әбу Насыр әл-Фарабидің «Қайырымды қала тұрғындары» тақырыбындағы жазбалары қала тұрғындарына тараса керек. Сәнді ғимараттар, ықшамды көшелер, шақталған фантандар қала ажарын аша түсетін. Ал, Отырардың қыздары шетінен шертіп алар сұлу болды.

КӨЛЕНКЕЛІ КӨЗСІЗДІК. Ағылып жатқан ақпараттар мен кино көрсетілімдерден адамзат атаулы әдепсіздікке ұшырап барады. Таңырқау, жаны ашу сезімдерінен айырылып, білімсіздікке ұласуда.

Мына қыз да, қай жолды таңдарын білмей состиып тұр. Көзі мен мұрны жоқ. Ішіп жеуге ауызы ғана бар. Шашы қырқылып, өзінің салт-дәстүрінен алыстаған сыңайлы.

Айналасы аласапыран заман.

ТЕРЕҢДЕ БОЛСЫН ТАМЫРЫҢ. Әр адамның болмыс-бітімі тегінен бастау алып өрбиді. Қанындағы ұялаған қасиеттері қылаң беріп, уақыт өте келе кемелденеді.

Тереңге тамырлаған, жұлып тастауға келмейтін сол бір тылсымды әлем әр адамды аялап, түзу жолға бағыттайды!

Мұны, түсіндіре айтқанда сақталған салт-дәстүріміз десе болады.

КӨНЕ ОТЫРАР ҚАЛАСЫ. Соңғы жылдары Отырар ауданында көне Отырар жайлы картиналар жасала бастады. Әлеуметтік желілерде, бұқаралық ақпарат құралдарында таралып, мемлекеттік кітаптарға шығуда. Жиырма картинаның Мысыр елінің мемлекеттік қорына алынғанын да білеміз.

Ендеше, көне Отырар жайлы картиналар жазу көбейе түссін!

СҮЙІСПЕНШІЛІК. Біз жылқы жануарларына қайран қалумен келеміз. Адамзат атаулы, оның ішінде қазақтармен бірге жаратылғандай. Сөзіміздің жаны да бар. Өйткені, жылқыны қолға үйретушілер түбіміз түркі қазақтар. Қазақтың жаны да, қаны да жылқыға жақын. Тіпті бір десе де болады.

Бұл картинада қыз баланың жылқыны иіскелеуі және күшіктің ұмтылысы сонау бір ғасырлардан сыр шерткен адамзат пен жылқы сүйіспеншілігінің үзілмей, үндесіп келе жатқанын көрсетеді»

Тереңде болсын тамырың

Көлеңкелі көзсіздік

Сүйіспеншілік

Кешікпей келем деп ең

**Көкпарда.
Көне отырар жүрегімде**

Көне отырардың қыз-келіншектері.

Тәй-тайлаған түркістан.

Ұлысымның ұйытқысы

Зияратшылар

Көне Отырар қаласы

Сурет 2. Тәбілхан Ренаның «Перзент шуағым - өнер шырағым» көрмесіндегі шығармалары

Сурет 3. Тәбілхан Ренаның жанұясы

«Қыз – елдің көркі» дегендей, аяулы жандар отбасының ырыс-берекесін сақтап, ұрпаққа тәрбие берумен қатар шығармашылыққа да белсенділік таныта біледі. Осы қасиеттің бәрі, бір адамның бойынан табылу деген керемет емес пе? [4]

Сілтемелер:

1. Тәбілхан Ренаның шығармашылық көрмесі. <https://youtu.be/oNIHfnfHOJ4>

2. Тәбілхан Ренаның https://www.instagram.com/art_renok/ Instagram парақшасы. <https://www.instagram.com/tv/CdhXmaFqMB0/?igshid=MDJmNzVkMjY=>
3. ҰСТАЗДЫҚ ЕТКЕН ЖАЛЫҚПАС, ҮЙРЕТУДЕН БАЛАҒА. «QAZAQSTANÝ» Республикалық ғылыми журнал. ISSN 2708-0897 @Южно-Казахстанский государственный университет им.М.Ауэзова. 2 (10) 06 / 2021. 222-226б.
4. АНАЛАР, АРУЛАР, АСЫЛДАР. <https://adilet-gazeti.kz>

ӘОЖ 371.315.7:004

МРНТИ 28.29.59

¹Сагимбаев А. А., ²Абдулла А.М., ³Барбосынова Г.Е., ⁴Тілесова Г. Ш.

¹Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, Қазақстан Дизайнерлер одағының мүшесі, Ақтөбе қаласы, Қазақстан, e-mail: adun_8s@mail.ru

²Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, педагогика ғылымдарының магистры, оқытушы, Ақтөбе қаласы, Қазақстан, e-mail: alibi.abdulla@list.ru

³Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, ғылым магистры, оқытушы, Қазақстан Дизайнерлер одағының мүшесі, Ақтөбе қаласы, Қазақстан, e-mail

⁴Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, «Педагогика и психология» кафедрасының магистранты, Ақтөбе қаласы, Қазақстан, e-mail: tlesova1984@mail.ru

ҚАЗІРГІ КЕЗЕНДЕГІ ОҚУ ПРОЦЕСІНДЕ КОМПЬЮТЕРЛЕРДІ ҚОЛДАНУДЫҢ РӨЛІ

Аңдатпа

Мақалада практикалық маңызы бар компьютерлерді оқу үдерісінде қолданудың әртүрлі формалары мен әдістерін зерттеу қарастырылған, өйткені олардың негізінде болашақ мамандардың ақпараттық мәдениетін дамытуға бағытталған жетілдірілген ақпараттық технологияларды құрудың кең мүмкіндігі көрсетіледі. Сонымен бірге бұл үдеріс олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға тікелей ықпал ететіні сөзсіз.

Түйін сөздер: компьютер, ақпараттық технология, педагогикалық үрдіс, бейнелеу іс-әрекет, жобалау, модельдеу, ізгілендіру, жігерлендіру

Аннотация

¹Сагимбаев А. А., ²Абдулла А.М., ³Барбосынова Г.Е. ⁴Тілесова Г. Ш. Т

РОЛЬ ПРИМЕНЕНИЯ КОМПЬЮТЕРОВ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

¹Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова, кандидат педагогических наук, доцент, член Союза дизайнеров Казахстана, г. Ақтобе, Казахстан, e-mail: adun_8s@mail.ru

²Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова, магистр педагогических наук, преподаватель, г. Ақтобе, Казахстан, e-mail: alibi.abdulla@list.ru

³Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова, магистр наук, преподаватель, член Союза дизайнеров Казахстана, г. Ақтобе, Казахстан, e-mail: barbosynova.gauhar@mail.ru

⁴Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова, магистрантка кафедры «Педагогика и психология», г. Ақтобе, Казахстан, e-mail: tlesova1984@mail.ru

В данной статье рассматривается изучение различных форм и способов применения компьютеров в учебном процессе, которое имеет важное практическое значение, так как на их основе

есть широчайшая возможность создания более совершенные информационные технологии. Направленные на развитие информационной культуры будущих специалистов, оно вместе с тем непосредственно способствует для развития их творческих способностей.

Ключевые слова: компьютер, информационные технологии, педагогический процесс, изобразительная деятельность, проектирование, моделирование, гуманизация, мотивация

Abstract

THE ROLE OF THE USE OF COMPUTERS IN THE EDUCATIONAL PROCESS AT THE PRESENT STAGE

¹Sagimbayev A.A. ²Abdulla, ³Barbossynova G.E., ⁴Tlesova G. Sh.

¹*Aktobe Regional University named after K. Zhubanov, candidate of Pedagogical Sciences, docent, member of the Union of Designers of Kazakhstan, Aktobe, Kazakhstan, e-mail: adun_8s@mail.ru*

²*Aktobe Regional University named after K. Zhubanov, master of pedagogical science, teacher, Aktobe, Kazakhstan, e-mail: alibi.abdulla@list.ru*

³*Aktobe Regional University named after K. Zhubanov, master of science, teacher, member of the Union of Designers of Kazakhstan, Aktobe, Kazakhstan, e-mail:*

⁴*Aktobe Regional University named after K. Zhubanov, master's student of the Department "pedagogy and psychology", Aktobe, Kazakhstan, e-mail: tlesova1984@mail.ru*

This article examines the study of various forms and ways of using computers in the educational process, which is of great practical importance, since on their basis there is the widest opportunity to create more advanced information technologies. Aimed at developing the information culture of future specialists, it at the same time directly contributes to the development of their creative abilities.

Key words: computer, information technology, pedagogical process, visual activity, design, modeling, humanization, motivation

Отыз жылдан астам уақыт бойы компьютерлерде тиімді оқыту және сол арқылы шығармашылық іс-әрекетті қалыптастыру мен дамытуға арналған жеткілікті жаңа техникалық құралдар мен жабдықтар пайдалануға берілгені мәлім. Педагогикалық үдерісті дұрыс ұйымдастыру және компьютерлік бағдарламаларды қолдану формалары мен әдістерінің шебер үйлесімі арқылы университет студенттерін дайындауда нақты нәтижелерге қол жеткізе алатынымыз сөзсіз.

Шығармашылық іс-әрекет тәжірибесін қалыптастыруда компьютерлерді қолдану формалары мен әдістерін анықтау үшін компьютерлік бағдарламалар арқылы білім алушыға оң әсер ететін ақпараттық технологиялардың салаларын анықтай алу қажеттілігі туындап отыр.

Арнайы компьютерлік класстарды жабдықтау мен оны қолдануда жеке компьютерлер белгілі бір ақпараттық кеңістіктегі жабық жүйелер болып табылады, яғни материалдық объектілерді (кез-келген құрылғылар, роботтар және басқа да бұйымдар) басқаруға немесе өзара әрекеттесуге толық мүмкіндіктері жоқ, екені рас. Сондықтан оқу үрдісінде компьютерлерді кеңінен қолдану білім мен дағды көкжиегін кеңейтіп, түрлендірудің бірден-бір құралы ақпарат болып табылады. Бұл әртүрлі құбылыстардың және әртүрлі үдерістердің көрінісінде жан-жақты айшықталатыны мәлім.

Ақпараттың жалпы философиялық анықтамалары әлемнің құрылымын энтропиялық (термодинамикалық) түсінуге немесе рефлексия теориясына негізделгені белгілі. Бірінші жағдайда, ақпарат - бұл тапсырыс беру, ұйымдастыру өлшемі, оның энтропиядан айырмашылығы-белгісіздік, тәртіпсіздік, хаос екені рас.

Екінші жағдайда, ақпарат – бұл түзетуге келетін нысан, яғни ол ақылға қонымды болмыстың болуын болжайды. Осылайша, ақпарат белгілі бір субъект, жеке тұлға үшін ғана маңызды болады.

Энтропиялық тәсіл жалпы ақпарат туралы айтуға мүмкіндік береді (кең мағынада) және ақпаратты рефлексия арқылы анықтау ақпараттың әр түрлерін ақпаратпен жұмыс істейтін нақты субъект үшін маңыздылығы бойынша жіктеуге мүмкіндік беретінін, (осылайша пайдалы ақпарат, ғылыми ақпарат және т.б. туралы айтуға болады) айта кеткен жөн. Н.В. Бордовскаяның пайымдауынша ақпарат арқылы бірізді көрініс байқауға болады [1]. Осылайша, кең мағынада немесе шектеулі ақпаратқа сонымен қатар нақты мағынадағы ақпаратқа, деген айырмашылық пайда болады (бақылаушыға тапсырыс беруде пайдалылық тұрғысынан алғанда).

Жалпы философиялық деңгейден ақпараттың қолданбалы мәні деңгейіне түсіп, белгі тұжырымдамасына негізделген анықтама беру пайдалы. «Ақпарат - бұл өзара әрекеттесудің мүмкін нәтижелерінің әртүрлілігін сипаттайтын сигналдық өзара әрекеттесудің өлшемі», деп тұжырымдалады [1, 38-39]. Алайда, ақпарат белгілік өзара әрекеттесусіз де болуы мүмкін, сондықтан нысанның «күйі» немесе «жағдаятты таңдау» ұғымдарымен жұмыс істеген дұрыс.

Ақпарат – материалдық нысан ретінде алатын болсақ, ақпарат тасымалдаушыда көрсетуге болатын белгілі бір күйлер жиынтығы, десек те болады. Ақпарат біз оны қандай материалдық формада ұсынатынымызға байланысты емес болғандықтан, ол нысандардың немесе құбылыстардың материалдық немесе материалдық емес мәні болып табылады. Сонымен, ақпарат нысандардың материалдық емес құрамдас бөлігі болып табылады, оны белгілер мен нысандардың көмегімен көрсетуге болады және осы ақпаратты тудырған объектілерден өзбетінше бөлек өмір сүре алады.

Философиялық энциклопедиялық сөздік ақпаратқа әртүрлі көзқарастар мен пікірлерді біріктіруге ұмтыла отырып, ақпарат келесі мағыналарда қолданылатынын еске аса алады [2]:

- хабарлама, мәліметтер;
- хабарламаны алу нәтижесінде азаятын белгісіздік;
- басқарумен тығыз байланысты хабарлама;
- жансыз және жабайы табиғаттың кез-келген нысандары мен үдерістеріндегі әртүрліліктің сипаттамасы.

Компьютерлік технологияның барлық педагогикалық әлеуетін іске асыру үшін біз бұл пікірмен келісеміз, мысалы Д.В. Лоренц «жүйелі компьютерлік курстарды» дамыту қажет екенін айтады [3]. Ал, Г. Н.Жуковтың егжей – тегжейлі анықтамасы бойынша «ІТ-бұл қазіргі заманғы байланыс, полиграфия және бағдарламалық жасақтаманы қолдана отырып, адам қызметінің барлық түрлерінде ақпаратты өңдеудің жүйелі және жаппай әдістері мен әдістерінің жиынтығы» [4].

Л.А. Найниш үздіксіз білім беру жүйесінде жаңа ақпараттық технологиялардың (ЖАТ) өсіп және қарқынды дамып, күннен күнге аса маңыздылыққа ие болып келе жатырғанына аса назар аударады. Ол жаңа ақпараттық технологияның оқудағы іс-әрекеттік тәсілді іске асыру үшін әмбебап құрал бола алады, деп пайымдайды, өйткені оларды қолдану тәжірибе барысында білім алушылардың танымдық күштері мен шығармашылық әлеуетін дамытуға бағдарлауға мүмкіндік береді [5].

«Білім алушы – компьютер» оқу диалогы оңтайлы педагогикалық қарым-қатынасқа тән өзара іс-қимыл сипаттамаларын жаңғыртуы тиіс. Әрине, «педагогикалық қарым-қатынас мұғалімнің жеке басымен байланысты» [6]. Тіпті ең дамыған компьютерлік жүйе адам болмағандықтан, ол эмпатия сияқты маңызды көріністерге ие бола алмайды. «Эмпатия дегеніміз адамның басқа адамдардың эмоционалды жағдайларын түсінуі, олардың тәжірибесіне ену» [2]. Бұл жерде Н.А. Бердяевтің «адам машинаға қарама-қарсы» деген тұжырымдамасын еске түсірген орынды [7]. Дегенмен, қарым-қатынастың ең маңызды аспектілері, соның ішінде педагогикалық әдептілік, төзімділік, ізгілік және т.б. оңтайлы педагогикалық қарым-қатынастың артықшылықтарын сақтай отырып бағдарламаға енгізілуі мүмкін. Жақсы нәтижеге қол жеткізу үшін дәстүрлі әдістер мен компьютерлік технологиялардың дұрыс үйлесімі қажет, екені белгілі.

В.А. Трайнев өз жұмысында оларды қолданудың оң әсерін көрсете отырып, компьютерлерді қолданудың нақты әдістерін сипаттайды:

- мәтінді редакциялау (физикалық және психикалық стрессті азайтады);
  - ойлау дағдыларына үйрету (ойлауды, дәлдікті дамыту);
  - модельдеу (оқытуды белсендіру, ойын сипаты, мотивациялық, ерікті саланы күшейту және т.с.с.).
- Компьютерлерді қолданудың кең салаларын қарастыра отырып, ол шетелдік басылымдардың материалдарын талдау негізінде келесі бағыттарды бөледі [8; 9; 10]:
- информатиканы оқу;
  - математикалық есептеулер, нәтижелерді өңдеу;
  - жобалау және модельдеу;
  - оқу үдерісін басқарудың автоматтандырылған жүйесін құру;
  - бақылау-оқыту және сараптамалық-оқыту бағдарламаларын құру;
  - мәліметтер базасын құру;
  - жеке тұлғаны диагностикалауға арналған бағдарламалар құру.

Осы бөлімде көрсетілген компьютерлерді қолдану формалары мен әдістері жаңа ақпараттық технологиялардың ажырамас бөлігі болып табылады. Неғұрлым дамыған компьютерлер мен

компьютерлік бағдарламалардың пайда болуымен олардың тізімін едәуір кеңейтуге және толықтыруға болады.

Компьютерлерді қолданудың әртүрлі формалары мен әдістерін зерттеудің практикалық маңызы зор, өйткені олардың негізінде студенттердің ақпараттық мәдениетін дамытуға бағытталған жетілдірілген ақпараттық технологияларды құру қажет. Атап айтқанда, шығармашылық қызмет тәжірибесін қалыптастыруға бағытталған ақпараттық технологияларды құрудың кең өрісі бар.

Т.В. Руденконың айтуынша, «біз жаңа технология туралы айтып отырмыз, өйткені компьютерді қолдану оқу процесінің барлық бөлімдерінде формадан бастап оқыту әдісі мен мазмұнына дейін айтарлықтай өзгерістерге әкеледі» [11].

Л.В. Мардахаев компьютерді оқытуда «революциялық өзгерістер әкелсе де», «әдістемеді, оқу үрдісін ұйымдастыруда революцияны түрленуді талап етеді» деп атап өтті [12]. Әрине, оқытуды компьютерлендіру ісіне тиісті көзқараспен барлық қиындықтарды шешуге болады. Сонда біздің алдымызда шынымен жарқын перспективалар ашылатыны белгілі.

Компьютерлердің дидактикалық мүмкіндіктері туралы көптеген ғалымдардың еңбектерінде зерделенген.

Әр түрлі авторлардың жұмысын талдай отырып, біз оқу үдерісі барысында компьютерлерді қолданудың артықшылықтарын айқындауға аса назар аудардық:

- оқытуды қарқындату және жандандыру;
- оқу процесін даралау және ізгілендіру;
- оқытудың шығармашылық сипатын жүзеге асыру.

Шығармашылық іс-әрекет тәжірибесін қалыптастыру үдерісінде мазмұнға, ұйымдастырушылық формалар мен әдістерге тікелей әсер ететін компьютерлік технологияларды қолданудың дидактикалық мүмкіндіктері туралы атап өткіміз келеді.

А.Н. Ходусовтың анықтамасына сәйкес шығармашылық іс-әрекет тәжірибесінің мазмұны [13] мыналарды қамтиды:

- білім мен дағдыларды жаңа жағдайға жақын және алыс, жүйеішілік және жүйеаралық тасымалдауды өз бетінше жүзеге асыру;
- дәстүрлі жағдайдағы жаңа мәселенің көрінісі;
- нысан құрылымының көрінісі;
- дәстүрлі функцияға қарағанда нысанның жаңа функциясын көру;
- мәселені шешу кезінде баламаларды есепке алу;
- жаңа мәселені шешу кезінде бұрын белгілі болған іс-әрекет тәсілдерін біріктіру және түрлендіру;
- барлық белгілі нәрсені тастау және түбегейлі жаңа тәсіл жасау (әдіс, түсіндіру).

Шығармашылық іс-әрекет тәжірибесінің мазмұны үдеріс барысындағы мәселелерді түсіну үшін өте маңызды деп айтуға толық болады.

П.Тряпицына, Т.В. Руденко, О.К. Тихомиров сияқты ресейлік ғалымдар мәселені тұжырымдау үдерісінің психологиялық жағын мұқият зерттеп, мәселені түсіну қарама-қайшылыққа жауап табудың әртүрлі деңгейлерін білдіретін дәйекті кезеңдерге ие, деген қорытындыға келді.

Шығармашылық іс-әрекет тәжірибесін қалыптастыру үдерісінде ең жақсы нәтижелерге қол жеткізу үшін мәселені түсіну және оқушының қарама-қайшылықтарға жауап беруі қарастырылған деңгейлердің ең соңында (қарама-қайшылықты толық түсіну) орын алса, сол үлкен жетістіктердің көрсеткіші, деп санаймыз.

Компьютерлердің сипаттамалары виртуалды шындықты жасауға мүмкіндік береді, яғни адам қиялының техникалық көмекшісінің арқасында пайда болатын жасанды шаралар. Бұл құбылысты көрнекі шығармашылық іс-әрекеттің тәжірибесін қалыптастыруда мақсатты түрде қолдануға болады.

Осы контекстегі виртуалды шындық арқылы біз компьютердің жадында болып жатқан және монитор экранында үдерістердің дыбыстық дизайнында жасанды түрде жасалған әлемде нақты болып табылатын нәрсені қабылдау, деп білеміз.

Құрылған виртуалды әлемнің сипаттамаларын сәтті таңдау арқылы ойлауды белсендірудің максималды деңгейіне қол жеткізуге болады. Алайда, бұл құбылысты қолдануға болмайды. Өзіндік виртуалды әлемге шамадан тыс құмарлық әртүрлі жағымсыз салдарға әкелуі мүмкін:

- қоршаған әлем шынайылығынан аутқып кету, соның салдары ретінде – бәрінен алшақтану, тұйықтық;
- басқа оқу пәндеріне қызығушылықты жоғалту;

- компьютерге тұтастай тәуелділік.

Жалпы, компьютер психологиялық тұрғыдан адамға әсер ететін өте күшті құрал екенін атап өткен жөн. Сондықтан оны ақылмен және белгілі бір сақтықпен қолдану қажет. Алайда, бұл зиянды болуы мүмкін деген негізде компьютерлерді қолдануға кедергі жасау - бұл мүлдем абсурдтық идея. Бүгінгі таңда компьютерлік технологиялар дәуірінде бұл үдерісті тоқтату мүмкін емес.

Көркем шығармашылық іс-әрекеттің тәжірибесін және компьютерлердің дидактикалық мүмкіндіктерін қалыптастыру үдерісі кемшіліктерінің арақатынасы компьютерлерді тиімді пайдаланудың негізгі бағыттарын анықтауға мүмкіндік берді:

- шығармашылық тапсырманың параметрлерін нақтылау;
- өнертабыс жобасын әзірлеу;
- дизайн-жобаны әзірлеу;
- конструкторлық құжаттарды толтыру.

Компьютерлерді қолданудың жоғарыда аталған мүмкіндіктері тиісті әдістерді зерттеу және құру үшін кең өрістерді ашады. Алайда, компьютерлік технологияны қолданудың әртүрлі нұсқаларының ең болмағанда қарапайым классификациясын жасаудың мағынасы зор.

Шығармашылық бейнелеу іс-әрекет тәжірибесін қалыптастыруда компьютерлік технологияны қолданудың мүмкін бағыттарын талдау компьютерлерді қолданудың кем дегенде төрт деңгейін қарастыру қажеттілігіне әкеліп отыр:

- суреттерді, мәтіндерді, сызбаларды жасау, есептеулерді орындау, жұмыстарды ресімдеу және тағы басқа техникалық құрал ретінде (құрал-жабдықтық деңгей);
- шығармашылық тұлғаның белгілі бір қасиеттері мен тірек қасиеттерін дамыту құралы ретінде, тренажерлар, дамыту ойындары және т. б. түрінде (даму деңгейі);
- кешенді оқытудың зияткерлік жүйесі ретінде, мысалы, автоматтандырылған оқыту жүйесі, түрлі сараптамалық жүйелер немесе деректер базасы (зияткерлік деңгей);
- сыртқы ақпарат көздерінде - компьютерлік желілерде, электрондық тасымалдағыштарда және басқаларында қажетті ақпаратты іздеудің әмбебап құралы ретінде (ақпараттық деңгей).

Бірінші (құрал-жабдықтық деңгей) деңгейді іске асыру күнделікті операциялардың санын азайту арқылы шығармашылық қызметтің үлесін арттыруға мүмкіндік береді. Техникалық шығармашылық қызметті дұрыс ұйымдастыру және ең тиімді компьютерлік құралдарды – қосымшаларды таңдау үшін олардың тиімділігін тексеру әдістемесін жасау қажет, бұл қолданыстағы бағдарламалардың үздігін таңдап қана қоймай, сонымен қатар жаңа ыңғайлы құралдарды жасауға мүмкіндік береді.

Екінші (даму) деңгейді зерттеу көбінесе психологтардың күш-жігеріне байланысты, өйткені олардың ұсыныстары бағдарламаның осы түрін құру үшін шешуші болып табылады. Алайда, бұл бағыттың өте маңызды артықшылығы бар. Тренажер бағдарламалары, сондай-ақ әртүрлі психологиялық тесттер кәсіби бағдарламашыларды тартуды қажет етпейді. Егер курста бағдарламалау тілдері болса, біз кез-келген студент осындай бағдарламаларды жаза алады, деп есептейміз. Сондықтан, егер сіз студенттердің өздерін осы мақсатқа бағыттасаңыз, осы саланы зерттеу тез қарқынмен жүруі мүмкін.

Үшінші (интеллектуалды) деңгей бағдарламашылар түсінетін АОЖ (автоматтандырылған оқыту жүйелері) құрудың дидактикалық жағдайларын сапалы зерттеуді қажет етеді. Ақпаратты өңдеу және ұсыну құралдарын, жасанды интеллект элементтерін, дамыған диалог жүйелерін сапалы енгізу өте күрделі және қарапайым пайдаланушылар үшін әлі де болса қол жетімді, деп айту қиын.

Төртінші (ақпараттық) деңгейдегі бағдарламалық қамтамасыз ету медиабілім мақсаттарымен айқындалады және болашақ педагог-суретшілердің, дизайнерлердің ортақ ақпараттық мәдениетін қалыптастыру үшін қажет.

Компьютерлік технологияны қолданудың ақпараттық деңгейіне келетін болсақ, екі түрлі тәсіл туралы айтудың мағынасы бар екені белгілі. Бір жағынан, студенттерді ақпаратпен жұмыс істеуге, оны дұрыс қабылдауға дайындау қажет. Яғни, оларға ақпараттың сипаттамаларын анықтауға үйрету керек, мысалы: берілген ақпараттың қайнар көзі кім, қашан және қандай мақсатта жарияланғаны, қаншалықты сенімді, дәл және т.б. Екінші жағынан, студенттерге қажетті ақпаратты іздеу және алу үшін құралдармен қамтамасыз ету қажет. Бұл міндет алдыңғыға ешқандай қатысы жоқ, сондықтан оны бөлек шешу қажеттілігі туындап отыр.

Бүгінгі таңда компьютерді өмір мен еңбектің барлық салаларында, соның ішінде шығармашылық бейнелеу іс-әрекетінің тәжірибесін қалыптастыру үдерісінде қауіпсіз және тиімді пайдалану әдістері мен құралдарын жасау қажет.

Компьютерлерді сәтті енгізу және шығармашылық бейнелеу іс-әрекетінің тәжірибесін қалыптастыру үшін құрылған ақпараттық технологияларды жетілдіру үшін тиісті педагогикалық жағдайларды қалыптастыру маңызды.

Мұндай жағдайлар педагогикалық үдерістің негізін құрайтын дидактикалық принциптерден тікелей туындайды. Бірақ оқытуда компьютерлік технологияларды қолдану білім берудің кейбір мәселелеріне әсер ететіндіктен, шығармашылық іс-әрекет тәжірибесін қалыптастыруда компьютерлерді қолданудың дидактикалық ғана емес, педагогикалық жағдайлары туралы да айту керек. Сонымен, дидактикалық принциптер оқытудың жалпы заңдылықтарын білдіреді және оларды нақты педагогикалық жағдайда дұрыс түсіндіру және қолдану керек. Осылайша, әрбір нақты жағдайда белгілі бір қызмет түрін сәтті жүзеге асыру үшін қажетті бірқатар шарттарды тұжырымдауға болады.

Сабақтастық, жүйелілік және дәйектілік принципі. Егер білім өзара байланысты ұғымдар жүйесі ретінде санада сақталса, тиімді болатыны сөзсіз. Күрделі материалды ұсыну зерттелетін нысандар мен құбылыстардың ішкі логикасына сәйкес дәйекті қадамдармен жүзеге асырылуы керек. Бұл үрдіс неғұрлым сәтті болса, соғұрлым логикалық дәйектіліктің ауытқуы азырақ болады. Бұл принципті іс жүзінде жүзеге асыру педагогикалық үдерісті мұқият жоспарлауды және пәнаралық байланыстарды ұйымдастыруды толықтай қамтуға септігін тигізеді.

Білім беру нәтижелерінің беріктігі мен тиімділігі принципі. Білімді жадыда мықтап бекіту үшін оны, әсіресе арзанқой және нашар мағыналы ақпаратпен жүктеу мүмкін емес. Есте сақтауды жеңілдететін және қолайлы әдістерді қолдану қажет. Негізгі назар есте сақтау үшін емес, ойлау үшін жасалуы керек, деп есептейміз. Өз бетінше алынған немесе үнемі қажеттілікті сезінетін және студенттердің өз бетінше практикалық іс-әрекетте қолдануға тырысатын білім берік болады.

Қол жетімділік принципі. Адам үшін оның білімі, дағдылары мен ойлау тәсілдерінің деңгейіне сәйкес келетін нәрсе ғана қол жетімді. Материалды ұсыну қол жетімді болған жағдайда, студент берілген тапсырма бойынша шешім табу жолдарын қайдан және қалай тапқанын түсінеді. Дәстүрлі педагогикада материалды ұсыну және іс-әрекетті ұйымдастыру кезінде қол жетімділікті қамтамасыз ету үшін жеңілден күрделіге, абстрактіден нақтыға, белгілі-белгісізге, фактілерден жалпылауға және т.с.с., баруға кеңес береді. Оқыту барысында студенттердің нақты мүмкіндіктерін ескере отырып, олардың физикалық және психикалық денсаулығына кері әсер ететін зияткерлік, физикалық және нейро-эмоционалды жүктемелердің алдын алу негізінде құрылуы қажет. Білім алушылардың қолжетімді білімі мен мүмкіндіктерін кеңейту үшін оқыту мазмұнының проблематизациясын пайдалану қажет.

Ғылыми принцип. Білім беру мазмұны ғылым мен өнердің даму деңгейіне, әлемдік өркениет жинақтаған тәжірибеге сәйкес келуге тиіс. Пайдаланылатын ұғымдар зерттелетін ғылымның терминологиясына сәйкес келуі керек. Оқыту педагогиканың, психологияның, әдістеменің, озық педагогикалық тәжірибенің жаңа жетістіктері негізінде жүргізілуі тиіс. Педагогикалық өзара іс-қимыл студенттерді оқу жұмысын ғылыми ұйымдастырудың тәсілдерімен таныстыруға, олардың ғылыми ізденіс пен дағдыларын қалыптастыруға бағытталуы керек. Ғылыми принцип компьютерлік бағдарламалардың мазмұнын зерттелетін ғылымның даму деңгейіне, сондай-ақ оқытудың заманауи технологияларын жүзеге асыруға байланысты. Ғылыми принцип компьютерлік оқыту бағдарламаларындағы ақпараттың технологияның даму деңгейіне сәйкестігін болжайды.

Теорияның практикамен байланыс принципі. Егер оқушылар практикалық құндылығы мен өмірде қолданылуын түсінсе, олар үшін білім ерекше мәнге ие болады. Егер студенттер оның нақты әлемде болып жатқан құбылыстармен байланысын көрсе, зерттелетін материалға деген қызығушылықтары сақталады. Бұл принципті жүзеге асырудың бір жолы - студенттерді нақты нәтижеге әкелетін іс-әрекетке тарту. Практика танымдық іс-әрекеттің қайнар көзі және таным нәтижелері мен басқа да іс-әрекеттерді қолдану саласы болып табылады.

Жоғарыда келтірілген дидактикалық принциптермен қатар, техникалық шығармашылық іс-әрекеттің тәжірибесін қалыптастыру үрдісінде компьютерді тиімді пайдалану үшін жағдай жасау кезінде тұлғаны тәрбиелеу мен қалыптастыруға байланысты кейбір педагогикалық принциптерді де қарастырған жөн.

Жеке тұлғаны құрметтеу принципі оған қойылатын талаптармен үйлеседі. Талап-бұл студенттің жеке басын құрметтеудің бір түрі. Оқу үдерісінің қажеттіліктері мен жеке тұлғаны жан-жақты дамыту міндеттерінен туындаған ақылға қонымды талап мұғалімнің студенттің тағдырына деген шынайы қызығушылығын және оның ішкі мүмкіндіктеріне деген сенімін көрсетуі керек.

Адамның жағымды жақтарына, оның жеке басының мықты жақтарына сүйену принципі. Білім алушылардың өзін-өзі жетілдіруге деген ұмтылысын қолдау және күшейту қажет. Студенттің жағымды жақтарын анықтап, оған сүйене отырып, сенімге артып, оқытушы жеке тұлғаның қалыптасу процесін болжайды. Оқытушы студенттің жұмысында жеке жетістіктерін байқап, атап өткен кезде, оның қуанышы мен ішкі қанағаттануы күшейе түседі, өзіне деген сенімділік пен одан әрі өсуге деген ұмтылысты күшейтеді.

Есепке алу принципі және жас ерекшеліктері. Жеке (сараланған) тәсіл білім алушылардың ішкі әлемін терең зерделеуді, оларда қалыптасқан тәжірибені талдауды талап етеді. Іс-әрекеттерді ұйымдастыру кезінде ескеретін жәйт оның темпераменты, сипаты, қабілеті, қызығушылығы мен бейімділігі басты назарда болуы шарт. Оқытушы бір немесе басқа студенттермен өзара әрекеттесуді қалай жақсы ұйымдастыруға болатындығын сезінуі қажет.

Өмірді эстетизациялау, оқыту және тәрбиелеу принципі. Оқушылардың шындыққа эстетикалық көзқарасын қалыптастыру олардың жоғары көркемдік және эстетикалық талғамын дамытуға мүмкіндік береді. Практикалық іс-шаралар жұмыстың сұлулығын ашып, үйлесімділік сезімін дамытуы керек. Қалыптасқан эстетикалық талғам студенттердің әлемнің бейнеленген нысандарына, атап айтқанда, шығармашылық іс-әрекеттің нәтижесінде алынған заттар мен өнімдерге эмоционалды қатынасын күшейте түседі. Бұл өз кезегінде дәлдік, байқау, мақсаттылық сияқты қасиеттердің дамуына оң әсер етеді.

Оқыту мен тәрбиелеуді қиындықпен біріктіру принципі. Бұл ереже студенттер қатысатын іс-әрекет әлеуметтік маңызды болуы керек, деген теорияның практикамен байланысы туралы принципті толықтыра түседі. Ұжымдық жұмысқа қатысу әлеуметтік мінез-құлық тәжірибесін жинақтауды және әлеуметтік құнды жеке және іскерлік қасиеттерді қалыптастыруды қамтамасыз етеді.

Жүйелілік пен дәйектілік принципі компьютерлік бағдарламаларды қолдану фрагментті емес, әр түрлі кезеңдерде, соның ішінде шығармашылық тұлғаның қасиеттерін қалыптастыру кезінде анықталған мүмкіндіктерге сәйкес үнемі жүргізілуі керектілігін болжайды.

Көрнекілік принципі өзін-өзі бақылауды жүзеге асыру үшін жұмыс барысында кері байланысты жүзеге асыру мүмкіндігін қамтамасыз етуге, сондай-ақ нақты нәтиже, қызмет өнімі алуға арналған. Қолжетімділік қағидаты компьютерлік бағдарламалардың мазмұнында студентті «жүйелі әрекетке», «бағдарлы негізге» негізделген байыпты ойлау қызметін талап ететін және «қолда бар бағдарламалармен салыстырғанда игерудің келесі деңгейіне көшуді» көздейтін сұрақтар мен тапсырмалардың болуын көздейді [14].

Сонымен қатар, болжамды «жеңіл-желпілік» жағдаят студент үшін мүмкін болмауы керек, бірақ проблемалық жағдайды туындатып, оны шешу үшін қосымша ақпарат қажет болады. Көрнекілік қағидаты компьютерлік бағдарламаларда білім алушының өзін-өзі бақылау функциясын іске асыруды, оның жетістіктері мен тестілеу нәтижелерін (тренажер-бағдарламалар, сауалнама) шығаруды көздейді.

Қол жетімділік қағидаты компьютерлік бағдарламадағы ақпаратты проблемалық жағдай арқылы немесе зерттелетін ақпараттың логикасы мен құрылымын көрсететін белгілі бір сценарий арқылы ашуды қамтиды.

Оқытудың өмірмен байланысы принципі студенттерді нақты нәтижеге (бейнеленген объектіге) бағытталған іс-әрекетке қосу қажеттілігін баса көрсетеді. Оқытудағы сараланған тәсіл әр студенттің жеке компьютерде жұмыс істеуі кезінде мүмкін болады, ал оқу бағдарламасы оқушының жеке сипаттамаларына бейімделуі керек.

Оқытудағы сабақтастық принципі оқыту бағдарламалары мен компьютерлік әдістердің мазмұнын дәстүрлі оқыту формаларымен үйлестіруді қамтиды. Оқушыларды оқыту, тәрбиелеу және дамыту бірлігі принципі шығармашылық тұлғаның тірек қасиеттерін дамытатын компьютерлік тренажерлерді қолдану арқылы жүзеге асырылады.

Жоғарыда аталған негізгі педагогикалық принциптерге сүйене отырып, шығармашылық қызмет тәжірибесін қалыптастыру үдерісінде компьютерлерді қолданудың тиісті педагогикалық шарттарын тұжырымдауға болады.

Студенттердің белсенділігін арттырудың өте маңызды факторы - графикалық ақпаратты нақты ұсыну. Сонымен, статикалық және динамикалық суреттердің дұрыс үйлесуі әр түрлі бағдарламаларды құруда маңызды рөл атқара алады.

Оқыту жүйесінде жаңа ақпаратты ұсыну кезінде қолдау көрсетілетін барлық ұғымдардың түсіндірмелері бар қуатты анықтамалық Ішкі жүйе болуы шарт. Бұл өте маңызды, өйткені кез-келген студенттің білімінде олқылықтар болуы мүмкін, содан кейін оқу материалын оқу кезінде сабақтастық пен дәйектілік анықтаманың көмегімен қалпына келтіре алады.

Соңғы шарт сонымен қатар оқу нәтижелерінің беріктігі мен тиімділігі принципіне сәйкес келеді.

Осылайша, көркем шығармашылық іс-әрекеттің тәжірибесін қалыптастыру үрдісі теорияның практикамен байланысы принципіне толық сәйкес келеді. Біз бұл принцип компьютерді қолдана отырып, шығармашылық іс-әрекеттің тәжірибесін қалыптастырудың педагогикалық жүйесін құруда өте маңызды деп санаймыз.

Әдебиеттер:

1. Бордовская Н.В. Психология и педагогика: Учебник / Н.В. Бордовская, С.И. Розум. - СПб. Питер, 2018. - 320 с.
2. Кириленко Г.Г. Краткий философский словарь: 288 понятий, 156 персон / Г.Г. Кириленко, Е.В. Шевцов. – М.: АСТ (и др.), 2010. – 479 с.
3. Лоренц Д.В. Креативная педагогика на примере дисциплины: Уч.-метод.пос. / Д.В. Лоренц. - М.: Инфра-М, 2018. - 252 с.
4. Жуков Г.Н. Общая и профессиональная педагогика: Учебник / Г.Н. Жуков, П.Г. Матросов. - М.: Инфра-М, 2017. - 248 с.
5. Найниш Л.А. Инженерная педагогика: Научно-методическое пособие / Л.А. Найниш, В.Н. Люсев. - М.: Инфра-М, 2017. - 256 с.
6. Бакланова Т.И. Педагогика народного художественного творчества: Учебник / Т.И. Бакланова. - СПб, 2018. - 160 с.
7. Бердяев Н. А. Самопознание (Опыт философской автобиографии). М.: Книга, 1991. С. 59-60.
8. Трайнев В.А. Информационные коммуникационные педагогические технологии : учеб. пособие / В. А. Трайнев, И. В. Трайнев. - 3-е изд. - М.: изд.-торг. корпорация «Дашков и К0», 2007. С. 9-110.
9. Goh PS. Using a blog as an integrated eLearning tool and platform. The article from PubMed: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/26558420>
10. Goh PS. eLearning or technology enhanced learning in medical education // Hope. - 2016. - №38 (9). - P. 957-964. doi: 10.3109/0142159X.2016.1147538. Epub 2016 Mar 16. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/26982639>
11. Руденко Т.В. Дидактические функции и возможности применения информационно-коммуникационных технологий в образовании [электронный ресурс] / Т. В. Руденко. - Томск, 2006. - Режим доступа: http://ido.tsu.ru/other_res/ep/ikt_umk/
12. Мардахаев Л.В. Социальная педагогика: истоки, состояние, перспективы развития: материалы XX- международных социально-педагогических чтений (24 марта 2017 года) / Л.В. Мардахаев. - М.: Русайнс, 2018. - 144 с.
13. Ходусов А.Н. Педагогика воспитания: теор., метод., технол., метод.: Уч. / А.Н. Ходусов. - М.: Инфра-М, 2017. - 56 с.
14. Педагогика. Учебник для ВУЗов. Стандарт третьего поколения / Под ред. П. Тряпицкой. - СПб: Питер, 2018. - 16 с.

UDK 378.2

MRNTI 14.35.07

¹G.B. Kunzhitova, ²S.K. Beysenbayev, ³I.S. Kerimbay

¹Assistant Professor of 'Music education and artistic work' department, M.Auezov South Kazakhstan university, Shymkent, Kazakhstan, gulnur_18.67@mail.ru

²Doctor of pedagogical science, academician of APS, M.Auezov South Kazakhstan university, Shymkent, Kazakhstan, bei-sad@mail.ru

³Student of 'Music education and artistic work' department, M.Auezov South Kazakhstan university, Shymkent, Kazakhstan, kerimbaiindirae@mail.ru

INTERNATIONAL ACADEMIC MOBILITY PROGRAM

Abstract

The article tells about the academic achievements of Kerimbay Indira Sembaykyzy, a student of the South Kazakhstan University named after M. Auezov, Faculty of Culture and Sports, Department of Music Education and Artistic Work, specialty 6B01431- Visual art, artistic work, graphics and design.

Kerimbay Indira showed herself as a talented person from the very first year.

As a bachelor's student studying under the state educational order (grant), Kerimbay Indira won a grant from the academic mobility program for education at the expense of the republican budget for one semester in the amount of 1 million 200 thousand tenge.

According to Indira: "What did academic mobility give me? In one semester, I saw student life abroad, traveled to several countries in Europe, improved my English, developed adaptability and mobility, improved problem-solving skills, increased sense of responsibility, explored the world, got to know European culture, gained confidence, gained experience studying abroad, gaining experience in personal development and professional growth, my passion for academic and self-education has increased significantly."

Key words: academic achievements, academic mobility, study abroad, Poland, Lodz University, study program.

Аннотация

¹Г.Б. Кунжигитова, ²С.К. Бейсенбаев, ³И.С. Керимбай

ПРОГРАММА МЕЖДУНАРОДНОЙ АКАДЕМИЧЕСКОЙ МОБИЛЬНОСТИ

¹Южно-Казахстанский университет имени М. Ауэзова, кафедра «Музыкальное образование и художественное творчество», старший преподаватель, Шымкент, Казахстан, gulnur_18.67@mail.ru

²Доктор педагогических наук, академик ПГА Южно-Казахстанского университета имени М. Ауэзова, Шымкент, Казахстан, bei-sad@mail.ru

³Южно-Казахстанский университет имени М. Ауэзова, кафедра музыкального образования и художественного творчества, Шымкент, Казахстан, kerimbaiindirae@mail.ru

Статья повествует об академических достижениях Керимбай Индиры Сембайкызы, студентки Южно-Казахстанского университета имени М. Ауэзова, факультета «Культуры и спорт», кафедры «Музыкальное образование и художественный труд», специальности 6B01431- Изобразительное искусство, художественный труд, графика и проектирование.

Уже с 1-го курса Керимбай Индира проявила себя как талантливая личность.

Будучи студентом бакалавриата, обучающегося по государственному образовательному заказу (грант), Керимбай Индира выиграла грант по программе академической мобильности на обучение за счет средств республиканского бюджета на один семестр в размере 1 млн 200 тыс. тенге.

На вопрос: «Что мне дала академическая мобильность?»

Индира ответила: «За один семестр я приобрела опыт обучения за границей, познакомилась со студенческую жизнью за границей, посетила несколько стран Европы, познакомилась с европейской культурой, улучшила свой уровень английского языка, развила свои индивидуальные качества как адаптивность и мобильность, навыки решения проблем, повысила чувство ответственности, обрела уверенность, получила опыт личностного развития и профессионального роста, моя страсть к учебе и самообразованию значительно возросла».

Ключевые слова: академические достижения, академическая мобильность, обучение за рубежом, Польша, университет Лодзь, программа обучения.

Аңдатпа

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АКАДЕМИЯЛЫҚ ҰТҚЫРЛЫҚ БАҒДАРЛАМАСЫ

¹Г.Б. Кунжигитова, ²С.Қ.Бейсенбаев, ³И.С.Керімбай

¹М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, «Музыкалық білім және көркем еңбек» кафедрасы, аға оқытушы, Шымкент, Қазақстан, gulnur.18.67@mail.ru

²Педагогика ғылымдарының докторы, ПФА академигі, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент, Қазақстан, bei-sad@mail.ru

³М.Әуезов Оңтүстік Қазақстан университеті, «Музыкалық білім және көркем еңбек» кафедрасының студенті, Шымкент, Қазақстан, kerimbaiindirae@mail.ru

Мақалада М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті Мәдениет және спорт факультеті «Музыкалық білім және көркем еңбек» кафедрасының 6В01431- Визуалды өнер, көркемдік еңбек, графика және жобалау мамандығының студенті Керімбай Индира Сембайқызының халықаралық академиялық ұтқырлық бойынша академиялық жетістіктері туралы айтылады.

1 курстан-ақ Керімбай Индира өзін дарынды тұлға ретінде көрсете білді.

Мемлекеттік білім беру тапсырысы (грант) бойынша оқитын бакалавриат студенті Керімбай Индира академиялық ұтқырлық бағдарламасы бойынша бір семестрге республикалық бюджет есебінен оқуға 1 млн 200 мың теңге грант ұтып алды.

«Академиялық ұтқырлық маған не берді?»,- деген сұраққа.

Индира былай деп жауап берді: «Бір семестр бойы шетелде оқуымның арқасында мен шетелдік оқу тәжірибесін жинақтадым, шетелдегі студенттік өмірмен таныстым, Еуропаның бірнеше еліне саяхаттадым, еуропалық мәдениетпен таныстым, ағылшын тілін меңгеру деңгейімді арттырдым, бейімделгіштік, ұтқырлық сияқты жеке қасиеттерімді дамыттым, мәселелерді шешу дағдысын, жауапкершілік сезімін арттырды, сенім артты, жеке даму мен кәсіби өсуде тәжірибе жинақтады, оқуға және өзін-өзі тәрбиелеуге деген құштарлығым айтарлықтай артты».

Түйін сөздер: оқу жетістіктері, академиялық ұтқырлық, шетелде оқу, Польша, Лодзь университеті, оқу бағдарламасы.

M. Kerimbay Indira, a student of MS 20-5k, Department of Music Education and Art Labor, Faculty of Culture and Sports, Auezov University, will talk about the experience of studying abroad within the Academic Mobility Program [1, 2].

Academic mobility is a place where a student in a certain academic period, in way semester or academic year, in the prescribed manner to another (Kazakhstani or foreign) university to study or research, in the form of credits of the mastered educational program must re-test at their university replacement.

External academic mobility is a program of study abroad for one semester in universities of near and far abroad.

M. At Auezov University, the work of the commission on conducting competitions among students together with the dean's offices was carried out through the Bologna Process and the Center for Academic Mobility. Selection of students for foreign universities is carried out on a competitive basis.

The main criteria for competitive selection:

- Completion of one academic period, semester, module at the university with a GPA. GPA not less than 3.67 for students enrolled in the academic mobility program at the expense of the university (abroad and / or in the Republic of Kazakhstan);
- Have an official foreign language certificate (TOEFL or IELTS)

The student can choose a foreign university from the list at the Academic Mobility Center at his university and prepare the following documents:

- Application to the rector of SKSU;
- Permission from parents addressed to the rector of the university;
- Letter of recommendation from the curator and / or description;
- Copy of foreign passport;
- Photo 3 * 4 (3 pieces);
- Student's application;
- Tripartite agreement;
- Application with GPA-price (office-registrar);
- Individual curriculum (IC);
- Certificate of foreign language proficiency (notarized copy);
- Copy of invitation from foreign universities with translation into Kazakh or Russian.

Then the student is registered on the official website of the foreign university to which he sent the invitation. I was sent documents and information about my admission to the University of Lodz қаласындағы at the University of Lodz қаласындағы ISO (International student's office), IRO (international relations office) mail.ru. Before going to study, it was necessary to open a personal account on the website of the University of Lodz. The personal account provides the necessary information, to obtain a student card with a student card, to apply, etc. Allows you to retrieve data.

I won a grant of 1 million 200 thousand tenge from the competition for the program of academic mobility for undergraduate students studying on the basis of the national budget for one semester for students studying on the state educational order (grant). Grant amount: covered the amount of travel, medical insurance, the cost of accommodation and visa. The excess money was returned to the state through the accounting department.

28.09.2021 - The day of departure is approaching. I flew from Kazakhstan via Ukraine to the Polish capital Warsaw. When I bought a Polish SIM card from the ground floor of the airport, I met my compatriot M. Aruzhan from the University of NARHOZ in Almaty. We took a train from Warsaw to Lodz and arrived in Lodz in two hours. Then Strajku Łódzkiech studentów in the dormitory №8 on 1981 street M. Aruzhan and I were placed in the same room. When we entered the room, our neighbor G. Diana, a student from Moldova, was having dinner. During the lesson, I met students from Belarus, Azerbaijan, India, Uzbekistan, Ukraine, Italy, Turkey and other countries.

My university is the University of Lodz, one of the largest and most populous universities in Lodz. And they gave us opportunity to choose classes in the English language.

In Poland, university classes begin in October. The Learning Agreement is issued until October 15. Lectures and practical classes are held in a mixed form, for example, in the form of practical classes in Computer in education. Classes for me were conducted offline and online through the Teams application. Syllabuses are given before the learning process and professors repeat the topic and task of the new lesson.

It should be noted that the compulsory component of the individual curriculum of M. Auezov University is not taught at the University of Lodz throughout the semester; I stayed in Poland at 3:30 pm and took part in my 8:30 classes in Kazakhstan through the Zoom application.

When I was given a week off for the New Year, my friends and I bought a 1-week tour of France, Germany, the Czech Republic for 150 thousand tenge through MASTER TUR KRAKOW. It includes a hotel, a road, coffee, sweets, and the subway. I visited the famous Louvre Museum in France and saw Leonardo Da Vinci's Mona Lisa (4 days), the Charles Bridge in the Czech Republic (1 day), the Reichstag in Germany and the famous wall in Berlin (1 day). It was an unforgettable New Year's holiday.

Exams in Poland begin in mid-January and end in early April. For the final assessment, professors from the University of Łódź will ask students to defend a presentation, essay or project in consultation with the mobility program. If the result of the defense is low or unsatisfactory, the student is admitted to the exam. Professors electronically on the portal post scores and grades. I passed all the final exams at a high level.

The day of my return was near. From Poland to Russia via Kazakhstan on February 11, 2022. I went back. I missed my friends, my place of residence for 1 semester, my interesting and difficult days, and my relatives. I also passed the reporting period well.

Kerimbay I. Kerimbay Indira, project

Defense on the theme "another side of bride

Kidnapping in Kazakhstan", Poland, Lodz University

Kerimbay I. with her girlfriends. Poland.

Louvre Museum, France,

Karlov Bridge,
Paris.

Big South Tower,

Czech Republic, Prague.

Tourism in France, Paris with international students Gdańsk, Poland, Beer Street.
With international students

Transcript of academic success

Certificate of Kerimbay Indira

- The benefits of studying abroad are endless, and the student will learn and improve the following skills:
- Language skills;
  - International networking;
  - Global awareness;
  - Practical training;
  - Adaptability and agility;
  - Communication skills;
  - Intercultural relations;
  - Leadership skills;
  - Self-confidence;
  - Cognitive flexibility and problem solving skills;
  - Preparation for the international labor market.

‘What has academic mobility given me? During one semester I saw student life abroad, traveled to several European countries, improved my English, improved my adaptation and dexterity, improved my problem-solving skills, increased my sense of responsibility, got to know the world, got to know European culture, gained confidence, studied abroad. Enthusiasm for education has increased. Recently, I received a letter from the University of Łódź stating that I had a good degree and a transcript. I hope that I have glorified the honor of M. Auezov University.

My advice to all students: ‘Take the opportunity to study in a foreign university through an external academic mobility program, the benefits of which are endless.’, - tell Indira.

References

1. Kerimbay Indira. MS 20-5k. Academic mobility. <https://studio.youtube.com/video/LzQfcIuJuiU/edit>
2. Kerimbay Indira. MS 20-5k. Academic mobility. Interview. <https://youtu.be/XXYTK9ULqSM>

ӘОЖ 373.1.02:372.8

МРНТИ 14.25.09

¹Бақыт Г., ²Бекова Г.А.

¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің 5В010700 - Бейнелеу өнері және сызу мамандығының 4 курс студенті. Қазақстан. Алматы қ-сы.

²Ғылыми жетекші: Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің «Көркем білім» кафедрасының аға оқытушысы. Қазақстан Республикасының Суретшілер Одағының мүшесі. Қазақстан. Алматы қ-сы. E-mail: bekova-1969@mail.ru

ҰЛТТЫҚ НАТЮРМОРТ ЖАНРЫН МЕНҒЕРТУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ

Аңдатпа

Мақалада авторлар жалпы орта мектептердің көркем еңбек пәнінің оқу үдерісінде ұлттық натюрморт жанрының алатын орны мен маңызын анықтап, аталған бағыттың көркем еңбек пәнінің көркем шығармашылық іс-әрекеттеріндегі мүмкіндігін, көрінісі мен бүгінгі жағдайын сипаттап өткен. Авторлар оқушыларға практикалық тұрғыда ұлттық натюрморт жанрын жан-жақты үйретудің тиімді әдістерін, тәсілдерін анықтап, оқушылардың көркемдік шығармашылық қабілеттерін дамытудың шарттары мен жолдарын көрсеткен. Мақалада авторлар ұлттық натюрморт жанрында көркемдік туындыларымен кең танымал болған қазақстанның кәсіби бейнелеу өнерінің суретшілерінің шығармашылықтары мен туындыларына терең талдау жасаған. Сонымен қатар мақалада авторлар оқушылардың нақты оқу міндеттерін шешуге бағытталған білім, білік және дағдылар кешенін игеруі, оқытылатын материалды түсіну мен жалпылауы көркемдік-шығармашылық қабілетін дамытуға арналған әйгілі алыс-жақын шет елдің және отандық педагог ғалымдардың еңбектерін талдап қарастырған.

Түйін сөздер: ұлттық, натюрморт, жанр, көркемдік, шығармашылық, мектеп, оқушылар, бейнелеу өнері, өнер, эстетика, тәрбие

Аннотация

¹Бақыт Г., ²Бекова Г.А.

РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ НА ОСНОВЕ ИЗУЧЕНИЯ КАЗАХСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО НАТЮРМОРТА

¹Студентка 4 курса Казахского национального педагогического университета имени Абая, специальности 5В010700 – Изобразительное искусство и черчение. Казахстан. г. Алматы.

²Научный руководитель: старший преподаватель кафедры художественного образования Казахского национального педагогического университета им. Абая. Член Союза художников Республики Казахстан. г. Алматы. Казахстан.
Электронная почта: bekova-1969@mail.ru

В статье авторы выявляют роль и значение жанра национального натюрморта в образовательном процессе в общеобразовательных школах, описываются возможности национального натюрморта и проявления его современное состояние данного направления в художественно-творческой деятельности учащихся. Авторами выявлены эффективные методы и подходы к обучению учащихся

жанру национального натюрморта на практической деятельности. Показаны условия и пути развития художественных способностей, учащихся при изучении национального натюрморта на уроках художественного труда.

В статье авторами проанализированы наиболее известные творческие работы в жанре национального натюрморта профессиональных художников Казахстана, которые широко известны своими живописными произведениями в жанре национального натюрморта. Кроме того, авторами изучены и рассмотрены труды известных зарубежных и отечественных ученых-педагогов по развитию и формированию творческих способностей учащихся. А также к овладению комплексом знаний, умений и навыков, направленных на решение конкретных учебных и воспитательных задач, осмысление и обобщение изучаемого учебного материала.

Ключевые слова: национальный, натюрморт, жанр, искусство, творчество, школа, студенты, изобразительное искусство, художественное, эстетика, образование

Abstract

DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF STUDENTS BECAUSE OF THE STUDY OF THE KAZAKH NATIONAL STILL LIFE

¹Bakyt G., ²Bekova G.A.

¹4 th year student of the Kazakh National Pedagogical University named after Abay, specialty 5B010700 - Fine arts and drawing. Kazakhstan.

Almaty city.

²Scientific adviser: Senior Lecturer of the Department of Art Education of the Kazakh National Pedagogical University. Abai. Member of the Union of Artists of the Republic of Kazakhstan. Almaty city. Kazakhstan. E-mail: bekova-1969@mail.ru

In the article, the authors reveal the role and significance of the national still life genre in the educational process in secondary schools, describe the possibilities of the national still life and the manifestations of its current state of this direction in the artistic and creative activities of students. The authors have identified effective methods and approaches to teaching students the genre of national still life in practice. The conditions and ways of developing the artistic abilities of students in the study of the national still life at the lessons of artistic work are shown.

In the article, the authors analyzed the most famous creative works in the genre of national still life by professional artists of Kazakhstan, who are widely known for their paintings in the genre of national still life. In addition, the authors studied and reviewed the works of well-known foreign and domestic scientists and teachers on the development and formation of students' creative abilities. Also to mastering a complex of knowledge, skills and abilities aimed at solving specific educational and educational problems, understanding and generalizing the studied educational material.

Key words: National, still life, genre, art, creativity, school, students, fine arts, artistic, aesthetics, education.

Кіріспе

Қазіргі кезеңдегі білім берудің маңызды міндеттерінің бірі оқушыларды графикалық сауаттылыққа үйрету сапасын арттыру болып табылады, осыған байланысты зерттеудің өзектілігі, оқушылардың көркемдік және шығармашылық қабілеттерін дамыту мәселелері айқын көрінеді. Сонымен қатар, ұлттық натюрморт оқушылардың көркемдік және шығармашылық қабілеттерін дамытуға, шындыққа эстетикалық көзқарасын қалыптастыруға ықпал ететін тиімді құрал болып табылады.

Ұлттық натюрморт жанр ретінде қалыптасқан сәттен бастап, қызмет етуінің алғашқы қадамдарынан-ақ адамдардың айналадағы шындық туралы ой-пікірлерінің байытылуына, олардың шығармашылық дамуы мен көркемдік түйсіну тәжірибесінің іске асуына ықпал етті. Озық көркемдік көзқарастар мен ұлттық мұраттарды қолдау, оны И.С.Болотина, И.Е. Данилова, Ю.П. Желтаухова, А.С. Меликсетян, А.С. Пучкова, И.М. Раджабова, В.А. Садкова, А.В. Триселева, Т.Я.Шпикалова және т.б.

Психологиялық - педагогикалық әдебиеттерді және көркемдік-шығармашылық әрекетке қосу тәжірибесін талдау натюрмортты пайдалануда оны объектілік-кеңістіктік құбылыс ретінде емес, тұтас дүниетаным ретінде зерттеудің принципті маңыздылығын көрсетеді. педагогикалық әлеуеті жеткілікті зерттелмеген позициясы, оның оқушылардың көркемдік және шығармашылық қабілеттерін, шығармашылық белсенділігін дамытуға әсері және т.б.

Тұлғаның көркемдік-шығармашылық дамуының мәселелері ғалым-педагогтар Б.М. Неменский, П.М. Якобсон, А.В. Бакушинский, Л.С. Выготский, Н.Н. Ростовцева, Н.У. Фохт-Бабушкина, В.А. Кан-Калика, б.з.д. Кузина, О.А. Авсиян және т.б. Оқушылардың нақты оқу міндеттерін шешуге бағытталған білім, білік және дағдылар кешенін игеруі, оқытылатын материалды түсіну мен жалпылауы көркемдік-шығармашылық қабілетін қалыптастыруға негіз болатынын мойындау керек. Оқушылардың белсенділігі, эмоционалдық және эстетикалық тәжірибесін (атап айтқанда, ұлттық) байыту жеке тұлғаның көркемдік мәдениеті мен эстетикалық талғамын дамытуға ықпал етеді.[1]

Қазіргі кезеңде мектептегі білім беру жүйесінде ұлттық натюрморт мүмкіндіктерінің толық зерттелмеуіне байланысты жалпы білім беретін мектеп оқушыларының көркемдік-шығармашылық қабілеттерін дамыту құнды болып табылады және теориялық және практикалық мәнге ие болды.

Осы ұстанымдардан зерттеудің өзектілігі мектептегі білім берудің теориясы мен практикасында туындаған қайшылықтарды шешу қажеттілігімен анықталады:

1. Көркемдік-шығармашылық қабілеттердің көрінісі арқылы даралықты өзін-өзі көрсетуге бағытталған мамандардың қажеттілігі, білім беру жүйесін дайындау тәжірибесінің теориялық және практикалық қамтамасыз етілмеуі;
2. Көркемдік-шығармашылық қызмет әдістерін қолданудың маңыздылығы және жеке тұлғаның өзін-өзі жүзеге асыруы мен өзін-өзі жүзеге асыруының негізделген механизмінің жоқтығы;
3. Оқушылардың көркемдік-шығармашылық қабілеттерін дамыту қажеттілігі және оның жүйелі ұйымдастырылуын сипаттайтын әдістемелік негіздердің жоқтығы.

Бүгінгі кездерде ұлттық натюрморт жанрының мысалында натюрморт кескіндеуде оқушылардың көркемдік және шығармашылық қабілеттерін дамытудың жолын, мүмкіндіктерін көрсету. Жалпы, натюрморт – бейнелеу өнері түрлерінің ішінде қарастырылатын кескіндеме бағытының бір жанры. Натюрморт түпнұсқасы сіз таңданбайтын заттардың көшірмесін тамашалауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, натюрморт жанры - бізді барлық жерде қоршап тұрған заттар мен бұйымдар. Натюрморт ұғымы «өлі табиғат» деген мағынаны білдіреді. Қозғалмайтын табиғат пен адам оған бет бұрғанға дейін өзінің тыныш күйі мен өмірін өткізе береді.

Адамдар ерте заманнан бері бұйымдар мен заттарды жасап келеді, әдетте олар заттар мен бұйымдардың да тылсым дүниесін ден қойып, байқай бермейді. Ал, суретшінің көзіне олардың тек жасырын мәні ғана ашылады, тек онымен бірге олар салт-дәстүрлер, ырым-жоралғылар, әдеттер, талғамдар мен өмір салты туралы тағылымдық мәні мен мағынасы терең, тәрбиелік мүмкіндігі зор тұрғыда өзара сөйлесіп, материалдық әлем объектілерінің алуан түрлілігін жеткізуде ерекше кемелдікке қол жеткізіп, үнсіз диалогқа түсіп отырады екен. [2]

Натюрморт күнделікті таныс заттардың эстетикалық құндылығын өзіне қамтитын қасиетке ие. Натюрморт жанрының суретшілері өздерінің кескіндемелері арқылы әлемді қарапайым нәрселердің қандай да бір мағынаға ие екендігін және керемет сұлулықтары бар екеніне сендіреді. Жасырын өмірді сезіну, бұл өмірдің динамикасы мен оның философиялық тақырыптары кескіндеменің шынайы мәнін құрайтыны баршамызға аян.

Өнер мен кескіндеменің негізгі міндеті – адам бойындағы әсемдікті ояту, оны ойланту, сезіндіру, ал суретшінің міндеті – көрерменнің назарын өзінің көркем шығармашылығына аудару, сонымен қатар оның бойында бейнеленген тәжірибелерге деген сезімдерін ояту болып табылады.

Сурет, оны қоршаған әлемге деген жаңа көзқараспен қарауға, таныс заттардан, ерекше мәнін көре білуге жетелейді.

Натюрморт өнерінің өзіндік әдемі, әрі ұзақ тарихы бар. Натюрморт біздің суретшінің айналасындағы әлеммен таныстырады, бірнеше ғасыр бұрынғы өткенге көз жүгіртуге, шеберге ерекше ұнайтын мотивтерді түсінуге мүмкіндік береді.

Натюрмортта суретші өзін қоршап тұрған түрлі-түсті заттарды шектеулі құралдармен беруге тырысады, әр түстік реңктерінде өмірдің екпінін, оның көңіл-күйін, айналасындағы дүние туралы танымын көрсетуге ұмтылады.

Көптеген ғасырлар бойы суретшілер қоршаған дүниелер арқылы өзінің дүниетанымдық түсінігін, өз ойын, мүддесін білдіруге тырысып келеді және әр жасаушы бұған өзінше қол жеткізеді, себебі, әр шығарма жеке дара. Кейбір натюрморттарда шындық, басқаларында шеберлік басымырақ болады. Кескіндеменің мәнерлі бастаулары өте маңыздырақ. Әр суретшінің әлемге деген өзіндік көзқарасы бар.

Натюрмортқа тұтастай эстетикалық тұрғыдан сипаттама бере отырып, мәнділік, мағыналық дәрежесінің артуы, уақытсыздық, мерекелік, асқақтық, экзотикалық, монументалдылық, салтанаттылық, сәнқойлық, динамизм, т.б. с.с. жетекші эстетикалық категориялар бұл жерде асқақтық пайда болады, көбінесе әдемі және драмалық үйлесімді тұрпатта көрініс табады. [3]

Өнердің басқа түрлері сияқты кескіндеме де танымдық, эстетикалық, діни, идеологиялық, философиялық, әлеуметтік-ағартушылық немесе құжаттық қызметтерді атқара алады.

Дегенмен, кескіндемедегі негізгі және бастапқы экспрессивті және мазмұндық құндылық ол өз алдына идеяның тасымалдаушысы (соның ішінде әсер ету мен қабылдаудың психологиялық факторларына да байланысты дүние).

Соған қарамастан, адаммен және бүкіл әлеммен бірге дамып, кескіндеме пайда болды. Өзін-өзі көрсетудің барлық құралдары мен тәсілдері сияқты кескіндеменің жолдары мен міндеттері туралы идея, өнер тарихы мен шығармашылық ортада – жалпы дамудың айқын әсерін бастан кешіретін танымдық процесс, бірақ табиғи түрде олар дүниетанымның және адам қызметінің көптеген аспектілеріне әсер етті.

Кескіндеменің функцияларын қайта қарау, шын мәнінде, барлық шығармашылық шексіз үрдіс іспеттес дүние. Оның мақсатқа сәйкестігін жоққа шығаруға («Тек бұл толығымен бар екенін түсіну мағынасыз болады», - дейді Р.М.Рильке) болмайды; Соны жүзеге асыру арқылы терең иррационалды процессті Р.М. Рилке дұрыс қабылдаған және оны П.Клее де жақсы түсінген, сонымен қатар көптеген суретшілер мен философтар өнер және оның міндеттері туралы жаңа түсінікті теориялық тұрғыда дайындап: «бұл мүмкін емес, өткінші өмірдің толықтығына сай болуы керек еді, техникалық және технологиялық үрдіске сайып келгенде олар әлеуметтік және моральдық қайта құрулар: идеологиялық академиялық догмалар мен клишелер өнерді өмірдің дамуының өзінен оқшаулайды, дәл, жақсы түсінілген және бұрыннан белгілі функцияларға қатысты терең шығармашылық процесс» - екендігін атап өткен еді. [4]

Қазақстандағы бейнелеу өнерінің өмір сүруінің қысқа, бір ғасырдан сәл астам тарихына қарамастан, натюрморт жанры осы қысқа уақыт ішінде әртүрлі ұрпақ суретшілерінің назарын аударды. Қазақ кескіндемесінің эволюциясы натюрморттың әр дәуірдегі қазақ суретшілерінің шығармашылығында әр кезеңде өзіндік оқылуы мен жеке дыбысты алатын маңызды орын алатынын көрсетті. Осы жанрдың жетекші шеберлерінің авторлық стилі мен шығармашылық әдісін талдау арқылы натюрморт жанрының даму ерекшеліктерін қарастырайық.

Сурет - 1. Риттих Александр Александрович (1889–1945). Алмұрт. Натюрморт. 1937. Кенепке майлы бояу. 90×113.

Қазақстандағы «таза» натюрморт жанрына бет бұрудың алғашқы мысалдарының бірі 1933 жылы Алматыға қалыптасқан суретші ретінде келген ресейлік суретші Александр Риттихтің жұмысы. Мюнхен өнер академиясында білім алған. Керемет еуропалық білім шебердің авторлық стилін анықтады. Қазақстанда жасалған және Ә.Қастеев атындағы Мемлекеттік бейнелеу өнері мұражайының қорында сақтаулы тұрған екі натюрморт, алмұрт (1937) және алма (1938) классикалық академиялық кескіндеменің үлгісі болып табылады, олар бүгінде, бәлкім, болар еді. гиперреализмге жатқызылады.

Кескіндеме табиғатқа үнемі ілесу принципіне негізделген - үстелдің жазықтығы көрерменге толығымен дерлік бұрылады, суретші оған жемістерді орналастырады, олардың көрінетін көрінісін мүмкіндігінше толық және дәл көрсетуге тырысады - табиғи түс, нақты текстуралар және көлемі, пішіннің анықтығы. Піскен, шырынды, күнге малынған, олардан хош иіс шыққан сияқты.

«Алмұрт» жұмысы дөңгеленген пішіндердің үйлесіміне негізделген – үлкен, дөңгелек қырлы алмұрт пен түсі ұқсас, дөңгелек үстелдің жылтыр бетіне жылтыратылған кішкентай алмұрттың контрастын тәрелкенің тегістелген тегістігі мен толықтырады. кептелісі бар фаянс ыдысы. Интерьердегі жылы реңктердің басымдығы - алтын, сары, қоңыр - тостағанның декорында және фонның драперінде көк екпіннің контрастын енгізуімен сұйылтылған.

Суретшінің зейіні мен шеберлігі жарық пен бөлшектерге, ой толғау ойыны – жомарт жердің құнарлылығын жеткізуге бағытталған эстетикалық құралдарға бағытталған. Расында, натюрморт қазақ кәсіби мектебінің қалыптасуының бастапқы кезеңінде-ақ көптеген қазақ суретшілерін баурап алады. Ресейден Қазақстанға келген шеберлердің ішінде бұл тақырыппен А.Черкасский, Л.Леонтьев, О.Кужеленко, Р.Великанова және т.б. Қазақ бейнелеу өнерінің негізін салушы Әбілхан Қастеев те оның шығармашылығында таза күйінде натюрморт іс жүзінде кездеспесе де, объективті дүниеге ерекше көзқараспен қарайды.

Соған қарамастан натюрмортты ұлттық кескіндемедегі елеулі құбылыс ретінде қарастыра отырып, Қастеевтің ерекше рөлін атап өткен жөн. Зерттеушілер бұл шебердің шығармашылығын талдай отырып, суретшінің іштей білетін, оның акварельдері мен картиналарында мұқият бақылап, саналы түрде түсіретін күнделікті өмірдің детальдары мен элементтеріне жіті назар аударуды ерекше атап өтеді.

Оның объективті дүниесі – суреткердің өз аузынан біліп, жақсы түсінген өмір жолының тікелей көрінісі және сол заманның өзіндік құжаты. Күнделікті өмірдің бейнелерінде ол болмыстың барлық көріністерін ыждағаттылықпен көрсетеді, мұнда маңызды емес және елеусіз ештеңе жоқ. Қазақтардың көші-қонымен, үйреншікті кәсібімен, еңбегімен, ас әзірлеуімен, мал бағуымен күнделікті тұрмыс-тіршілігі жасанды заттармен ұштасып, Қастеев өзінің бейнелі баяндауын жомарттықпен толтырады.

Одан кейінгі кезеңде натюрморт тек үлкен тәуелсіздікке ие болып қана қоймайды және кәсіби қазақстандық суретшілердің бірінші буыны арасында қызығушылық тудырды - 1950 жылдары. жанр алғаш рет өзіндік ұлттық ерекшеліктерге ие болады. Бұл қазақ натюрмортының негізін қалаушы ретінде жиі аталып жүрген Айша Ғалымбаеваның арқасы.

Сонымен, «Дастархан» кенепіне сипаттама бере отырып, өнертанушы Баян Барманқұлова былай дейді: «Бір қызығы, ақ-қызыл аяққаптағы ою-өрнектің көңілді жаңғырығы. қылшықтардың спиральдары. Ғалымбаева шығармашылығындағы ыдыс-аяқ қойылған бұл дастарханнан қазақтың таңғы астарының бір түрі жанрлық сюжет пайда болады деп айта аламыз.

Замандастарының лирикалық образдарын сомдаған Айша Ғалымбаева қазақтың классикалық натюрморттарының да авторы. «Дастархан» оның ең әйгілі натюрморты болса керек. Жайылған дастархан қазақтың қонақжайлылығының белгісі. Суретші заттарды белгілемейді: қылшық (бірақ, керемет орамдар), бауырсақ, қант, бірақ біз ең бастысы: молшылықты, мерекені сезінеміз. Ал, салтанатты дастарханның ортасында әсем ою-өрнекті қоржын бар.

Аяқ қалпақ – көшпелілер сапарға шыққанда ыдыс-аяқ салатын қапшық. Жарқын, қазақы ою-өрнекпен безендірілген бұл суретті нұрландырғандай. Ал бұл заттар («Ежелгі керамика») алыс калалардан – Тараздан немесе керамикасымен әйгілі болған Отырардан келген.

Сурет - 2. Ғалымбаева Айша Ғарифқызы (1917–2008). Дастархан. 1959. Кенепке майлы бояу. 97×109.

Ғалымбаева сөз еткен жанрлардың алуан түрлілігімен оның натюрмортқа деген ерекше адалдығы айқын, мұнда ол өзінің танымал авторлық стилін анықтап, аша білген және бұл тақырыпқа нағыз ұлттық ерекшеліктерді жеткізе білген.

Қазақ халқының тарихи тамыры мен дәстүрін терең білу, дүниенің сұлулығына оның болмашы көріністерімен жауап беру, барлық құбылыстардың әрқайсысымен органикалық байланыста өмір сүретін ғалам заңдылықтарының үйлесімділігін түсіну. басқа, оның көркем дүниетанымының мәнін анықтады. Ашық ашық түстер, ою-өрнек пен сәндік, дөңгеленген пішіндердің өзіне тән ырғағы, кейде қарама-қарсы контурдың енгізілуі Ғалымбаеваның авторлық стилінің ерекшелігі болып табылады. Ол пішіндер мен түстердің үйлесімділігін тамаша және дәл түсінетін және сезінетін бояғыш. Ол үшін натюрморт - бұл өзінің сүйікті майлы бояуына үнемі берілгендіктен басқа, темпера, акрил, пастел, балауыз түсті қарындаштардың шексіз комбинациялары, суретті экспрессияны іздеу үшін материалдармен эксперименттер алаңы. Әр жылдардағы станок туындылары халық өмірінің заттарымен толығады және суретшінің басты кейіпкері - әйел әлемінің көрінісі болып табылады.

Айша Ғалымбаеваның шығармасындағы әйел – жай басты кейіпкер емес, ол үй қызметкерінің, ананың ең жақсы қасиеттері: сұлулық, әйелдік, мейірімділік, жайлылық, үйлесімділік байланыстырылған архетип. Бұл суретшінің композицияларында дайын нәтиже түрінде көрінетін әйелдің шығармашылық қуаты: тәтті хош иісті тоқаш, жаңа қайнатылған шай, еңбекқор қолмен жасалған киіз жастық.

Камералық композициялар қарсы алған қонақты күтудегі жайылған дастарханның салтанатты күйін – шынайы сұхбатты, дәмді шай ішуді, қарым-қатынас қуанышын білдіреді. Мұнда табиғи және жасанды үйлесімді бірлікке ұмтылу: шәйнек пен алма, себеттер мен піскен жемістер, гүлдер мен вазалар - бәрі болмыстың толықтығы мен өмірдің қуанышын көрсетуге бағытталған. Әрбір элемент қарапайым сұлулықты, табиғи материалдардың жанды энергиясын және ежелгі дәстүрдің даналығы мен тереңдігін қамтитын функционалдылықпен байланысты практикалықты көрсетеді. Заттардың өзіндік құнды мәнерлілігі, заттардың философиясы алдыңғы орынға шығады. Нысанға назар аудару, оның әсемдігіне тәнті болу «заттардың портреттерін» жасауға мүмкіндік береді - жиі танылатын заттардың бір суреттен екіншісіне «қыдыруы» кездейсоқ емес - сүйікті ыдыс-аяқ, айна науасы, боялған керамика. құмыра, жомарт әшекейленген аяққап. Заттар әлемінде иесінің өмір салты, энергиясы, талғамы, әдеттері мен сүйіспеншілігі бар. Өзінің жасаушысының шығармашылық интерпретациясында көркем образдар түрінде туындай отырып, олар мнемоникалық автопортрет қасиеттеріне ие болады. Натюрморттарда Ғалымбаева әртүрлі техникада жұмыс істей алады: оның гүлдері импрессионистер сияқты ауадан шыққандай нәзік болуы мүмкін. Ал кейде Ғалымбаева түске деген сүйіспеншілігінен бас тартады. Ол мұндағы басты кейіпкер, тірі, тәуелсіз дыбысы және

біркелкі сипаты бар, содан кейін оның жемістері мен гүлдері - энергия шоғыры. Олар біздің назар аударғанымызды күтпей, соны талап етеді.

Осы кезеңде өз шығармашылығында натюрмортты зерттеген тағы бір шебер Гүлфайрус Исмаилова болды. Театр суретшісі, И.Е.Репин атындағы элиталық Ленинград институтының түлегі салтанатты шоуға толы композициялар жасайды. Натюрморттың камералық жанрында ол іс-әрекеттің ерекше театрландырылғандығына қол жеткізе алады, мұнда объектілердің салыстырмалы орналасуы суретте сахналық өндірістің барлық заңдарына сәйкес салынған. Сахнадағыдай бағытталған мұқият композициялық ойлылық, жарық, театрдағы фон сияқты алдыңғы және фондағы барлық заттардың шоғырлануы, үстелдің үстіңгі жағын сәл еңкейту, оңтайлы көру бұрышын ашу - мұның бәрі сізге мүмкіндік береді.

Сурет-3. Г.М.Исмаилова. «Қымыз». 1967 ж. Кенеп, майлы бояу. 100x100.

Бұлар «Қымыз. «Тұс-киіз» триптихінен натюрморт», «Бас киім», натюрморт. Бір аттас екі натюрморт – «Күміс» (1966) мен «Тұс-киіз» (1967) триптихінің бір бөлігін салыстыру екі картинаның айқын ұқсастықтарын көрсетеді: композициялық техниканың ұқсастығы, заттардың бірдей жиынтығы, дауыссыз бояу. палитра. Шамасы, автор көзқарас бұрышын өзгерту арқылы (көрерменнің көзқарасы жоғарыдан үстелдің үстіңгі жағына бағытталған), шығарманың түс схемасын сәл өзгерту арқылы әртүрлі мәселелерді шешеді (біреуі анық графикалық және тегіс, ал екіншісінде көбірек. реңктер мен нюанстар), пішіндерді үлкейту және заттарды жақындату. Бір мотив әртүрлі тәсілдер мен экспрессивтік мүмкіндіктерді пысықтау және іздеу тәсіліне айналады.

Қорытынды

Қорыта келгенде, бүгінде баланың санасы мен сезіміне әсер ететін, оны өмірдегі оқиғалар мен құбылыстарға белгілі бір қатынасқа тәрбиелейтін, шындықты жақсырақ және толық тануға көмектесетін көркем бейнелердегі шынайы тұрпатта бейнелеуге тән қасиетке ие.

Адамның тұлға болып қалыптасуына, оның жетілуіне өнердің әсері өте зор. Баланың жан дүниесі сұлулықты қабылдауға бейім, бала суретті нәзік сезіне алады. Идеялық мазмұны бай, көркемдік формасы жағынан кемел картиналар көркемдік талғамды жетілдіріп, көркемдікке жетелейді, шындықтағы, табиғаттағы, күнделікті өмірдегі әсемдікті терең түсінуге, әдемілікті сыйқысыздықтан ажыратуға баулып, өнерді шынайы бағалай білуге қалыптастыратын құрал.[5]

Кескіндеме әлемнің барлық байлығы мен алуан түрлілігін жаңғыртады. Кескіндеме арқылы шынайы әлем кеңістіктік тереңдікпен, көлеммен, түспен, жарықпен, ауамен қайта жасалады.

Мектеп оқушыларын сурет салуға үйретуге арналған ұлттық натюрморт барлық жағынан да өте ыңғайлы: ол қозғалыссыз, сыртқы түрін ұзақ сақтайды, натюрморт объектілеріне кез келген позиция және пішіндердің, қозғалыстардың, текстуралардың, өлшемдердің қызықты үйлесімі берілу қасиетіне

ие. Сонымен қатар, натюрморт жанры кескіндеме элементіне терең сүңгуге, бояу туындысынан ләззат алуға да мол мүмкіндік берері анық.

Әдебиеттер

1. Пучков А.С., Триселев А.В. Методика работы над натюрмортом: Учебное пособие для студентов художественно-графических факультетов педагогических институтов. - М: Просвещение, 1982 – 160 с.
2. Сокольникова Н.П. Изобразительное искусство методика его преподавания в начальной школе: Учебное пособие для студентов педагогических вузов. - М: Изд. центр «Академия», 1999. - 368 с. 12 л.и.
3. Виффен Валерии: Как научиться рисовать натюрморт. Пособие по рисованию \ пер. с англ. И. Гиляровой. - М: Изд. ЭКСМО - Пресс, 2001-64с.ил.
4. Косминская В.Б., Халезова Н.Б. «Основы изобразительного искусства и методика руководства изобразительной деятельностью детей»: Учебное пособие для студентов пединститутов- М: Просвещение, 1987. -128с.
5. Казакова Т.Г. «Развивайте у дошкольников творчество» (конспекты занятий рисованием, лепкой, аппликацией). Пособие для воспитателей детского сада. - М: Просвещение 1985- 192с.

ӘОЖ 75

ҒТАМР 18.31.31

М.У.Қайдаров

*Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің «Көркем білім» кафедрасының
доценті. ҚР СО мүшесі.
Алматы қ., Қазақстан. E-mail: Malik.Uays@mail.ru*

ПОРТРЕТ ЖАЗУДАҒЫ ҚОЛДАНЫЛАТЫН ТӘСІЛДЕР

Аңдатпа

Нүктелер арқылы барлық форманы табуға болады. Негізгі бұл тәсілді неміс суретшісі Баммес формаларды нүктелермен белгілеу арқылы жақсы қолданған. Ашбе форма мен тонның бірінен бірі ажырамас байланыста екенін, бір-бірінен суреттің салынуы мүмкін еместігін ескертеді. Осы әдістемелерді пайдалана отырып, оқушының суретті салып отырған кезде заттың, немесе бас сүйектің көрінбей тұрған бөлігін сызықтар арқылы көрсетуін талап ете отырып, оқушыға бас сүйектің классикалық анатомиясын жаттатса есінде көбірек қалар еді.

Түйін сөздер: нүкте, форма, тон, баммес, ашбе, анатомия.

Аннотация

М.У. Қайдаров

ИСПОЛЬЗУЕМЫЕ МЕТОДЫ К НАПИСАНИЮ ПОРТРЕТА

*Член Союза художников Республики Казахстан, доцент кафедры «художественное образование»
казахского национального педагогического университета имени Абая, Казахстан, г. Алматы, e-mail:
Malik.Uays@mail.ru*

Через точки можно найти всю форму. Основной этот подход хорошо использовался немецким художником Баммесом, обозначая формы точками. Ашбе предупреждает, что форма и тон неразрывно связаны друг с другом, что без друг друга рисунок не может быть нарисован. Используя эти методики, ученик запомнил бы больше, если бы запомнил классическую анатомию черепа, надо требовать, чтобы при рисовании рисунка он показывал линии невидимой части предмета или черепа.

Ключевые слова: точки, форма, Ашбе, Баммес, методика.

Abstract

METHODS USED IN PORTRAIT PAINTING

M. U. Kaidarov.

Member of the Union of Artists of the Republic of Kazakhstan, Associate Professor of the Department of Art Education, Kazakh National Pedagogical University named after Abay, Kazakhstan, Almaty, e-mail Malik.Uays@mail.ru

You can find the entire form through the dots.

The German artist Bammes G. used this main approach. Because he means form through the dots often. Ashbe warns that form and tone are connected together inextricably and some picture to draw without it impossible. The student can use these techniques when he wants to remember more or if he would study the classical anatomy of the skull. When the student to show the object or invisible part of the skull through lines necessary, fulfill these techniques only because it needs to be demanded.

Key words: point, shape, tone, bammes, ashbe, anatomy.

Кіріспе.

Қазіргі заман талабына сай мамандарды дайындауда суретші ұстаздар мен өнертанушылардың, сурет өнері саласындағы педагогика ғылымының кандидаттары, докторлар мен профессорлардың еңбектері орасан зор. Жас суретшілерді дайындауда көптеген ұстаздар өздерінің өмірлік іс-тәжірибелерін теориялық тұрғыдан дәлелдеп, әдістемелік еңбектерін қалдырып келеді. Мен осы жерде өз ойымды бастамас бұрын, оқушылардың суретке тереңірек бойлауы үшін француз суретшісі Поль Сезанның мына ойларын қайталағым келеді.

Сезанн сурет салу үшін жай қарапайым заттардың формасын салып үйрену керек дейді. Сол кезде не қалайсың соның бәрін сала алатын боласың.

Сезанның осы ойлары әлі күнге дейін актуальді деп ойлаймын. Өйткені қарпайым натюрморттан бастап форманы көруге және де бояулардың түр-түсін, жарық пен көлеңкенің, кеңістіктегі заттардың тонын сақтауды оқушыға түсіндіре отырып, адам бейнесін жазуға дайындау, оқушыға кез келген заттың барлық жағын көріп, соны қағаз бетіне өлшем арқылы көрсетуін талап ету керек.

Материалдар мен әдіснама. Оқушыға портретті жазу үшін алдымен картонын дайындату керек. Дәл осы картонын жасау кезінде классикалық анатомияның тәсілдерін дұрыс қолдана білген жөн. Негізі адамның бас сүйегінің құрылысы жұмыртқаға ұқсайды. Оқушыға түсінікті болуы үшін, ең алдымен ақ гипстен жасалған шарды немесе жұмыртқаның үлкейтілген мүсінін салудан бастаған жөн. Осы жұмыртқаның мүсінін салу кезінде, оқушы мүсіннің барлық жағын сызық арқылы көрсетсе, оның барлық формасын табу үшін оймен өзін-өзі алға жетелеп отырар еді. Осы шардың ішінде адамның сүйегін орналастыру әлдеқайда жеңіл болады. Мысалы, әуелі жұмыртқаның формасын сызып алғаннан кейін, бетінің ортаңғы сызығын сызып алған дұрыс.

Осыдан кейін көз, мұрын, ауыздың түсегін орындарын көлденең сызықпен үшке бөліп, белгілеп алу керек. Әрі қарай беттің формасын табу үшін иектегі екі нүктені шекедегі екі нүктеге апарып қосу керек. Төменгі жақ сүйектің шықшытқа бекітілген жеріндегі нүктелерді қабақтағы нүктелермен қосса, көздің ұяшығын табуға болады. Мұрынның астыңғы нүктесін шықшыттағы нүктеге апарып қосса бет сүйегінің төменгі жағын табуға болады. Мұрын сүйегінің жоғарғы нүктесін немесе (неміс көлденең сызығын) шықшыттағы нүктеге апарып қосса бет сүйегінің жоғарғы нүктесін табуға болады. Жақ сүйектің астыңғы нүктелерін, иектегі екі нүктеге қосса үшбұрышты жақтың төменгі жазықтығын табуға болады.

Осы жақ сүйектің шықшытқа бекітілген жеріндегі екі нүктені, қарақұстағы нүктеге қосу арқылы мойын омыртқаның бекітілген бөлігін табуға, одан осы қарақұстағы нүктені бастың артқы жағында орналасқан төбенің нүктесіне қосса, бастың артқы бөлігін табуға болады. Төбенің осы екі нүктесін шекедегі екі нүктеге қосса бастың жоғарғы бөлігі табылады. Осылай нүктелер арқылы барлық форманы табуға болады. Негізгі бұл тәсілді неміс суретшісі Баммес формаларды нүктелермен белгілеу арқылы жақсы қолданған.[2]. Баммес портретті салуда бас сүйектің алғашқы формасын осы нүктелер арқылы мотоциклистің шлеміне келтіре отырып, әрі қарай жарық пен көлеңкені

пайдаланумен суретшіге арналған анатомиясын анықтай түседі. Ал Антон Ашбе өзінің адам бейнесін салудағы әдістемесінде бас сүйектің формасын жұмыртқа тәріздес немесе шарға ұқсатады. Осы форманы алдымен салып алғаннан кейін, үлкен бөліктерге бөле отырып, жалпы бастың формасын табу керек екенін айтады. Осыдан кейін жекелеген бөліктерін жарық пен көлеңкенің, және табылған үлкен формалардың көмегі арқылы суретті анықтай түсуге, классикалық анатомиясын табуға болатынын айтады.

Ашбе форма мен тонның бірінен бірі ажырамас байланыста екенін, бір-бірінсіз суреттің салынуы мүмкін еместігін ескертеді. Осы әдістемелерді пайдалана отырып, оқушының суретті салып отырған кезде заттың, немесе бас сүйектің көрінбей тұрған бөлігін сызықтар арқылы көрсетуін талап ете отырып, оқушыға бас сүйектің классикалық анатомиясын жаттатса есінде көбірек қалар еді.

Талдау. Сурет салудың екі түрі болады. Біріншісі - қойылған затты құр көшіру. Екіншісі - қойылған заттың барлық жағын көре отырып, сараптама жасау. Заттың ішкі-сыртқы құрылысын танып білу. Осыдан кейін көз, қол, ми, бәрі тұтастық тауып, еркін жұмыс жазуға алып келеді. Жалпы портрет жанрына келу үшін осы тәсілдерді жетік білу керек. Сол кезде адам бейнесін аша түсуге, зерделеп, зерттеуге жол ашылады. Оқушыға бас сүйекті көптеген формалар мен бөлшектерден тұратын архитектура ретінде түсіндіру керек. Осы кезде оқушы сурет салу, тек мұнтаздай әдемі етіп жазу емес, оны танып, түсінудің әлдеқайда мәнді екенін түсінеді.

Бұрынғы өткен қылқалам шеберлерінің мынандай қағидасы бар: неғұрлым қаламды сүйекке жақын ұстағандай сезіне отырып суретті салсаң, соғұрлым адам анатомиясын түсінуге болады.

Табиғатта барлық нәрсенің өлшемі бар. Тек ол өлшем заттың көлеміне байланысты өзгеріп отырады. Мысалы, адамның ұзындығын өлшеу үшін бас сүйектің өлшемімен сегізге бөлсе дәл шығады. Адам бас сүйегінде негізі отызға жуық нүктелер бар. Осы нүктелердің көмегі арқылы бас сүйектің анатомиясын дәл табуға болады. Картонды дайындау кезінде, оқушыға тәсілдерді көрсете отырып, білімін тереңдету керек. Картонда жазылатын адам бейнесінің суретін сауатты жасап алғаннан кейін, кенепке түсіре отырып, бекітіп алу керек. Осы жерде бекітуді толығырақ түсіндіретін болсақ, картонға жасалған бейнені кенепке дәл нұсқасын көшіріп түсіргеннен кейін, қоңыр түспен сурет жасалған кенептің бетін жабу арқылы бекітуді айтады. Осыдан кейін подмалевка арқылы жазуды бастайды. Картинаны жазар кезде қолданылатын заттарды дұрыс пайдалана білген жөн. Мысалы, палитра барынша таза болу керек, қылқаламның №1-шісінен бастап, №12-ге дейін болғаны дұрыс. Қылқаламды жуып және де тазалап сүртіп отыру үшін №1 пинент пен шүберек болу керек. Ал подмалевка үшін № 4 пинент немесе тазартылған шемішке майы мен зығыр майын қолданған дұрыс.

Бұрынғы өткен қылқалам шеберлерінің өсиет сөзі бар: егер суретші подмалевканы жақсы жасай білсе, суреттің жарты жұмысын бітіруіне болады деген. Подмалевканы жазғаннан кейін 1 аптаға кептіруге қойып қояды. Подмалевка кепкеннен кейін №4 пинентке лак, майды өз өлшемін сақтай отырып, араластырып дайындап алу керек (үштік). Картинаның жазу керек деген жерлерінен бастап, осы дайындалған үштік арқылы жазу керек. Әрине оқушы немесе суретші шеберханадағы кескіндеме мен далада жазылатын кескіндеменің айырмашылығын білгені дұрыс. Мысалы, бөлмеде жарық түсіп тұрған жердегі бояулар салқын түспен, көптеген бояулардың жиынтығы арқылы жазыла отырып, көлеңкенің бәрі жылы бояулардың көмегімен шешіледі. Ал табиғатта болса, күннің түскен жері жылы бояумен, көлеңкенің бәрі салқын бояумен жазылады. Дәлірек айтқанда, бөлмеде жазғанда жылы бояу басым болады, далада жазғанда суық бояу басым. Бұның бәрі табиғаттың заңдылықтары. Портрет жанрындағы ең күрделі сұрақтардың бірі болып қойылған, заттың түсін тұрған жарықты пайдалана отырып, түр-түсін, бояуын, әрін табу болып келеді.

Зерттеу нәтижелері. Оқушы үшін екінші ұстазы табиғат екенін ұмытпау керек. Егер кескіндеме бояудың, түр-түстің не екенін ұғынғын келсе табиғатқа шығып, этюд жазып жүру керек. Сол кезде бояулардың тілін терең түсініп, сезінуге болады. Осы жерде С. Калмыковтың мына ойын еске алуға болады: «Әрбір бояу өзгеше ырғақ. Ең әсем, әрі сан алуан ырғақтарды бізге кескіндеме ғана береді./1/. Осы жерде айта кететін жәйт, оқушы портрет жазып тұрған кезде осыған дейін алған барлық білімін қолдана отырып, өзіне түсініксіз жағын толықтырып отыру керек.

Жоғарыда айтқандай, жұмыртқаның формасы арқылы адам бас сүйегінің анатомиясын тапқаннан кейін, ондағы тері астындағы ет пен сіңірдің атқаратын қызметімен танысу керек. Мысалы, астыңғы жақ сүйегін, жоғарғы бет сүйегіне жалғастырып тұрған сіңірлер, беттің еттері, бет

сүйектің самайға бекітілген жеріндегі құлақтың орналасуы – қабақ, маңдай еттері. Көз шұңқырындағы домалақ шар тәрізді көздің орналасуы, мұрын сүйегінге жалғасқан мұрын шеміршегі мен еттердің орнын, бастағы басқа да тарамыс еттерді жатқа білу керек. Сол кезде оқушы алдында отырған адам бейнесін тереңірек түсініп, аша түседі. Оның көңіл күйін, мінезі мен ішкі жан дүниесін тануға жол ашады.

Бірде француз суретшісі Амадео Модельяни өзінің бір танысының портретін жазып отырып, екі көзін салмай, орнын қалдырады. Сонда портреттің егесі «неге көзімді жазбадың» дегенде, «саған көздің не керегі бар, бәрібір ешнәрсе көрмейсің» депті. Модельяни бұл жерде ол адамның деңгейін, бар болмысының соқырлығын айтып отыр ғой.

Сөзіміздің алдында айта кеткендей, табиғатта барлық заттардың нүктелері қоссақ, жаратылыстағы барлық заттың формасының тоғысқан жері нүкте екеніне көзің жетеді. Оқушы сурет салып тұрған кезде заттың өзіне жақын биік нүктесінен бастап, заттың формасы бойынша құмырсқа сияқты қалам ұшымен өзінен қашық нүктеге дейінгі ара қашықтықты оймен жорғалай жылжып сезінсе, шеберлік пен білімнің күдіретін іс жүзінде түсінетін болады.

Өнер мен ғылым жалпы халыққа ортақ дүние болғандықтан қазіргі уақыттың талабына сай маман болу үшін, қадірлі оқушым, әуелі қолданатын құралдың әрқайсысының ерекшелігін ерінбей, талдап түсіну керек деп ойлаймын. Кескіндемеге керекті бүкіл технологияларды оқып отырып, ұзақ мерзімде жазылатын бір шығарма болса да талдау жасауға, зерттеуге қалыптасқаның дұрыс.

Әуелі кескіндемегі әр қойылған қойылымдардың бір-бірінен ерекшеліктерін және оның жазу тәртіптерін түсінгенің абзал. Мысалы, ұзақ мерзімде жазылатын шығарма мен қысқа мерзімде жазылатын шығарманың айырмашылығы жөнінде. Ұзақ мерзімде жазылатын шығарма үшін әуелі картон жасап, /қағазға дайындаған эскизді/ содан кейін оны кенепке түсіріп, бекітіп импратория/, сонан соң жұқа жағумен бастай отырып /лессировка/ жазу керек, сонда ғана тереңірек түсініп, саналы да салмақты шығарма жазуға қалыптасасың.

Ал қысқа мерзімді шығармаға /этюдке/ техникалық жағын дамытып, бояулардың үйлесімділігін тауып, сол мезгілдің көңіл күйін дәл табуға тәрбиеленсең, талғамың, ойың байып түседі. Бізде әлі күнге дейін суретшісі де, көрермені де көзімен көрген бейнені құр көшіру мен кескіндемені жазылады деп айтылатындығын толық ажыраталмай жүр. Осы жерде осы екеуінің айырмашылығына тоқтап, түсіндіре кетейік. Біріншіден, көшіріп салу дегеніміз, суретшінің көз алдындағы бейнені білімсіз толық түсінбей, немесе ой елегінен өткізбей сезімсіз көшіруді – салу деп айтады. Ал жазу дегеніміз, суретшінің көз алдындағы бейнені соған дейін жинаған білімімен шеберлігін қолдана отырып, ой елегінен өткізіп, сезіну арқылы бейнеден өзіне керегін ала білетін талғампаз суретшінің бейнелегенін – жазды, жазу деп айтылады. Шынайы жазу тәсілін игеру үшін суретшігі өзін қоршаған органы танып – білуден, сезінуден артық білім жоқ. Ол үшін суретшінің табиғатпен етене араласуы, күнде этюд, нобай жасауына байланысты. Суретшінің біліміне табиғаттағы сансыз бояуларды ажырата білуі мен өзін қоршаған ортадағы әр заттың түр – түсін, тонын, өлшемін, жаратылысын, анатомиясын, жаттау болып табылады. Сол кезде пианинодағы ойнап отырған музыкант сияқты пернелерді қарамай-ақ саусақтары қалай дәл тауып әуен құшағында отырса, суретшінің қолы да көзбен көргенін санада қорытып, жүрегінен өткізіп сезіміне қолын бағындырады. Бейне бір үлкен оркестірді басқарып тұрған дирижерге айналады. Ол дегеніміз суретшіні өзін қоршаған органы жүрегі мен көруге, жазуға қалыптастырады.

Көп уақытыңды этюд пен нобай жасауға бөлсең шеберлігің шыңдалары кәміл. Айналып келгенде, сурет пен кескіндемені екі бөліп түсінуге болмайды. Керісінше, бұл екеуінің тұтастығын, қалам мен қылқаламды бірдей үйренсең түсінігің молайып, кескіндемені меңгеруің арта түседі. Кескіндеменің жалғыз ерекшелігі болашақ суретші мен ұстаз үшін нағыз қойылған қойылым, немесе табиғат көрінісі мен палитра екенін айта кеткен жөн. Жас суретші табиғат көрінісін бейнелеу үшін әуелі палитрада тауып, сонан соң кенепке қолданады.

Сол үшін палитрада бояуларды ажыратып тауып, мындаған түр мен түсті есіңе сақтауға үйрен. Нағыз кескіндеменің тілі осы ғана. Сондықтан палитрада бояудың түрімен жұмыс жаза отырып, үлгеріміңе қарай бояуды көбейтіп отыруың керек.

Пол Сезанның пікірінше, жаратылыста бәрі де шар, конус не цилиндр формасында сомдалған. Алдымен осы қарапайым фигураларды салуды игеруді әбден меңгере алсаңыз, онда не қалайсыз, соның бәрін жасай алатын боласыз.

С.Калмыковтың мына ойы сабақты одан әрі аша түсері сөзсіз. «Өмір шындығын миф сияқты түсіндіру керек. Өнер дегеніміз мифология, сиқыр...» [1].

Осы жерде С.Калмыковтың тағы да мына ойлары еске түседі:

«Адамның көру қабілеті шектен тыс ерекше. Біздің көру аппаратымыздың кейбір бөлшектерінің диаметрі оннан төрт микрон болғандықтан, секунд сайын шамамен жеті жүз елу триллион рет тербеледі де, әрқайсысы секунд сайын үш жүз мың километрге тең жол жүреді. Өйтсе де ол бас сүйегіміздің астына орналасқан. Сонда миымыздың бөлшектерінің қозғалысына тіл жетпейтін болғаны ғой» [1]. Менің айтайын дегенім, осыған дейінгі өткен өнердің заңдылықтарымен таныстыра отырып, жаңа ойлауға жетелесе деймін. Өйткені өз өнерін дұрыс білмей жатып, жаңа жаңалыққа немесе өзге ұлттың өнеріне еліктеу көп. Соның әсерінен тиянақты ештеңе жасай алмайды. Бұрынғылардың жасаған бұйымдарының /текемет, кілем, қобыз, домбыра/ т.б. өміршендігі олардың табиғаттың өзіндей тұтастығында.

Ал жасалған өнер туындыларының өміршендігі, ол халықтың сабыры мен парасатының көрінісі. Ұрпақ тәрбиесі, оның жаңаша ойлауы тек ұлттың тұтастығында. Өзін өзі таныған оқушыға ғасырлар бойы қалыптасқан живопись өнерінің қыр-сырын үйрету ұстаз үшін де әлдеқайда жеңілдеу болар еді.

Қорытынды.

Кескіндеме дегеніміз ұзақ уақытты, асқан шыдамдылықты қажет етеді. Сол үшін живописьтің бүкіл талаптарын орындата отырып, оқушыны төзімділік пен сабырға, талғампаздыққа қалыптастыру керек. Мен өзімнің ойымды С.Калмыковтың мына ойларымен аяқтағым келеді. «Жәй нәрседен күрделі ой тусын. Түртіп қалған нүктеден асқан парасатты адамның бейнесі шыға келсін! Түзу сызық сымбатты сұлу қызға, жұмысшыға айналсын! Шеңберден болашақтың қаласы шыға келетін болсын Нүкте – қисапсыз өзектес шеңберлердің тоғысқан торабы» [1]. Қорыта келгенде, оқушының портрет жанырында еркін, толыққанды жұмыс жазуы үшін классикалық адам анатомиясы мен « Алла примма» - тәсіліне аса мән бергені жөн.

Әдебиеттер

1. Киплик Д.И. Техника живописи. – М. Искусство, 1950, -502 с.
2. «Живопись технологиясы мен техникасы» - Алматы, 2009. Өлке – Қайдаров М.У.
3. Баммэс. Суретшіге арналған анатомия. Берлин. 1988. -372 бет.

ӘОЖ 72.07

МРНТИ 67.23

Бауржанова А.Б.¹, Елубай А.Б.²

*¹Абай атындағы қазақ ұлттық педагогикалық университеті, «Дизайн» кафедрасы
Магистр, оқытушы. Қазақстан, Алматы қаласы
E-mail: aidana080596@gmail.com*

*²Абай атындағы қазақ ұлттық педагогикалық университеті, «Дизайн» кафедрасы
Магистр, оқытушы. Қазақстан, Алматы қаласы
E-mail: du_canot@bk.ru*

ҚАЗІРГІ ЗАМАН ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ СТУДЕНТТЕРГЕ КОМПЬЮТЕРЛІК ЖОБАЛАУДЫ ҮЙРЕТУДЕГІ AUTOCAD БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ ЕРЕКШЕ МАҢЫЗЫ

Аңдатпа

40 жыл бойы AutoCAD бағдарламасының дамуы бүкіл әлемде күшті позицияны иеленді және ұзақ уақыт бойы жетекші орынға ие болды. Жоғары лауазымдарды ұстап тұру оларды жеңуден қиынырақ. Бұл факт бағдарламаның тарихымен жақынырақ танысуға лайық. AutoCAD көптеген салаларда қолданылады. Әр түрлі салалардағы құрылыс процестері ұқсас болғандықтан, бағдарлама

машина жасауда, сәулетте және электротехника сияқты басқа салаларда қолданылады. Мысалы, AutoCAD сәулетшілеріне арналған жоба жоспардан автоматты түрде қиықтар мен қасбеттерді жасауға, терезелер мен есіктерді қабырғаларға орналастыруға, бөлме белгілерін қолдануға, аумақты көрсетуге және т.б. Autodesk әлі де сәтті және уақытылы бағдарламаны әзірлеуде. Нәтижесінде, AutoCAD 2D сызбаларымен де, 3D үлгілерімен де жұмыс істеуге арналған ең танымал бағдарлама болып табылады. Сонымен, осы мақалада біз AutoCAD бағдарламасының қалай пайда болғанын, неге мұндай атау алғанын, қандай құралдар мен әдістерді қолданатынын айтып береміз.

Түйін сөздер: AutoCAD, қасбет, бағдарлама, өлшем, интерфейс, мәтін.

Аннотация

Бауржанова А.Б.¹, Елубай А.Б.²

ОСОБАЯ РОЛЬ ПРОГРАММЫ AUTOCAD В ОБУЧЕНИИ СТУДЕНТОВ ПО КОМПЬЮТЕРНОМУ ПРОЕКТИРОВАНИЮ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

¹*Казахский национальный педагогический университет имени Абая, кафедра «Дизайна»*

Магистр, преподаватель Казахстан, г. Алматы

E-mail: aidana080596@gmail.com

²*Казахский национальный педагогический университет имени Абая, кафедра «Дизайна»*

Магистр, преподаватель. Казахстан, г. Алматы

E-mail: du_canot@bk.ru

За 40 лет разработки AutoCAD заняли прочные позиции во всем мире и долгое время лидируют. Удерживать высокие позиции сложнее, чем их завоевывать. Этот факт заслуживает более внимательного изучения истории программы. AutoCAD используется во многих областях. Из-за схожести строительных процессов в разных отраслях программа используется и в других областях, таких как машиностроение, архитектура и электротехника. Например, проект для AutoCAD-архитекторов может автоматически создавать разрезы и фасады из плана, размещать окна и двери на стенах, использовать указатели помещений, показывать площадь и многое другое. Autodesk все еще разрабатывает успешную и своевременную программу. В результате AutoCAD является самой популярной программой для работы как с 2D-чертежами, так и с 3D-моделями. Итак, в этой статье мы расскажем вам, как появился AutoCAD, почему он получил такое название, какие инструменты и методы он использует.

Ключевые слова: AutoCAD, фасад, программа, размер, интерфейс, текст.

Abstract

THE SPECIAL ROLE OF THE AUTOCAD PROGRAM IN TEACHING STUDENTS ABOUT COMPUTER DESIGN IN MODERN CONDITIONS

Baurzhanova A.¹, Yelubai A.²

¹*Kazakh National Pedagogical University named after Abai, Department of "Design"*

Master, teacher Kazakhstan, Almaty Annotation

²*Kazakh National Pedagogical University named after Abai, Department of "Design"*

Master, teacher. Kazakhstan, Almaty

For 40 years, the development of AutoCAD has taken a strong position around the world and has long been a leader. It is more difficult to hold high positions than to win them. This fact deserves a closer look at the history of the program. AutoCAD is used in many areas. Due to the similarity of construction processes in different industries, the program is used in other fields, such as engineering, architecture and electrical engineering. For example, a project for AutoCAD architects can automatically create cuts and facades from the plan, place windows and doors on the walls, use room signs, show the area, and more. Autodesk is still developing a successful and timely program. As a result, AutoCAD is the most popular program for working with both 2D drawings and 3D models. So, in this article we will tell you how AutoCAD came into being, why it got its name, and what tools and methods it uses.

Key words: AutoCAD, facade, program, size, interface, text.

AutoCAD екі және үш өлшемді автоматтандырылған жобалау және сызу жүйесі. Жүйенің алғашқы нұсқасы 1982 жылы пайда болды.

CAD, бұл атаудың екінші бөлігі, автоматтандырылған жобалау жүйесі дегенді мағынаны білдіреді. Оның ағылшын тілінде аналогы (Computer-Aided Design — компьютер көмегімен даму).

Бағдарламаның жасаушысы мен әзірлеушісі бұл әлемге әйгілі Autodesk компаниясы. Сонымен, AutoCAD бағдарламасының ресми атауы пайда болды. Барлығы түсінікті және функционалды[1].

AutoCAD және оның негізіндегі арнайы қосымшалар машина жасауда, құрылыста, сәулетте және басқа салаларда кеңінен қолданылады. Бағдарлама негізінен 18 тілде шығарылады. Локализация деңгейі толық теңшеуден тек анықтамалық құжаттаманы аударуға дейін ауытқиды. Бағдарламалау нұсқаулығынан басқа, командалық жол интерфейсі және құжаттардың толығымен орысша нұсқасы ішінде локализацияланған.

AutoCAD және оның негізіндегі арнайы қосымшалар машина жасауда, құрылыста, сәулетте және басқа да салаларда кеңінен қолданылады. Бағдарлама негізінен 18 тілде шығарылады. Локализация деңгейі толық теңшеуден тек анықтамалық құжаттаманы аударуға дейін ауытқиды. Бағдарламалау нұсқаулығынан басқа, командалық жол интерфейсі және құжаттардың толығымен орысша нұсқасы ішінде локализацияланған.

AutoCAD-тың алғашқы нұсқаларында шенберлер, сызықтар, доғалар және мәтін сияқты күрделі нысандардың аз саны жұмыс істеді. Бұл мүмкіндікте AutoCAD әлі күнге дейін сақталған «электрондық сызба тақтасы» ретінде беделге ие болды[2][3][4]. Дегенмен, қазіргі кезеңде AutoCAD мүмкіндіктері өте кең және электронды сызу тақтасының мүмкіндіктерінен айтарлықтай асып түседі [5]. 2D дизайн саласында AutoCAD әлі де күрделі нысандарды жасау үшін қарапайым графикалық примитивтерді пайдалануға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бағдарлама қабаттармен және аннотация объектілерімен (өлшемдер, мәтін, белгілер) жұмыс істеудің өте кең мүмкіндіктерін ұсынады. Сыртқы анықтамалық механизмді пайдалану сызбаны әртүрлі әзірлеушілер жауапты болатын бірнеше файлдарға бөлуге мүмкіндік береді, ал динамикалық блоктар қарапайым пайдаланушының 2010 нұсқасынан бастап бағдарламалауды қолданбай 2D дизайнды автоматтандыру мүмкіндіктерін енгізді. AutoCAD-тегі макростар көптеген пайдаланушылар үшін қол жетімді қарапайым бейімделу құралдарының бірі болып табылады. AutoCAD макростарын VBA арқылы жасалған макростармен шатастырмау керек[6]. Макрокомандалардың мысалға:

Vports – экранды парак кеңістігінде жасау;

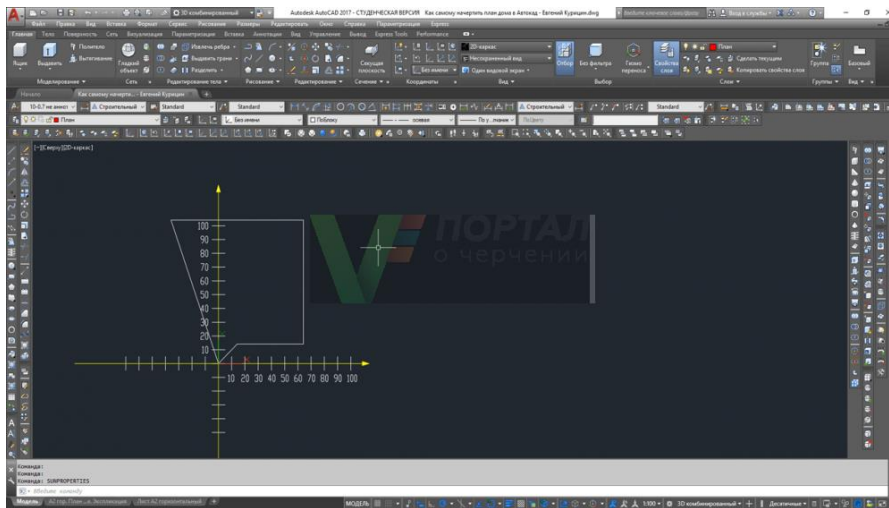
MENUBAR 1 - мәзір жолағын көрсету;

x және *explode* – бөлу;

PURGE – тазалау;

LWDISPLAY - сызықтардың салмағын қосу;

AutoCAD жұмыс кеңістігі - бұл құралдар тақтасы мен оның қойындыларының панельдерін, өзгермелі классикалық құралдар тақталарын, жылдам кіру панелін, пәрмен жолын, күй жолағын, PSK белгішесін және т.б. басқаша айтқанда, жұмыс терезесінде сурет ашқаннан кейін біз көретін барлық нәрсе-бұл AutoCAD интерфейсі. Пайдаланудың қарапайымдылығы үшін барлық дерлік командалар мен жүйелік айнымалылар бағдарламада функционалдылық бойынша топтастырылған және құралдар тақталарында AutoCAD-та орналасқан ("Өлшемдер"," сурет"," қабаттар"," өңдеу " және т. б.) командалар, жүйелік түймелер (пиктограммалар) түрінде жасалады, оларды біз ыңғайлы болу үшін қоса аламыз, құралдар тақтасынан сұрыптау немесе тіпті жою. Инструменттер таспасындағы Автокадтағы құралдар тақталары "тақырыптық" қойындылар бойынша құрылымдалған және топтастырылған ("үй", "аннотациялар", "көрініс" және т. б.) бағдарламаны пайдалана келе, қалай құралдар тақтасын AutoCAD-та өзіне ыңғайлы етіп орнату керектігін екенін түсінесіз.

AutoCAD бағдарламасындағы жұмыс кеңістігі (1 сурет)
<https://drawing-portal.com/>

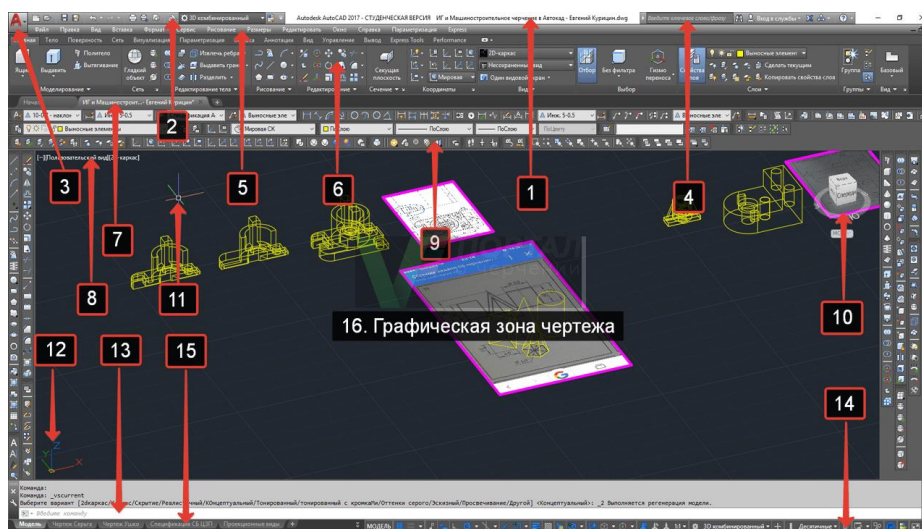
Автокадта бірнеше алдын-ала орнатылған жұмыс кеңістігі бар:

- **2D сурет және аннотация;** Автокадының жұмыс кеңістігі екі өлшемді сызбалармен жұмыс істеуге арналған.
- **3D негіздері, 3D модельдеу;** AutoCAD-да модельдеу үшін "3D негіздері" және "3D модельдеу" жұмыс кеңістігі құрылды.
- **классикалық AutoCAD интерфейсі;** жұмыс кеңістігі бағдарламада ұзақ уақыт жұмыс істегендер үшін жасалған. AutoCAD классикалық түрінде жұмыс кеңістігі өзгермелі құралдар тақталарында және мәзір жолақтарында ұйымдастырылған.

Барлық жұмыс кеңістігінде жұмыс істеп көрген жөн, алдын ала орнатылған жұмыс кеңістігін игеріп, AutoCAD тәжірибеге сүйене отырып, өзін үшін пайдаланушы интерфейсін жасаған дұрыс болып табылады.

Панельдерді ұйымдастыруға және оларды орнатуға арналған Автокадтардың жұмыс кеңістігін шамамен 3 топқа бөлуге болады:

- таспа интерфейсі, интерфейссті ұйымдастырудың негізі құралдар таспасы болып табылады;
- классикалық AutoCAD интерфейсі, интерфейссті ұйымдастыру мәзір жолағы мен қалқымалы панельдерге негізделген;
- пайдаланушы интерфейсі жеке интерфейс параметрлеріне негізделген.

Жұмыс кеңістігінің элементтері, AutoCAD интерфейсі (2 сурет)

<https://drawing-portal.com/>

1. Бағдарламаның тақырыбы
2. Жылдам қатынау мәзірі
3. AutoCAD жүйелік түймесі
4. AutoCAD анықтамалық жүйесіндегі іздеу сұрауының өрісі
5. Мәзір жолағы
6. Құралдар таспасы
7. Файл қойындылары
8. Көру экрандарын Басқару тақтасы
9. Классикалық қалқымалы құралдар тақтасы (орнату)
- 10.Түрлік текше
- 11.Көрікті жерлермен қиылысу
- 12.ПСК (МСК) пиктограммасы
- 13.Командалық жол
- 14.Күй жолағы (режимдер)
- 15.Парақ қойындылары
- 16.AutoCAD сызбасының графикалық аймағы

AutoCAD - тың танымалдығы оның файл пішімінің - DWG-нің танымал болуына әкелді. Ең алдымен ODA, кейіннен бір форматтың көмегімен(DWG) жұмыс істеуге мүмкіндік берді. ODA өз кезегінде интерфейс пен ең танымал функцияларға ұқсас және DWG-ді дұрыс өңдейтін, бірақ айтарлықтай арзан бағдарламалардың өсуіне себеп болды[7].

Бағдарлама DGN, SAT, STL, IGES, FBX және басқаларын жазуды (экспорттау процедурасы арқылы) файлдарды қолдайды. Сондай-ақ, 3DS, DGN, JT, SAT, PDF, STEP файлдарды импорттау процедурасы арқылы көшіруге болады. AutoCAD үш өлшемді CAD-дан алынған файлдарды (мысалы, өнертапқыш, SolidWorks, CATIA, NX және т.б.) DWG форматына түрлендіруге 2012 жылғы нұсқасынан бастап мүмкіндік береді.

AutoCAD компьютерлік бағдарламасын сәулет, графикалық, сән дизайны және графика, кескіндеме т.б. көптеген мамандықтардың студенттері "инженерлік графика" пәні бойынша оқиды. AutoCAD бағдарламасы бойынша құралдарды пайдаланып үйрену үшін 2D пішімде тапсырмалар беріледі, артынан қиындай келе 3D пішімге ауысады. Барынша студенттерге бағдарлама пайдалануды үйрету барысында 15 тапсырма беріледі, басты беттен(3 сурет) басталып, геометриялық фигуралармен қала(4 сурет) тұрғызудан аяқталады. Жұмыстарды орындау кезінде студент AutoCAD компьютерлік бағдарламасын толық қамтып шығады.

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ имени АБАЯ

Кафедра "Дизайна"

СЕМЕСТРОВАЯ РАБОТА

по "Инженерной графике"

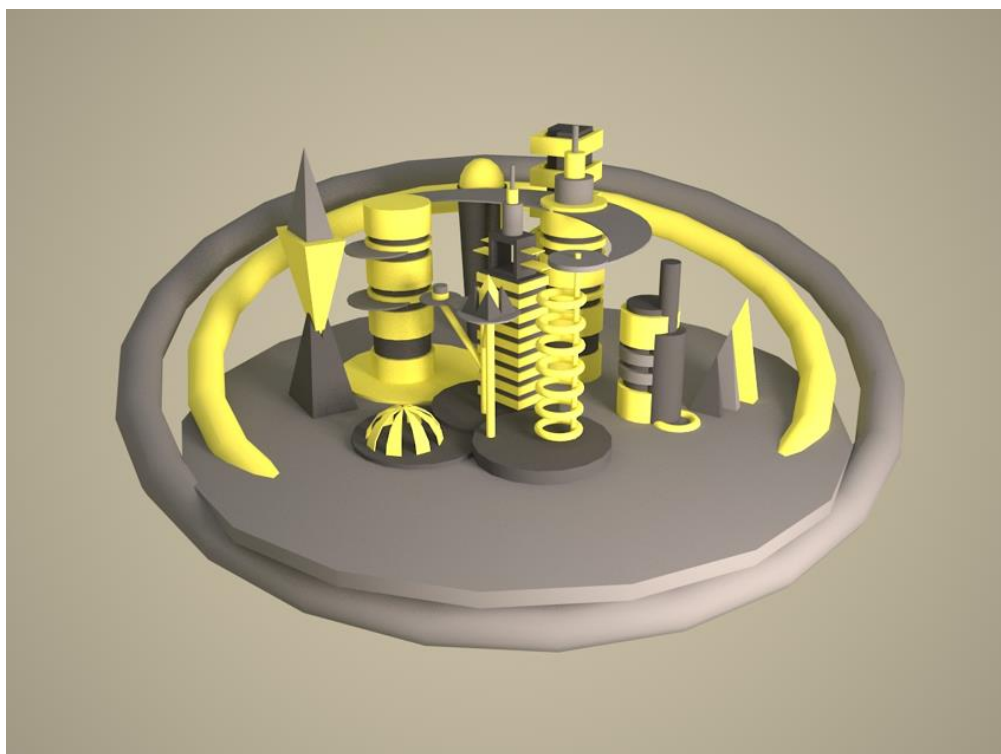
Компьютерная программа системы AutoCAD-2018

Выполнил: студент группы АД-21-119-4
Жакупбеков К. Б.

Приняла: магистр Преподаватель
Бауржанова А. Б.

Алматы 2022

Басты бет (3 сурет)

Геометриялық фигуралармен тұрғызылған қала (4 сурет)

Мақсаты: AutoCAD компьютерлік дизайн бағдарламасымен жұмыс істеу кезінде студенттерді өзіндік, шығармашылық жұмысқа дайындау.

Білімділік міндеттері: бағдарламаның негізгі түсініктерін қалыптастыру, объектілерді құрастыру және өңдеу дағдыларын дамыту, есепті шешуге қажетті ақпаратпен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру, графикалық мүмкіндіктерді пайдалану дағдыларын қалыптастыру.

Тәрбиелік міндеттері: Ептілікке, тиімділікке, бағдарламаны оқуға деген қызығушылыққа, технологияға ұқыптылық пен үнемділікке, өз бетімен жұмыс істеуге, жұмыста шығармашылыққа, тәжірибеге құштарлыққа тәрбиелеу, студенттерді еңбекке дайындау.

Дамытушылық тапсырмалар: өз бетінше жұмыс істей білу, тапсырмаларды шешудің өзіндік жолдарын табу, жаңа терминологиямен жұмыс істеу.

Әдістемелік міндеттер: оқу процесін ұйымдастырудың жаңа формаларын іздеу.

Білім берудің негізгі принциптері: қолжетімділік, практикалық, ғылыми, өмірмен байланыс.

Қорытынды.

Бұл мақалада біз AutoCAD шолу жасадық. Компьютерлік жобалау жүйесі сәулетшілер мен дизайнерлердің жұмысын айтарлықтай жеңілдетеді. Негізінен AutoCAD оқуға пайдаланылады. Жоғары оқу орнында оқып жүрген көптеген техникалық мамандықтағы студенттер осы бағдарламамен алғаш рет танысып, AutoCAD көмегімен түрлі оқу міндеттерін орындайды. Егер болашақ кәсіп сәулетпен, жобалаумен, құрылыспен, қандай да бір өнеркәсіптік нысандарды жобалаумен байланысты болса, нөлден бастап зерттеу және оны пайдалану қажет. Қазіргі уақытта дамумен қатар Sketch Up, Autodesk 3ds Max, ArchiCAD, CorelDRAW, Adobe Photoshop сияқты пайдалануда қарапайым көптеген жаңа бағдарламалар пайда болды.

Әдебиеттер

1. Быков А. Геометриялық модельдеудегі қалаулы және өзекті // CAD графикасы. – М.: Компьютер баспасы, 2002. – No1.
2. <http://sapr-journal.ru/> / Электрондық ресурс
3. Малюх В. н. қазіргі АЖЖ кіріспе: дәрістер курсы. – М.: ДМК баспасөзі, 2010. – 192 б. - ISBN 978-5-94074-551-8.
4. Ирина Чиковская. Үнсіз революция. Электронды сызу тақтасы немесе құрылыстың ақпараттық моделі // CADMaster. – М., 2008. – No3 (43). - С. 88-92.
5. Зуев С.А., Полещук Н.Н. AutoCAD негізіндегі CAD – бұл қалай жасалады. – Санкт-Петербург: «БХВ-Петербург», 2004. – б. 1168. - ISBN 5-94157-344-8.
6. Полещук Н.Н., Карпушкина Н.Г. AutoCAD 2006/2007. Жаңа мүмкіндіктер. – Санкт-Петербург: Петр, 2004. – б. 204. - ISBN 5-91180-077-2.
7. AutoCAD: макротілі және түймені құру. – Санкт-Петербург: «БХВ-Петербург», 2004. – б. 320. - ISBN 5-94157-392-8.

ӘОЖ 378.016

МРНТИ 14.35.09

¹Е.А. Иманбакиев, ²Бөлек Анель

¹ Абай атындағы ҚазҰПУ Көркем білім кафедрасының аға оқытушысы, магистр. Алматы қ-сы. Қазақстан.

² Абай атындағы ҚазҰПУ «кескіндеме» мамандығының 3 курс студенті. Алматы қ-сы. Қазақстан.

КЕСКІНДЕМЕ МАМАМАНДЫҒЫНЫҢ СТУДЕНТТЕРІНЕ ПЕЙЗАЖДЫ КӨРКЕМДЕП БЕЙНЕЛЕУГЕ ҮЙРЕТУДІҢ ӘДІСТЕМЕСІ

Аңдатпа

Бұл мақалада табиғат жағдайындағы оқу практикасының мақсаты, міндеттері, кәсіби дағдыларды игерудегі, көркем- бейнелі ойлауды, шығармашылық қиялды дамытудағы, кескіндеме және графика құралдары арқылы жарық-ауа ортасын жеткізудегі пленэрдің рөлі ашылады. Этюд жазу, графикалық эскиздер мен пейзаждың композициялық шешімін іздеу ретінде орындау бойынша

ұсыныстар берілетіндігі қарастырылған. Сонымен қатар табиғаттағы таңғажайып сұлулық әлемі реалистік бейнелеу өнерінің сарқылмас көздерінің біріне айналды. Пленэрдегі кескіндемені зерттеуге қызығушылықтың пайда болуы бейнелеу өнеріндегі, атап айтқанда пейзаж жанрындағы реалистік тенденциялардың дамуымен тікелей байланыстылығы туралы баяндалады.

Түйін сөздер: пленэр, пейзаж, жарық-ауа, эскиздер, кескіндеме, көркем-бейнелі ойлау.

Аннотация

¹Е.А. Иманбакиев, ²Бөлек Анель

МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ СПЕЦИАЛЬНОСТИ ЖИВОПИСЬ ХУДОЖЕСТВЕННОМУ ИЗОБРАЖЕНИЮ ПЕЙЗАЖА

¹Старший преподаватель кафедры художественного образования КазНПУ им. Абая, магистр.

г.Алматы. Казахстан

²Студентка 3 курса специальности «Живопись» КазНПУ им. Абая. г.Алматы. Казахстан

В данной статье раскрываются цели, задачи учебной практики в условиях природы, роль пленэра в овладении профессиональных навыков, развитии художественно - образного мышления, творческого воображения, передаче световоздушной среды средствами живописи и графики. Предусмотрено, что даны рекомендации по написанию этюдов, выполнению графических эскизов и поиску композиционного решения пейзажа. При этом мир удивительной красоты в природе стал одним из неиссякаемых источников реалистического изобразительного искусства. Возникновение интереса к изучению живописи на пленэре непосредственно связано с развитием реалистических тенденций в изобразительном искусстве, в частности в жанре пейзажа.

Ключевые слова: пленэр, пейзаж, свет-воздух, зарисовки, живопись, художественно-образное мышление.

Abstract

METHODOLOGY OF TEACHING STUDENTS OF THE SPECIALTY PAINTING IN THE ARTISTIC REPRESENTATION OF LANDSCAPE

¹E.A. Imanbakiev, ²Bolek Anel

¹Senior Lecturer of the Department of Art Education KazNPU named after. Abaya, master. Almaty city.

Kazakhstan

²Student of the 3rd year of the specialty "Painting" KazNPU named after. Abai. Almaty city. Kazakhstan

This article reveals the goals and objectives of educational practice in the conditions of nature, the role of the plein air in acquiring professional skills, developing artistic and imaginative thinking, creative imagination, transmitting the light-air environment by means of painting and graphics. It is provided that recommendations are given for writing sketches, performing graphic sketches and searching for a compositional solution of the landscape. At the same time, the world of amazing beauty in nature has become one of the inexhaustible sources of realistic fine art. The emergence of interest in the study of painting in the open air is directly related to the development of realistic trends in the visual arts, in particular in the genre of landscape.

Key words: plein air, landscape, light-air, sketches, painting, artistic and imaginative thinking.

Табиғат шексіз әр түрлі және керемет көз тартатын құбылыс. Жарқыраған күн сәулесі мен қоршаған ортадағы түстердің таусылмайтын үйлесімін жеткізу мүмкін емес. Табиғаттың адамдарға әсері оның терең сезімдері мен ойлары жеткізу негізінде пейзаж деп аталатын бейнелеу өнеріндегі жанрды тудырды десекте болады.

Тақырыбымызға негіз болған пейзаж сөзі- (фр. Paysage, pays-ел, жер) - бейнелеу өнерінің жанры немесе осы жанрдың жеке туындылары, онда кескіннің негізгі тақырыбы белгілі бір дәрежеде адам өзгерткен табиғат болып табылады [1].

Пейзаждық сурет табиғатты бейнелейтін жеке өнер туындысы (негізінен кескіндеме, графика, сирек мүсіндік рельеф) деп аталады. Мұнда маңызды сәт-суретшінің өзі таңдаған табиғи немесе жасалған (идеалды) табиғи мотив, ол шығарманың "кейіпкеріне" айналады.

Жұмыстары тегіс бетке қолданылатын бояулардың көмегімен жасалған бейнелеу өнерінің бір түрі-кескіндеме. Пейзаждық кескіндеме-оқытудың қажетті кезеңдерінің бірі десекте болады. Пейзаждың көркем бейнесімен жұмыс жасау әдістемесі көркем кескіндерді жасаудың барлық кезеңдерін қамтиды, бірақ оның өзіндік ерекшеліктері бар: ашық жарықтың көптігі күшті жарық пен көптеген рефлексстерді тудырады; ландшафт объектілерінің бақылаушыдан үлкен қашықтығы, жарықтың тез өзгеруі, ауа – райының және жыл мезгілдерінің әртүрлі жағдайлары-мұның бәрі жаңадан келген суретші үшін жаңа және ерекше жағдайлар. Сәтті пейзаждық мотивті таңдау да белгілі бір қиындық тудырады.

Жаттығудың басында әр түрлі жарық жағдайларында бірдей мотивтің қысқа мерзімді эскиздерін орындау ұсынылады: таңертең, күндіз (ашық күн мен бұлтты), кешке. Бұл тапсырма табиғаттың тоналды және түс қатынастарын, оның кеңістіктік және материалдық қасиеттерін дұрыс жеткізе білуге әкеледі.

Жылдың барлық уақыттары пейзаж өзіндік түстерге ие болады. Олардың палитрасы да әртүрлі болады. Мысалы, көктемде көбірек аспан көк, табиғат нәзік және тым ашық емес киім киеді. Сондықтан көктемгі палитра жұмсақ пастелді түстерден тұрады: қызғылт, көк, ашық сары және ақшыл және т.б.. Ал, контраст үшін- жасыл және қоңыр қоңыр түсті.

Келесі жаздың түстері шырынды, жарқын және қуанышты. Палитра шөпті жасыл, қызыл, таңқурай, көк, қою сары және қызғылт түстерден тұрады. Әр Жергілікті түс үшін әртүрлі күрделі реңктердің бай гаммасы таңдалады.

Ал, күзгі бояғыш жарқын түс сияқты жылы негізгі тонмен бояулардан тұрады. Қарама-қарсы көк және қызғылт сары, сары және күлгін, қызыл және сары түстерге салынған композициялар өте әсерлі көрінеді: қою қызыл-қоңыр, күлгін түстер ашық және айқын реңктермен үйлеседі.

Тағы айтар болсақ, қысқы пейзаж, Әдетте, түстердің максималды контрастын қамтиды, аспан көбінесе жер бетіне қарағанда күңгірт болады. Қысқы палитра көк, күлгін, мұздың жарқыраған көгілдір реңктерімен, ақ және қара контрасттармен сипатталады. Композициялар көбінесе айқын болады.

Табиғаттың таусылмайтын әртүрлілігі бейнелеу өнерінде пейзаж жанрының әртүрлі түрлерін тудырғаны белгілі. Атап айтсақ:

1. Ауылдық пейзаж
2. Қалалық пейзаж
3. Теңіз пейзажы
4. Сәулет пейзажы
5. Өнеркәсіптік пейзаж
6. Пейзаж-сурет
7. Эпикалық пейзаж
8. Романтикалық пейзаж.

Шығармашылық тұрғыдан ойлайтын тұлғаны қалыптастыру процесі неғұрлым сәтті болса, шығармашылық белсенділік соғұрлым белсенді және әр түрлі болады. Көркем-бейнелі ойлауды дамытудың ерекше факторы табиғатпен байланыс болып табылады. Ол шығармашылық ойды дамытады, қиялын байытады. Табиғат, ештеңе сияқты, адамға сұлулықты көрсете алады және кескіндеменің шабыттандыратын нысаны бола алады. Сондықтан бейнелеу және сәндік-қолданбалы өнер бөліміндегі оқу жұмысының маңызды бөлімі оқу тәжірибесіне - пленэрге жатады.

Табиғат жағдайындағы практика-бейнелеу өнері мұғалімін даярлау жүйесіндегі тұтас көркемдік-педагогикалық процесс. Табиғат-шығармашылық идеялардың сарқылмас қайнар көзі. Көруді, таңдауды, көрнекі бейнелерден шығармашылық серпін алуды үйренуде бейненің пластик формасы, силуэты, желісі, ырғағы, үйлесім түс байланыс маңызды. [1, с. 3]. Барлық көркем жоғары оқу орындарында жазғы практика бірнеше жыл оқу барысында өткізіледі. Студенттер жаз сайын пленэрде шығармашылық тәжірибе өткізу үшін әртүрлі саябақтарға, қала орталықтарына, тауларға т.б. барады. Бағдарламаның пленэр бойынша бөлімдері композициялық тапсырмаларды орындауда болашақ композициямен жұмыс істеу үшін материалды өздігінен жинау. Бейнелеу өнері бойынша практиканың басты мақсаты-кескіндеме, сурет және композиция бойынша арнайы білім мен дағдыларды бекіту және тереңдету; студенттердің шығармашылық белсенділігі мен бастамасын, табиғаттағы бейнелеу қызметі жағдайында олардың көркемдік қажеттіліктері мен эстетикалық талғамын дамыту қолға алады.

Пленэр тәжірибесінде студенттің алдына келесі міндеттер қойылады:

* терең кеңістіктік бағдарлауды дамыту, табиғатты кең көлемді үш өлшемді кеңістікте, ал оның бейнесін жазықтықтағы екі өлшемді кеңістікте қабылдау мүмкіндігі;

* жарықтандырудың жалпы тон және түс жағдайын ескере отырып, табиғатты тұтас қабылдауды дамыту; пленэрдегі объектілерді тұтас қабылдау және олардағы үлкен түс қатынастарын табу, тональды және түс масштабына төтеп беру;

* шығармашылық қиялдың дамуы-кескіндеме арқылы көркем образдар жасау мүмкіндігі.

Бүгінгі таңда ашық аспан астындағы кескіндеме тек кәсіби суретшілердің тәжірибесінде ғана емес, сонымен қатар студенттердің оқу дайындығында да кең таралған. Жаңадан бастаушылар да, тәжірибелі суретшілер де табиғатты үнемі назар аударып, еңбекқорлықпен зерттейді. Бұл таңғажайып сұлулық әлемі реалистік бейнелеу өнерінің сарқылмас көздерінің біріне айналды. Бұл бағыттың дамуында басты рөлді отандық кескіндеме мектебі атқарды. Пленэрдегі кескіндемені зерттеуге қызығушылықтың пайда болуы бейнелеу өнеріндегі, атап айтқанда пейзаж жанрындағы реалистік тенденциялардың дамуымен тікелей байланысты.

Пленэрге шығу кезіндегі бірінші міндет-мотивті таңдау. Кез-келген мотивті белгілі бір күш-жігермен қызықты және композициялық түрде жасауға болады. Кейбір студенттер кескіндеме үшін тамаша сюжетті немесе жағдайды іздегенде қателеседі. Табиғатта композициялық дайын мотивті іздеуге уақыт жұмсамаңыз, дегенмен бұл мүмкін. Шын мәнінде, табиғатты таңдаудағы басты міндет-суретшінің өзі орналасқан көңіл-күйге сәйкес келетін сюжетті іздеу. Іздеу процесі Плейн-ауа тәжірибесінің маңызды бөлігі болып табылады. оның өзі студенттерге дамушы әсер етеді, оларда табиғаттың ақылды бұрышында қызықты, әдемі, көркем нәрсені байқау қабілетін қалыптастырады. Табиғаттың "сезімін", "сезімін" жеткізуге тырысу керек. Мотивті салу, оны ботаниктің көзімен сипаттау жеткіліксіз-адамның үйлесімді күйін тудыратын өмірді, табиғаттың көңіл-күйін түсіру маңызды.

Эскизге кіріспес бұрын, ландшафттың композициялық шешімін табу үшін бірнеше графикалық эскиздер жасаған жөн. Болашақ этюдтің құрамын шешу керек: көкжиек сызығы, көзқарас анықталды, бейнеленген объектілердің барлық пропорционалды қатынастары шешілді. Эскиздерде жалпы әсер, ең тән, ең бастысы жазылады. Негізгі мәнді тез және дәл кең, жалпыланған, қысқа түрде білдіру керек.

Бояулармен жұмыс істей бастағанда, ландшафттың жалпы түсін, табиғаттың негізгі тоналды қатынастарын анықтап, жер мен аспанның үлкен қатынастарын "қабылдау" керек.

Түс пен негізгі түс қатынастарын анықтау үшін жарықтың табиғатын анықтау қажет. Жылдың уақытына, тәуліктің уақытына, ауа-райына байланысты жарықтандыру жағдайлары әртүрлі болуы мүмкін: жылы немесе суық, табиғаттың жалпы жағдайына әсер ететін тиісті көлеңкеге ие. Этюдтің жалпы эмоционалды жағдайы да осыған байланысты. Сондықтан, түстермен жұмыс істей бастағанда, студенттер Ең алдымен үлкен массалар - жер мен аспан, жер мен судың жарықтандыруға байланысты негізгі түс қатынастарын табуды үйренуі керек. Этюдтың түсін құрудың негізгі сәті-табиғаттың жарықтандырудың жалпы тоналды және түс күйін анықтау. Бұл күйді түстердің үш қасиеті бойынша (түс реңі, қанықтылық және ашықтық) бағалай отырып, табиғатқа сәйкес келетін негізгі түс қатынастарын жеткізу қажет. Содан кейін хиароскуроның градациясының терең дамуы жүреді, негізінен бірінші және екінші жоспарда. Тоналды-түсті қатынастардың жалпы жағдайын нақтылау үшін эскизде бақылау қатынастарын табу керек:

- 1) табиғаттың ең жарық және ең қараңғы объектілері арасында;
- 2) табиғаттың ең жылы және суық түстерінің арасында;
- 3) ең қарқынды және "түссіз" түстер арасында. [2].

Пейзаж элементтерінің эскиздері қарындаш эскиздері мен сызбаларын ұзақ уақыт орындаумен қатар жүруі керек, өйткені сурет бейнелеу өнерінің негіздерінің негізі екені белгілі. Жаңадан келген суретші үшін сауатты сурет салу міндеті әсіресе өзекті. Қарындаш эскиздері суретшінің кәсіби "көзқарасын" қалыптастырудың маңызды шарты болып табылады.

Осылайша, пленэрде жұмыс тәжірибесін алу, түрлі материалдар мен білдіру құралдарын зерделеумен бірге жинақталған заттай материал - бұл бейнелеу өнері және өнер бөлімінің түлектері бүкіл шығармашылық жолында жүгінетін жол. Сондықтан пленэрлік практиканы әдістемелік тұрғыдан дұрыс жүргізу өте маңызды. Пленэрде жұмыс істей отырып, ең алдымен, таңдаған

табиғатыңыздан алған әсерлеріңізге сүйену керек. Суретші табиғатты көркемдік бейнелі қабылдаудың дамыған сезіміне, оның колористік күйіне терең ену қабілетіне ие болуы керек.

Адамның рухани әлемі өнер мағынасы болып саналады. Картинаның рухани әлемі мен музыкасын сезіне білу керек, сонда ғана шығарма көрерменге толық әсер етеді. Міне сонда ғана көрермен бейнеленген фактыны көріп қана қоймай, эстетикалық көңіл-күй кешеді. Адам кейбір кезде тіл байлығына қарағанда картина тілін қажет етеді. Көрерменмен қатынас жасайтын жасампаздық тілге жету үшін әрбір суретші өз жолын таңдайды. Шығармашылық процесте суретшінің ойы, талғамы және сезімдері жұмыс істейді. Суретші болу қиын да қызықты. Қиыншылығына көнбесең, қызығын көре алмайсың. Өнерге келгенде әр адам өз таңбасын қалдырып кетуге тырысады.

Қорыта келгенде, өнер - өмір бұлағы, ізгілік пен әсемдік бұлағы. Өнерді, оның қоғамдық тәрбиелік мәнін жан-жақты түсіну үшін әсемдік, әдемілік заңдарын жақсы түсіну қажет.

Әдебиеттер

1. Базанова М.Д. Пленэр. М.: Изобразительное искусство, 1994. 158 с.
2. Габитов М. Г. Пейзаж в творчестве художников. Алматы., Наука, 1977 г.
3. Қайдаров М.У. Живопись технологиясы мен техникасы. Алматы «Өлке» 2007 ж.

II БӨЛІМ. МУЗЫКАЛЫҚ БІЛІМ
РАЗДЕЛ II. МУЗЫКАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

ӘОЖ 378.02: 37.016

МРНТИ 14.35.09

¹Л.Ш. Какимова., ²А.Е.Шайменова

*¹ П.ғ.к., доцент, Абай атындағы Қаз ҰПУ, Өнер, мәдениет және спорт институты,
Алматы қ., Қазақстан*

² «7М01402 – Музыкалық білім» мамандығының 2-ші курс магистранты

**ӨНЕР ТҮРЛЕРІН ҚОЛДАНУ (МУЗЫКА, СУРЕТ, ПОЭЗИЯ НЕГІЗІНДЕ)
ИНТЕГРАТИВТІК САБАҚТЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ӘДІСНАМАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ**

Аңдатпа

Жаңа педагогикалық технологиялар мен оқыту әдістемелері аясында әр түрлі ғылыми және сабақтас білім салаларынан кіріктірілген білімдер қазіргі білім берудің өзекті талабы болып табылады. Оқыту әдістемесіндегі тенденциялар оларды күнделікті практикалық өмірде қолдану үшін қажетті біліктілер мен дағдыларға байланысты жан-жақты білімге деген сұранысты көрсетеді. Демек, кең құзиреттілікті меңгерудегі мамандарға қойылатын талаптар жан-жақты білім мен дағдының, оның ішінде музыка пәні мұғалімінің де қажеттілігін көрсетеді.

Мақала авторлары қазіргі мектептегі кіріктірілген музыка сабағын дамытуда өнердің әртүрлі түрлерін пайдалануды түсіндіруге өзіндік көзқарастарын көрсетеді. «Музыка» пәні бойынша жаңартылған орта білім беру мазмұнының бағдарламасын зерттеудің жүргізіліп жатқан эксперименттік бөлімінде өнер, музыка, кескіндеме және әдебиет синтезіне қосымша материал ретінде негізге ала отырып, мектепте музыканы оқытудың мазмұны бойынша тереңірек білім мен ақпаратты ашуға мүмкіндік береді. Сәйкесінше мектеп оқушылары үшін бұл тәсіл мен әдістеме практикалық білімді өнердің әр түрлері саласында кең дүниетанымын қалыптастыруға бағыттайды.

Жалпы, мақалада тәжірибеге бағдарланған тақырыптың теориялық және әдістемелік өзектілігі және мәселенің шешімін автордың түсіндіруі арқылы ашылады. Осы бағыттағы зерттеу нәтижелері мектептегі музыка сабағын кіріктірілген сабақ негізінде оқытудың әзірленген әдістемесінің тиімділігін көрсетті.

Түйін сөздері: өнер синтезі, интеграция, музыка, интегративтік сабақ.

Аннотация

¹Л.Ш.Какимова. ²А.Е.Шайменова

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИНТЕГРИРОВАННОГО УРОКА С
ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ВИДОВ ИСКУССТВ
(НА МАТЕРИАЛЕ МУЗЫКИ, ЖИВОПИСИ, ПОЭЗИИ)**

*¹К.п.н., доцент, Институт Искусств, культуры и спорта при КазНПУ им. Абая,
г.Алматы, Казахстан*

² *Магистрант 2 курса специальности «7M01402-Музыкальное образование»*

В свете новоявленных педагогических технологий и методов обучения интегрированные знания из различных научных и смежных областей познания являются актуальным требованием современного образования. Тренды, диктующие в методике обучения, указывают на востребованность разносторонних занятий, связанные с умениями и навыками, необходимых их применения в повседневной практической жизни. Отсюда, требования к специалистам в овладении широких компетенций указывает на необходимость разносторонних знаний и навыков, в том числе, и для учителя музыки.

Авторы статьи показывают свою собственную точку зрения на трактовку использования различных видов искусств в разработке интегрированного урока музыки в современной школе. Взятая за основу программы обновленного содержания среднего образования по предмету «Музыка», в проводимой экспериментальной части исследования, в качестве дополнительного материала синтеза искусств, музыки, живописи и литературы, позволяет раскрыть более углубленные знания и информации по содержанию преподавания музыки в школе. Соответственно для школьников такой подход и методика практикоориентирует знания на формирование у них широкого кругозора в области различных видов искусства.

В целом, статья раскрывает теоретико-методическую актуальность заявленной темы с практико-ориентированной направленностью и авторской трактовкой решения проблемы. Результаты исследования в данном направлении показали эффективность разработанной методики преподавания музыки в школе на основе интегрированного урока.

Ключевые слова: синтез искусств, интеграция, музыка, интегрированный урок.

Abstract

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF AN INTEGRATED LESSON USING ART FORMS (BASED ON MUSIC, PAINTING, POETRY)

¹*Kakimova L.Sh.* ²*Shaimenova A.E.*

¹ *Candidate of pedagogical sciences, the associate professor, Institute of Arts, culture and sport at, Kazakhstan at Abai KazNPU, Almaty, Kazakhstan*

² *2nd year undergraduate of the specialty «7M01402-Music Education»*

In the light of new pedagogical technologies and teaching methods, integrated knowledge from various scientific and related fields of knowledge is an urgent requirement of modern education. The trends dictating in the teaching methodology indicate the demand for versatile knowledge related to the skills and abilities that are necessary for their application in everyday practical life. Hence, the requirements for specialists in mastering broad competencies indicate the need for versatile knowledge and skills, including for a music teacher.

The authors of the article show their own point of view on the interpretation of the use of various types of art in the development of an integrated music lesson in a modern school. Taking as a basis for the program of the updated content of secondary education in the subject "Music" in the ongoing experimental part of the study, as an additional material for the synthesis of arts, music, painting and literature, allows you to reveal more in-depth knowledge and information on the content of teaching music at school. Accordingly, for schoolchildren, such an approach and methodology practice-orientates knowledge towards the formation of a broad outlook in the field of various types of art.

In general, the article reveals the theoretical and methodological relevance of the stated topic with a practice-oriented focus and the author's interpretation of the solution to the problem. The

results of the study in this direction showed the effectiveness of the developed methodology for teaching a music lesson at school based on an integrated lesson.

Key words: synthesis of arts, integration, music, integrated lesson.

Кіріспе. Қоғам дамуының қазіргі кезеңінде оқытуға қойылатын жаңа талаптарға байланысты оқыту тәжірибесінде инновациялық әдістер мен цифрлық ресурстарды пайдаланудың рөлі артып келеді. Білім беру мектеп жүйелері балалардың шығармашылық әлеуетін цифрлық педагогикалық технологияларға сәйкес дамыту үшін сұрақ-жауап ізденістерін толық ізденіструде. Пән мұғалімдері, әдіскерлер жас ұрпақты дамытып, тәрбиелеу үшін оқытудың тиімді әдіс-тәсілдерін тауып, үнемі ізденісте, өздігінен білім алуда.

Атап айтқанда, әртүрлі салалардағы ғылыми білімдерді интеграциялау мектептегі білім беру жүйесінің объектісі болып табылады. Зерттеу жұмысымыздың өзектілігі қазіргі мектеп пен ғылым талабынан, олардың өзгерістерінен, педагогикалық практика теориясынан байланысты туындылап отыр. Пәндік бытыраңқылық мектеп түлегінің дүниетанымының фрагментациясының себептерінің бірі болып табылады, ал қазіргі әлемде экономикалық, саяси, мәдени, ақпараттық интеграция тенденциялары басым.

Музыкалық педагогика мен орындаушылықтың әрбір саласы сияқты оның да өзіндік ерекшеліктері, өз мәселелері бар. Соңғы болып маманның, кәсіби музыканттың қалыптасуындағы техникалық оқу құралдарының рөлі мен орнын анықтайды.

Қазіргі мұғалімдік білім берудегі интеграция басты рөл атқарады. Кіріктірілген сабақтар оқушылардың бойында кешенді білім мен дағдыны қалыптастыруда есептерді шешуде қажетті атрибутқа айналуға болады. Ғалымдар балалардың ақыл-ой қабілеттерін дамытудың маңыздылығын атап өтеді, олардың мүмкіндіктерін ашуға, дарындылықты анықтауға мүмкіндік беруде, оқу-тәрбие процесінің мазмұнын қамтамасыз етуге себеп береді деп есептейді. Эстетикалық цикл объектілерінің интеграциясы өзара қарым – қатынасқа қол жеткізуге мүмкіндік береді: адам – қоғам-табиғат, осы байланыстың моральдық-этикалық жағына әсер етеді. Табиғи түрде пайда болатын жолдар бар. Бұл бір-бірін толықтыратын бейнелеу өнері және көркем еңбек, бейнелеу өнері және әдебиет, бейнелеу өнері және музыка сияқты курстарды біріктіруге қатысты.

Кіріктірілген сабақтар балалардағы әлемнің тұтас бейнесін қалыптастыруға, табиғаттағы, қоғамдағы және жалпы әлемдегі құбылыстар арасындағы байланысты түсінуге ықпал етеді. Интеграцияланған сабақта дидактикалық мақсаттарға қол жеткізген дұрыс: танымдық, дамытушылық және тәрбиелік.

Отандық және шетел ғалымдары еңбектерін талдау барысында интегративті білім беру іс-әрекеті әлі күнге дейін тиісті дәрежеде зерттелмегенін көрсетті. Бұған қоса білім беру проблемасы, жеке тұлғаның коммуникативтік негізі мен мүмкіндіктері, оның тіршілік әрекетіне жан-жақты әсері, педагогикалық кадрлардың басқару құзыреттілігі мәселесі де жеткілікті деңгейде зерттелмегенін байқаймыз. Қарым-қатынас, оның психологиясы, педагогикалық байланыс, соның ішінде қарым-қатынас педагогикасы жөніндегі еңбектер баршылық. Атап айтқанда, интегративті оқыту теориясы соңғы онжылдықта бір пән шеңберінде де, білімнің әртүрлі салалары арасында да, оның ішінде әртүрлі әдістер, тәсілдер мен формалар арасында да әртүрлі ғылыми байланыстарды табады. Соңдықтан, осы карама-қайшылықтардың шешімін іздестіру, біздің зерттеу проблемамызды айқындауға және тақырыпты «Өнер түрлерін қолдану (интегративті сабақтың теориялық және әдіснамалық негіздері)» деп таңдауымызға түрткі болды.

Негізгі бөлім. Интеграция – қазіргі заманғы білім беруді қалыптастырудың аса маңызды және перспективалы бағыттарының бірі. Интеграцияланған оқыту, көптеген зерттеушілердің пікірінше, балаларда әлемнің тұтас бейнесін қалыптастыруға ықпал етеді,

шығармашылық қабілеттерін жүзеге асыруға мүмкіндік береді, қарым-қатынас дағдылары мен әсерлермен еркін бөлісу қабілетін дамытады.

"Интеграцияның өзі "ғылыми ұғымдар оқытудың жалпы мағынасы мен әдістерімен байланысты бірнеше оқу пәндерін біреуіне біріктіруді" білдіреді.

Оқудағы интеграция идеясы Я.А. Коменскийдің [1] жазбаларынан бастау алады, ол бір-бірімен байланысты нәрсені үнемі байланыстырып, ақыл, есте сақтау және тіл арасында пропорционалды түрде таратылуы керек.

Интеграцияланған сабақ-бұл әртүрлі білім беру салаларынан білімді тең негізде біріктіретін, бір-бірін толықтыратын және дамудың бірнеше міндеттерін шешетін сабақ. Мұндай сабақтар оқушыға өзі өмір сүретін әлем, құбылыстар мен заттардың өзара байланысы, өзара көмек, материалдық және көркем мәдениеттің алуан әлемінің болуы туралы кең және жарқын түсінік береді. Негізгі назар белгілі бір білімді игеруге емес, бейнелі ойлауды дамытуға бағытталған. Бұл сабақтың осы түрін балалармен жұмыс тәжірибесінде қолданудың маңыздылығын растайды.

Баланың өнер туындыларын білуі міндетті түрде оның көркем образды эмоционалды қабылдауы арқылы да, оны жүзеге асыру жолдарын түсіну, түсіну арқылы да жүруі керек. Педагог қадам балаға көмектеседі екенін сезініп, әрбір түрі өнер тән өз әдебінің құралдары. Бір объектінің, құбылыстың бейнесі белгілі бір өнер түрінің жарқын жеке құралдарының арқасында ерекше экспрессивтілікке жетеді.

Материалды интегративті түрде ұсыну кезінде өнердің бір түрі негізгі, басым болуы керек, ал басқалары көркемдік бейнені тереңірек түсінуге, балалардың эмоционалды қабылдау дәрежесін арттыруға көмектесуі керек. Интеграцияланған сабақта ең бастысы-мақсаттардың бірлігі, мектеп жасына дейінгі баланың жеке басының тұтас дамуын анықтайтын міндеттерді, әдістерді, әдістерді түсіну. Сабақ конспектiлерiн құрастырған кезде, балалардың көркемдік талғамын тәрбиелеу үшін музыкалық және әдеби шығармалардың жоғары көркемдік үлгілерін қосып, бейнелеу өнері туындыларының сапалы репродукцияларын пайдалану керек. Балалардың шамадан тыс жұмыс істемеуіне жол бермеу үшін тапсырмаларды күрделіліктің жоғары деңгейімен қарапайым, сонымен қатар ойындар мен динамикалық үзілістермен біріктіру қажет. Интеграцияланған сабақтар бастауыш 3-ші сынып оқушылардың осы тақырып бойынша әртүрлі сабақтар, бақылаулар, жеке тәжірибе нәтижесінде алынған білімнің болуын білдіреді, сондықтан айына бір рет өткізу ұсынылады.

Кіріктірілген сабақ мақсатымен зерттеу әдебиетін талдау «Музыка» пән мазмұнын толық және терең талдау үшін музыка, поэзия және бейнелеу өнері сияқты өнердің әртүрлі салаларындағы байланыстарды ашатын мақсатты және арнайы ұйымдастырылған әрекетті түсіндіреді. Ғалымдар мұндай әрекет түрі оқушының музыканы тыңдау, оны талдау, музыкалық-ырғақтық қимылдары, музыкалық шығармашылығын орындау барысында эмоционалды-танымдық саласына әсер еткенде ғана мүмкін болатынын айтады.

Қазіргі педагогикада арт-терапия әдістерінің бірі ретінде музыкаға сурет салу кеңінен қолданылады. Өзін-өзі көрсетудің бұл түрі балаларға табиғат құбылыстарын байқау, әдеби, музыкалық шығармаларды тыңдау нәтижесінде пайда болған ішкі эмоционалды күйін сезінуге және жеткізуге мүмкіндік береді. Шынында да, К.Д. Ушинскийдің пікірінше, «бала түстермен, дыбыстармен, жалпы сезімдермен ойлайды». Оқытудағы көрнекілік принциптің маңызды ролін педагог-әдіскерлер атап көрсетеді. В.Ф. Шаталов айтуынша, «суреттер арқылы оқушы жаңа материалдың негізгі мазмұнын оңай есте сақтайды және өте жеңіл қабылдайды», деп мақұлдайды. Педагогика мен практикада музыканы сурет пен графикалық бейненің түстері арқылы қабылдайтын «музыкалық графика» (Оскар Райнер; И.А. Трофимова, т.б.) сияқты әртүрлі әдістер бар. Сондықтан музыка тыңдау және музыкалық бейнелерді салу балалардың эмоционалды қасиеттерінің дамуына әсер етеді, бұл бала үшін ең алдымен көркем шығарманы қабылдауға эмоционалды қатынас пен эмоционалды жауап

маңызды екенін көрсетеді, өнер әлеміне қосылуға көмектеседі; түрлі музыкалық құбылыстарды өз эмоцияларын білдіруге және дұрыс қабылдауға үйретеді.

Интегративті сабақтың мазмұнында өнердің әр түрінен музыкалық тәжірибе мен музыкалық білім жинақтауға байланысты алдын ала және дайындық жұмыстарының маңызы зор. Мұның алдында музыка, поэтикалық мәтіннің авторы немесе суретші туралы әңгіменің өзі ғана емес, сонымен қатар көркем әдебиетті алдын ала оқу, аттас фильмді көру, шығармаларды салыстыру, мұражайлар мен көрме залдарына бару (кем дегенде Интернетте виртуалды түрде), театрларға бару, шығармашылық бағыттағы тапсырмаларды орындау, презентациялар, бейне оқулықтармен жұмыс жасау және т.б.

Балалардың әр түрлі іс-әрекеттерін біріктірілген сабақта біріктірген кезде балаларды қабылдаудың барлық жүйелері қосылады: визуалды, есту, бұл өнімді нәтиженің сапасын арттыруға көмектеседі.

Мұндай сабақтарда бейнелеу және музыкалық іс-әрекет тақырыбы бір-бірімен біріктіріліп, олардың арасында байланыстырушы элемент-сурет болуы маңызды. Сурет-біріктіруші элемент. Шығармалардың музыкалық-көркемдік бейнелерін ашу, әңгімелесу, талқылау, сурет салу, эссе жазу балаларға жарқын әсер қалдырады.

Өнер синтезінің тәрбиелік мүмкіндіктері тәрбиелік мәні туралы зерттеулерде қарастырылады. В.А. Сухомлинский өнер синтезінің эстетикалық бағыттылығы туралы оны жас ұрпақтың жан-жақты дамуына сәйкес педагогиканың педагогикалық бағыты деп түсіндіреді [2].

Интегративті сабақ мектеп оқушыларының танымдық іс-әрекетін ұйымдастыруға сәйкес оқытуды бағыттауға мүмкіндік береді, мұнда бейімделген білім беру оқу ортасында олар өздерін еркін және шығармашылық сезінеді, шығармашылық және интеллектуалдық әлеуетін кеңейтеді. Кіріктірілген сабақта алған білім мен дағдының танымдық мәні де зор. Және қоршаған әлем жайлы оқушы санасында біртұтас көріністі қалыптастырды. Дұрыс байланыс орната алу, балаларды жұмсақ қарым-қатынасқа тәрбиелеуге әсерін тигізеді.

Сабақта өнерді байланыстыра алу балалардың шыдамдылық қасиетін және шығармашылық қызығушылықтарын оятады. Әрбір оқушыны жан-жақты біліп қана қоймай, оның ұйымдастырушылық-педагогикалық ықпал етудің объектісі екенін де білу, педагогикалық қызметке даяр бола білумен қатар, тәрбие беру жұмысында, оқушылармен және педагогикалық ұйымдармен қарым-қатынаста болып тапсырмаларды өз бетінше орындай алу, сабақтың бір бірінен айырмашылығын айыра алу талап етеді. Бұл оқушылардың ішкі жан дүниесін, дарынын тікелей осы сабақтарда оятып, шығармашылық қабілеті мен білімін дамытуда өте маңызды болып саналмақ.

Осындай бағдарламалар қатарына интегралды сабақтар жатады. Қалып тастыру, талаптарды орындату – күрделі де жауапты үдеріс, мұндағы басты сол мәселе оқушыларды жан-жақты дамытуды көздеп отырмыз.

Олай болса, оқушылардың білімін кеңейтіп, оларды белгілі бір өнер саласына баулып, ішкі рухани-шығармашылық мүмкіндіктерін дамытатын факторлардың бірі интегративтік сабақтарды құрастыру болып табылады. Осы орайда интегративті сабақтың маңызы зор болғандықтан біз жалпы білім беретін мектепте 3 сынып оқушыларына «Музыка» сабағына арнайы қосымша материал жинамақ болғанымыз. Музыка сабағын ұйымдастыру үшін педагогикалық жағдайларды ескеру маңызды екенін біз мақалада ашып көрсеткен болатынбыз [3].

Өнер түрлері қоғамдағы заманауи өзгерістерге құндылық-бағдарлық қажеттіліктер бағытында бейімделген рухани-адамгершілік және шығармашылық тұлғаны қалыптастырудың құрамдас бөлігі болғандықтан, бұл үйлесімді ойластырылған, әдістемелік тұрғыдан құрылған кешенді бағдарлама деп есептейміз. сабақ, өнер сабағы сияқты, жалпы білім берудің, оның ішінде музыкалық білімнің қажетті құрамдас бөлігі болып табылады.

Осыған орай, төменде біз педагогикалық тәжірибеде өткен зерттеудің кейбір кейбір материалдарымен таныстыра өтіп кетсек дебедек. Алдымен орта білім берудің жаңартылған мазмұны бойынша 3-сыныптың мазмұнынен танысып [5-7], соның ішінде зерттеуіміз бойынша қосымша материалдарды қоса отырып, кейбір тақырыптард таңдап алып, бағдарламаны құрастырдық (№1 кесте).

«ӨНЕР СИНТЕЗІ» БАҒДАРЛАМАСЫ
(жалпы білім беретін мектептің 3-сыныбының музыка сабағына арналған қосымша материал)

Тоқсанның тақырыбы	№	Сабақтың тақырыбы	Өнерлердің синтезі		Блум бойынша білім деңгейі
			Музыкалық материал	Басқа өнерлердің түрлері	
Жанды табиғат	1	Табиғат және музыка	Құрманғазы «Сарыарқа»	Мугавеева Рашида «Степная мелодия». Қанафия Телжановтың туындылары «Атамекен», «Домбыра әуендері» (1958)	Түсіну, талдау, синтездеу
	2-3	Музыкадағы жанды табиғат көріністері	«Бұлбұл» https://www.youtube.com/watch?v=e6J_vKBbH_gQ Қ.х.әні «Япур-ай» http://audio.nur.kz/1_246435-bekbolat-tleuhan-	Мағжан Жұмабаев «Бұлбұл»	Білу, кодану, талдау, синтездеу

			уарурај		
Жақсыдан үйрен, жаманнан жирен	5-6	Музыкадағы көңіл күй	«Хассак» ұлттық фольклор тобының «Қыз қуу» композициясы // https://www.facebook.com/groups/187797341996270/permalink/915573662551964/?sfnsn=wa	Тәкен Әлімқлов «Көкпар». Қанафия Телжановтың «Көкпар» (1960), «Қыз қуу» (1966) туындылары).	Түсіну, синтездеу,

№1 кесте – «Өнер синтезі» бағдарламаның фрагменті.

Мектеп оқушыларының музыка сабағындағы іс-әрекетін, өзіндік жұмысты орындауын сипаттау үшін құрастырылған кесте негізінде практикалық жұмыс жүргізілді (№2 кесте). Кестеде музыкалық материал бойынша кіріктірілген сабақты өткізу барысындағы оқушылардың жұмыс түрлері келтірілген.

Іс-әрекеттің сипаты		Ойлау деңгейлері	
Музыкалық шығарманың көркемдік құндылығын ашып, өнердің басқа түрлерімен байланысын түсіндіру	Ізденіс әрекеті: шығарманың шығуы, оның авторлары, көркемдік-семантикалық мәні туралы тарихи деректер.	Білу, түсіну, орындау	Қабылдау және құрастыру
Музыка тыңдау. Көркем мәтінді оқу. Бейнелеу өнері туындыларын қабылдау және оларды басқа шығарма түрлерімен салыстыру.	Композитордың шығармашылық ерекшеліктері мен ақын, жазушы, суретшінің поэтикалық стилі туралы әңгіме.		
Сабақтағы шығармашылық жұмыстың түрі мен формаларын, оның бағыттылығын анықтау.	Шығармалардың музыкалық-көркемдік ерекшеліктері туралы әңгімелесу.		
Бағдарламаның мазмұнын құрастыру.	Шығармалардың эмоционалдық ерекшеліктерін және олардың қабылдауға әсерін анықтау. Музыка тыңдау. Музыканың барлық		
Музыкалық шығармаларды			

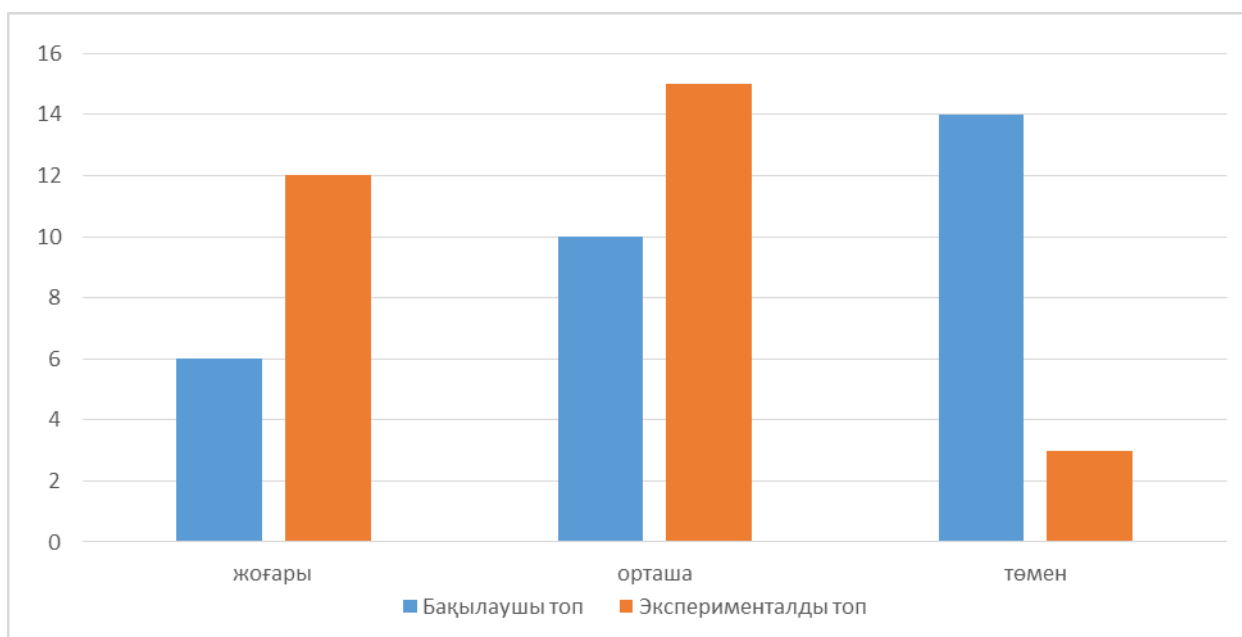
<p>орындай білу; тыңдай білу және интернеттен өз бетінше ізденіп, тапсырмаларды орындай білу.</p>	<p>музыкалық-көркемдік құралдарын салыстыру. Музыканы талдау және оның өнердің басқа түрлерімен байланысы. Жеке-жеке жұмыс жасау.</p> <p>Аудио-жазба арқылы немесе мұғалімнің орындауында балаларға шығарманы тыңдатқызу және оның ерекшеліктерін түсіну, ажырату, салыстыру.</p>		
---	---	--	--

№ 2 кесте. – Интегративті сабақта мектеп оқушыларының әрекет түрлері мен ақыл-ой қабілеттерінің деңгейлері.

Талқылау. Анықтаушы және қалыптастырушы эксперименттің кезеңдерінде біз сауалнама жүргізіп, бақылау әдісін қолдандық.

Сауалнамада бізге келесі көрсеткіштерді анықтау қажет болды: музыканы эмоционалды қабылдау; өнер түрлеріне эмоционалды жауап беру; тапсырмаларды орындаудағы шығармашылық көзқарас; тәуелсіз орындау; ғылыми ізденіс, презентация дайындау; көпшілік алдында сөйлеу және т.б.

Анкета бойынша жүргізілген әдіс осындай қорытындыға әкелді. Экспериментке 3-сынып оқушылары, эксперименттік топта 30 оқушы қатысты. Эксперимент басында анықтау кезінде жоғары көрсеткіш небәрі 15%, орташа көрсеткіш 40%, ал төменгі көрсеткіш 45% көрсеткен болатын.

№ 3 кесте - Оқушылардың интегративтік сабағында қалыптастырушы эксперименттің диагностикасының көрсеткіші.

Қалыптастырушы экспериментте жоғары оқушылар деңгейінің саны 13%-ға көтерілді, оның көрсеткіші 28% болды; орташа деңгейі- 20%-ға көтерілді (60%), ал төмен деңгейі оқушылар саны 33% - ға азайды (12% көрсетті).

Қорытынды. Отандық және шетел ғалымдары еңбектерін талдау барысында интегративтік сабақты құрастыру мен өткізу білім беру саласында әлдеде тиісті дәрежеде зерттелмегенін көрсетеді. Біз өз зерттеуімізде үшінші сыныпта музыка сабағы бағдарламасының үлгісін пайдалана отырып, музыкалық білімдерді әдебиет пен бейнелеу өнерімен синтездеуге байланысты интегративтік сабақты құрылымдауға тырыстық. Музыка, бейнелеу өнер турлері арқылы интегративті сабақтарды құрастыру теориясы мен әдістемелік маңыздылығын анықтауы сөзсіз. Зертту барысымызда музыка, бейнелеу, өнер түрлері арқылы интегративті сабақтарды құрастырудың педагогикалық шарттары және берілген тапсырмаларды, қарапайым зерттеушілік жұмыс түрлерін орындай алу қабілеті, сонымен қатар музыкалық тәрбие барысында қарым-қатынас қызметіне қатысты негізгі талаптары айқындалды. Бұл тақырыпты зерделеу барысында тәжірибелік құндылық ретінде үшінші сыныптың эксперименттік тобының мектеп оқушылары үшін музыка, бейнелеу өнері және поэзия арқылы интегративті сабақтардың мазмұнына тақырыптық материалын құрастырдық. Музыка, бейнелеу өнері, поэзия арқылы интегративті сабақтардың тәжірибелік-эксперименттік жұмыстарын жүргізу өз тиімділігін көрсетіп, зерттеу басында алға қойған болжамымызды растады. Зерттеу материалдарын апробациялау зерттеудің алға қойылған мақсаттары мен міндеттерінің тиімділігін көрсетті және оның мектеп тәжірибесінде жүйелілікті растады.

Әдебиеттер

1. Мұханбетжанова Ә. Педагогиканы оқыту әдістемесі. – Алматы, 2011.
2. Сухомлинский В.А. Балаға жүрек жылуы. – Алматы, 1987.
3. Какимова Л.Ш. Шайменова А.Е. Музыка сабақтарында ұйымдастырудағы педагогикалық шарттар // Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Художественное образование: искусство – теория – методика» № 4 (65), 2020. – С. 93-96.
4. Современные педагогические технологии в высших учебных заведениях в рамках обновленного содержания образования для преподавателей педагогических специальностей высших учебных заведений - [Электронный ресурс]: URL: // <http://bl.orleu-edu.kz/> [Дата обращения: 20.10.2021].
5. Учебная образовательная программа по дисциплине «Музыка» // Режим доступа: <http://www.adu.by/> Образовательный процесс. 2017/2018 учебный год / Учебные предметы I-IV классы/ Класс / Музыка / Учебные программы. – [Дата обращения: 09.10.2021г.].
6. Особенности организации образовательного процесса при изучении учебного предмета «Музыка» // Режим доступа: <https://docplayer.ru/54806073-Osobennosti-organizacii-obrazovatel'nogo-processa-pri-izuchenii-uchebnogo-predmeta-muzyka.html>. – [Дата обращения: 11.11.2021г.].
7. Музыка: Жалпы білім беретін мектептің 3-сыныбына арналған оқулық / Құлманова Ш., Сүлейменова Б., Тоқжанов Т., Махамбетова Ж. – Алматы, Атамұра, 2018. – 160 б.

III БӨЛІМ. СӘНДІ ҚОЛДАНБАЛЫ ӨНЕР
РАЗДЕЛ III. ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОЕ ИСКУССТВО

ӘОЖ 67:007; 67:001.891.57

МРНТИ 64.01.77

¹Г.Б.Арыстанова, ²А.Қартбаева, ³Ермаханбетова А.М.

¹Абай атындағы ҚазҰПУнің «Дизайн» кафедрасының оқытушысы, Алматы қаласы, Қазақстан, e-mail: viagulnur@mail.ru

²Абай атындағы ҚазҰПУнің «Сән дизайны» мамандығының 5 курс студенті.

³Абай атындағы ҚазҰПУнің «Дизайн» кафедрасының оқытушысы, Алматы қаласы, Қазақстан, e-mail ViaAkosha@mail.ru

ҚАЗАҚ ӘЙЕЛДЕРІНЕ АРНАЛҒАН ЭТНО СТИЛЬ ТАПТАМАСЫН ДАЙЫНДАУ
ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа

Топтама дайындау барысы таңдалған бұйымның түріне, бағытына, стильіне, уақытына, қолданылатын материал түрлеріне, сонымен қатар әйел адамдарың дене бітімі мен өлшеміне қарай орындалады. Бұйымды таңдамас бұрын жас дизайнерлер немесе кәсіби маман шығармашылық көз ретінде бір құбылыстан ба, заттан ба, ою түрінен бе, тіпті әдемі әуеннен де шабыт алып, бастапқы талпыныс күшіне ие болады. Осы жерден бастап топтаманың авторының көзіне болашақ модельдері елестеп, маталары көз алдынан жүгіріп, ұсақ түйме-моншақтары да бір елестеп кетеді.

Сондықтан дизайнерлер болсын, суретшілер болсын, жалпы шығармашылық адамдар міндетті түрде шығармашылық талпынысқа сүйене отырып әдемі туынды ойлап шығарады. Сол үшін бұл автордың көңіл – күйі, ішкі дүниесі керемет әсерде болып, сырттан келген факторларға еш мән бермей кірісіп кетіп жатады. Сондықтан қазіргі кезде көптеген жас дизайнерлер өздерінің көзқарастарымен, өздерінің талғамдарымен, өздерінің ой-өрістерімен жаңа туындылар шығарып жатады. Ол туындыларды бірі түсінсе, бірі түсінбей жататын кездері де болады. Әр адамның талғамы әртүрлі болғандықтан, әр адам өзіне ұнаған киімін киіп, өзіне қолайлы жағдай ұйымдасытарыда. Осылардың барлығы сәнге бағыну немесе стильді таңдау түрін анықтайды.

Түйін сөздер: шығармашылық көз, шабыт, құбылыс, топтама, адам, киім, материал, сән, әйелдер киімі, киімдер жиынтығы, аксессуарлар, бағыт, стиль.

Аннотация

¹Г.Б.Арыстанова, ²А.Картбаева, ³А.М.Ермаханбетова

СПОСОБЫ РАЗРАБОТКИ ЭТНО- КОЛЛЕКЦИИ ДЛЯ КАЗАХСКИХ ЖЕНЩИН

¹Преподаватель кафедры «Дизайн» КазНПУ имени Абая, Казахстан, г.Алматы, e-mail: viagulnur@mail.ru

²Студент 5 курса специальности «Дизайн моды» КазНПУ им. Абая

³Преподаватель кафедры «Дизайн» КазНПУ имени Абая, Казахстан, г.Алматы, e-mail: ViaAkosha@mail.ru

Процесс изготовления коллекции выполняется в зависимости от типа, направления, фасона, времени, используемых материалов, а также телосложения и размеров женщины. Перед тем, как выбрать буй, молодые дизайнеры или профессионалы, как творческий источник, черпают вдохновение в одном явлении, предмете, виде орнамента, даже в красивой мелодии и приобретают силу первоначального стремления. С этого момента перед глазами автора коллекции предстают модели будущего, перед глазами бегают ткани, а также мелкие пуговицы-бусины.

Поэтому, будь то дизайнеры или художники, люди общего творчества обязательно придумают красивое произведение, опираясь на творческое стремление. Для того, чтобы этот автор находился под впечатлением от настроения, внутреннего мира, не обращая никакого внимания на факторы извне. Поэтому сейчас многие молодые дизайнеры создают новые творения со своими взглядами, со своими вкусами, со своим мышлением. Одним из произведений, понимали, что, ничего не понял из подлежащего и в любое время. Поскольку у каждого человека разные вкусы, каждый человек должен носить понравившуюся ему одежду и создавать для себя комфортные условия. Все это определяет тип подчинения моде или выбора стиля.

Ключевые слова: творческий источник, вдохновение, явление, коллекция, человек, одежда, материал, мода, женская одежда, комплекты одежды, аксессуары, направление, стиль.

Abstract

MODERN ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF KAZAKH ETHNO CLOTHING

¹G.B.Arystanova, ²A.Kartbayeva, ³A.M.Ermakhanbetova

¹Lecturer of the Department of "Design" of Abai KazNPU, Kazakhstan, Almaty, e-mail: viagulnur@mail.ru

²5 Th year students of the specialty "Fashion Design" of KazNPU named after Abaya

³Lecturer of the Department of "Design" of Abai KazNPU, Kazakhstan, Almaty.

E-mail: ViaAkosha@mail.ru

The process of making the collection is carried out depending on the type, direction, style, time, materials used, as well as the physique and size of the woman. Before choosing a buoy, young designers or professionals, as a creative source, draw inspiration from one phenomenon, object, form of ornament, even in a beautiful melody and acquire the power of the initial aspiration. From that moment, the models of the future appear before the eyes of the author of the collection, fabrics run before his eyes, as well as small buttons-beads.

Therefore, whether they are designers or artists, people of general creativity will surely come up with a beautiful work based on creative aspiration. In order for this author to be impressed by the mood, the inner world, without paying any attention to external factors. Therefore, now many young designers are creating new creations with their own views, with their own tastes, with their own thinking. One of the works, understood that, understood nothing of the subject and at any time. Since each person has different tastes, each person should wear the clothes he likes and create comfortable conditions for himself. All this determines the type of submission to fashion or the choice of style.

Key words: creative source, inspiration, phenomenon, collection, person, clothing, material, fashion, women's clothing, clothing sets, accessories, direction, style.

Негізгі бөлім

Қазақ әйелдеріне арналған этно стиль таптамасын дайындау жолдарының негізгі – жаңа топтаманы қазіргі нарық заманына орай басқа дизайнерлерге қарағанда бәсекелес әрі заманауи етіп шығару. Ал бұл мақсатқа жету үшін автор көптеген ізденіс жұмыстарын жасап, қазақ киімінің даму тарихынан хабардар болып, тұстану және композиция заңдылықтарын ескеріп, маталардың құрылымы мен сипатын біліп, олардың болашақ модельдерде қалай болып көрінетініне дейін, әр фурнитураның модельмен дәл келетіндігіне дейін нақты білуі қажет.

Міне, сонда ғана сапалы топтама, сапалы бұйым, сапалы өнім және сапалы тауар пайда болады. Сонымен қатар бұл өнім қазыргы заман талабына сай нарықтық құны да дұрыс есептеліп, таза материалдардан орындалса жоғары сұрасықа ие болатындығы анық.

Білім алушылар университет қабырғасынан алған бар білімін соңғы түлектік жұмысында барынша көрсетуге тырысады. Топтаманың эскиздерін бір-бірімен үйлестіріп, бір-бірінің жалғасы болатын ырғақты да сапалы диплом жұмысын жасауға барынша күшін салып, тырысады. Композиция заңдылықтарын бұзбай, түстер үйлесімділігін дұрыс анықтап, жобаланып отырған адам тұлғасының өлшемдерін дұрыс анықтап, оның денебітімін, еңсесін, пропорциясын дұрыс шеше білсе және жлбаланатын бұйымының денеге қонымдылығы да сапалы әрі жоғары жеңгейде болса әр киім

сапалы да мықты болып көрінеді. Сонымен қатар, таңдалған маталары да табиғи, ауа өткізгіш, денеге жағымды, жоғары сападағы маталар болса, бұйымдар тіптен жақсы көрінеді. [1]

Сондықтан, кез келген топтаманы жобаламас бұрын алдымен:

- шығармашылық көзі –яғни, шабыт қайдан алынды деген мағынада;
- стилі-қандай бағыттағы киімдер болады;
- нобайлары ө нақты эскиздары салынады;
- Материалдар мен фурнитуралары-негізгі және қосымша маталары таңдалады;
- адамның денебітімінің анықталуы – анатомиясы мен морфологиясы анықталады;
- киімнің қонымдылығы – конструктивті дұрыс сызылуы;
- маталарының сапасы – табиғи маталар немесе денеге жағымды маталар болуы қажет;
- олардың технологиялық өңделуі – тігін жабдықтарының көмегімен технологиялық өңделуі;
- ақауларының жоюлуы – дұрыс емес жерлерін жөндеу;
- бстапқы эскизбен 100 пайыз сейкес болуы барлығы нақты жоспарланады.

Сурет -1. Болашақ топтаманың алғашқы нобайлары

Жоғарыдағы суретке қарап, топтаманың стилін, бағытын, силуэтін, қолданылатын матасын, бұйымдарыдың пішімін жобалай берсе болады. Таңдалған эскиз бен таңдалған маталар бір – бірлерімен маталардың қасиетіне қарай үйлесімді болуы керек. Яғни, топтама тік силуэтті немесе трапеция силуэтті болса, оған қаттылау, әрі тығыз мата таңдалады. Ал, модель кең етекті, шеңбер тәріздес, жеңдері де үлбіреп желбірлі немесе жиырылған кең болатын болса, онда жеңіл, жұқа, үлбіреген маталар таңдалуы қажет.

Сурет -2. Топтаманың киімдер жиынтықтары

Жоғарыдағы суретке қарап, болашақ топтама қандай бұйымдардан, қандай ассортименттерден құрылатынын байқауға болады. Яғни жорбаланытын топтамада белдемше, жакет, блузон, шалбар, свитер және тағы басқа бұйымдар болатыны байқалады. Топтаманың ассортименттері бір бірімен стилі, түстері, силуэті, фасондары және маталары бойынша ұйқасу керек. Кейде, кейбір дизайнерлердің топтамаларынан ұйқаспайтын бұйымдардың біріккенін байқаймыз. Мысалы: спорттық стиль мен классикалық стильдердің үйлесуін, қалың жүн матамен жібек маталардың үйлесуін, қатты қынамалы силуэт пен кеңейтілген силуэттердің үйлесуі арқылы ерекше модель үлгілері шығып жатады.

Сурет -3. Спорттық және классикалық стильдердің араласуынан үзінді

Жоғарыдағы 3-суретте осы сипатқа сай киім түрлері көрсетілген. Жоғарыда айтып кеткендей әртүрлі стильдерді үйлестіріп те қызықты топтама шығарса болатынын көруге болады. [2]

Қорытынды

Сондықтан, сән үлгісінде әр адамның көзқарасы, талғамы, сүйікті түстері мен силуэттері өз қалаулары бойынша болғандықтан, топтамалар да әр бағытта дамып жатады. Қалаған киім үлгісін тұтынушы өз талғамына қарай таңдап, киінетіні де айдан анық. Қорыта келе, замануи қазақ үлгісінде әр түрлі стильдердің үйлесімділігін, әр түрлі құрылымды маталардың, әр түрлі силуэттердің үйлесімділіктерін қолдана отырып та жақсы топтама шығаруға болатынын осы зерртеу жұмысы көрсетеді.

Интернет көздері:

1. www.nur.kz/family/beauty/1552419-kazahskie-nacionalnye-plata-v-sovremennom-stile

ӘОЖ 72.012.72

МРНТИ 18.07.47

¹Е.О.Омарова, ²Махамбет Д.Ү.

¹Абай атындағы ҚазҰПУнің «Дизайн» кафедрасының аға оқытушысы, т.ғ.к., Алматы қаласы, Қазақстан, e-mail: erke_80@mail.ru

²Абай атындағы ҚазҰПУнің «Сән дизайны» мамандығының 2 курс магистранты

СТАНДАРТТЫ ЕМЕС ӘЙЕЛДЕР ТҰЛҒАЛАРЫНЫҢ ТҮРЛЕРІ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Бұл мақалада стандартты емес әйелдер тұлғаларының жіктелуі және олардың сипаттамалы жайлы айтылған. Сонымен қатар, қандай факторлардың әсерінен көбінесе әйелдер тұлғалары ерлерге қарағанда көп өзгеріске ұшырайтындығы жайлы анықталып, олардың жою жолдары белгіленген. Стандартты емес әйелдер тұлғалары толықтық топтарына, пропорциялық ерекшеліктері және еңсе түрлеріне қарай стандартқа сай келмей жатады. Ондай тұлғалараға әрине киім табу да қиын және нарықта көбінесе стандартты өлшемдерге ғана киімдер сатылғандықтан, стандартты емес тұлғалар анайы тапсырыспен немесе арнайы дүкендерден алып қолдануларына тура келеді.

Түйін сөздер: әйелдер тұлғасы, стандартты өлшемдер, пропорция, еңсе, денебітім, киімдер.

Аннотация

¹Е.О.Омарова, ²Махамбет Д.У.

ТИПЫ И ОСОБЕННОСТИ НЕСТАНДАРТНЫХ ЖЕНСКИХ ФИГУР

¹Старший преподаватель, к.т.н. кафедры «Дизайн» КазНПУ имени Абая, Казахстан,

г.Алматы, e-mail: erke_80@mail.ru

²Магистрант 2 курса специальности «Дизайн моды» КазНПУ им. Абая

В этой статье рассказывается о классификации нестандартных женских личностей и их характеристиках. При этом выясняется, под влиянием каких факторов чаще всего изменяются женские личности, чем мужские, намечаются пути их устранения. Нестандартные женские особи не соответствуют стандартам в зависимости от групп полноты, пропорциональных особенностей и типов телосложения. Таким лицам, конечно, сложно найти одежду, и поскольку на рынке чаще всего продают одежду только стандартных размеров, то лицам, не являющимся стандартами, придется брать ее под заказ или в специализированных магазинах.

Ключевые слова: женская фигура, стандартные размеры, пропорции, телосложение, одежда.

Abstract

TYPES AND FEATURES OF NON-STANDARD FEMALE FIGURES

¹E.O.Omarova, ²Makhambet D. U.

¹Lecturer of the Department of "Design" of Abai KazNPU, Kazakhstan, Almaty, e-mail:

erke_80@mail.ru

²2-nd year master's student of the specialty «Fashion Design» of KazNPU named after Abaya

This article describes the classification of non-standard female personalities and their characteristics. At the same time, it turns out under the influence of which factors women's personalities change more often than men's, ways to eliminate them are outlined. Non-standard female individuals do not meet the standards, depending on the groups of fullness, proportional features and body types. Of course, it is difficult for such persons to find clothes, and since clothes are most often sold in the market only in standard sizes, then persons who are not stewards will have to take it to order or in specialized stores.

Key words: female figure, standard sizes, proportions, physique, clothing.

Кіріспе

Әйелдер тұлғасы әрдайым стандартты типтерге жата бермейді, уақыт пен тұрмыстық жағдайға және әйелдердің отбасы құрып, бала сүйгеніне байланысты да оладың денебітімдері өзгереді, бұл физиологиялық және табиғи құбылыс.

Ер адамдарда әйел адамдарға қарағанда қатты өзгеріс болмайды, өйткені олар өздерінің гендеріне байланысты денебітімдері немесе толық болып келеді, немесе арық, немесе бірқалыпты болып сақтала береді. Кей жағдайларды денсаулықтарының сыр беруіне байланысты, мысалы қанттары жоғарыласа немесе гармондарының өзгеруіне байланысты денебітімдері өзгеруі мүмкін.

Негізгі бөлім

Әйелдерге қарағанда, ер адамдардың фитнес залдары мен спортпен айналысуына уақытта көбірек бөлінеді, өйткені олардың тұрмыстық жұмыстары әйел адамдарға қарағанда аздау, бұл көбінесе қала тұрғындарында. Ал, ауыл тұрғындарын айтатын болсақ, олардың әйел адамдары да, ер адамдары да тынбай уйде де, сыртта да көп қозғалыста болып, жұмыс жасайтындығын білеміз.

Сондықтан, ауыл адамдары мен қала адамдарының тұрмыстық жағдайлары да, денебітімдері де әртүрлі болып келеді. Бұл тақырыпта тіпті бөлек зерттеу жұмысын жүргізуге болады.

Зерттеліп отырған мақалада стандартты емес әйелдер тұлғасына топтаманы жобалау болғандықтан, әйел адамдардың физиологиялық өзгеруі жайлы зерттеу жұмыстары көбірек жүргізіледі. Қыз балалардың физиологиялық өзгеруіне байланысты және кейбірі ерте тұрмыс құрып, отбасылы болғандарына байланысты денебітімдеріне өзгеріс түсу салдары болып жатады. Кейбір жас аналар бала сүйгеннен кейін денелерінің өзгергенін байқаса, бірі бірқалыпты сақталуға тырысып, фитнеспен айналысып өздеріне де уақыт табуға тырысады. Дегенмен, жас аналардың бала емізгеніне байланысты бәрібір денебітімдері де, салмақтары да бір жыл бойы өзгеше болып тұрады, бірі бірден салмақ қосса, бірі керісінше салмақ тастауы да мүмкін - бұл табиғи құбылыс. Сондықтан, жоғарыда айтқандай, әйелдер мен ерлердің денебітімдерінің ерекшеліктері осыған да байланысты.

Стандартты емес тұлғаға тек толық адамдар ғана емес, тым арық адамдар да жатады, немесе пропорциялық өзгешіліктері де бар тұлғалар жатады, яғни денебітімінің ұзындықтарының айырмашылықтары ретінде оны байқауға болады. Мысалы пропорцияның үш түрі бар екендігін білеміз, олардың бір бірінен айырмашылықтары да бар, яғни аяқ-қолдарының ұзындығын денесіне шаққандағы айырмашылығы ретінде оны анықтауға болады.

Аяқ-қолы ұзын, ал денебітімінің ұзындығы қысқа тұлға – долихоморфты тұлғаға жатса, керісінше аяқ-қолы қысқа, ал денебітімінің ұзындығы ұзын тұлға – брахиморфты пропорция түріне жатады. Осы екі пропорция түріне жататын тұлғалар да, стандартты емес болып саналады. Ал, аяқ-қолдарының ұзындығы денесінің қзындығына сай келетін пропорция түрі, адамның стандартты екендігін анықтайды.

Сондықтан, кейбірі стандартты емес тұлғаларды бірден толық адам деп түсінгендері дұрыс емес. Стандартты емес тұлғаларға типтік тұлғаға жатпайтын денебітім түрлері саналады. Ал олардың жіктелуі де сан-алуан. Кейбір адамдар жас қосқан сайын салмақ қосса, кейбірі аз физикалық қозғалыстағы кәсіп жасағандықтарынан да салмақ қосып жатады. Ондай кәсіп түрлеріне: кеңсе қызметкерлері, тігіншілер, банк қызметкерлері, медиктер, колл-центр қызметкерлері, ресепшінде отыратын мекемелердің әкімшіліктері және көптеген қызметкерлер жатады. Олардың жұмыстары таңғы сегіз-тоғыздан басталып, кешкі алты-жетіге дейін болғандықтан, олар тапжылмай отыратындықтарынан, денелері кешке қарай құрысып, аз қозғалыста болғандықтарынан да оның барлығы денебітіміне әсер ететіндігін көруге болады.

Сонымен қатар, тамақ өндірісінде қызмет жасайтын әйел адамдар да, жасап жатқан тамақтарының тұз-дәмін көру үшін әрдайым аз болса да, тамақтанып қалып, артық салмақ жинайтындықтарын да байқауға болады. Осындай факторлардың әсер етуіне байланысты адамның денесі де өзгеріп тұрады. Сондықтан, көбінесе әйел адамдар денесінің бірқалыпты сақталуы үшін арнайы диета ұстап, режим бойынша тамақтанып, фитнес залдарына қатысып, өздеріне де көңіл бөлулері керек.

Тағы айта кетерлік жәйт, кейбір адамдар дұрыс тамақтанбай фаст-фуд жей салағандарын жөн көреді. Бұрақ, өкінішке орай ол тәтті тамақ болғанмен де, каллориясы көп тамақ деп саналады. Осы фаст-фудпен қазіргі жастар көп тамақтанатын болды: пицца, суши, тауық қанаттары мен қоса газды сусындар да артық салмақ қосуға қатты ықпал етеді. Ондай тамақтардан гөрі, жеміс-жидек пен көкөністер мен таза су ішкен әлдеқайда пайдалырақ екендігін білеміз. Сондықтан, тұлғаны дұрыс қалпында ұстау - әр адамның өз қолында десек те болады.

Қазіргі нарықта киім үлгілері стандартты тұлғаларға көп кездесіп, стандартты емес тұлғаларға киім табу көп әйелдерге мәселе туғызады. Сондықтан, стандартты емес тұлғаға жататын адамдар көбінесе киімдерін арнайы ательелер мен сән үйлеріне тапсырыспен орындатқызады. Тапсырыспен, жеке тұлғаға арнайы тігілген киім әрине сол тұлғаға тура және ақаусыз болады, ал ол мүмкіндікті кейбір адамдар орындай да алмай жатады. Себебі, бірінің қалтасы көтерсе, бірінікі көтере алмай жатады. Ателье мен сән үйлерінің өз прайстары мен бағалары бар дегендей.

Қалалардан «три толстяка» деген дүкендерді көріп жатамыз, яғни ондай дүкендерде ерлерге де , әйелдерге де арналаған үлкен өлшемдегі киімдер саталады. Осындай butikтер мен дүкендер қарапайым киім сату дүкендеріне қарағандай әлдеқайда аздау. Бұл мақалада әйелдер тұлғасының стандартты емес типке ауытқуы жайлы төмендегі бөлімдерде нақты ақпараттар мен ізденіс жұмыстары берілген.

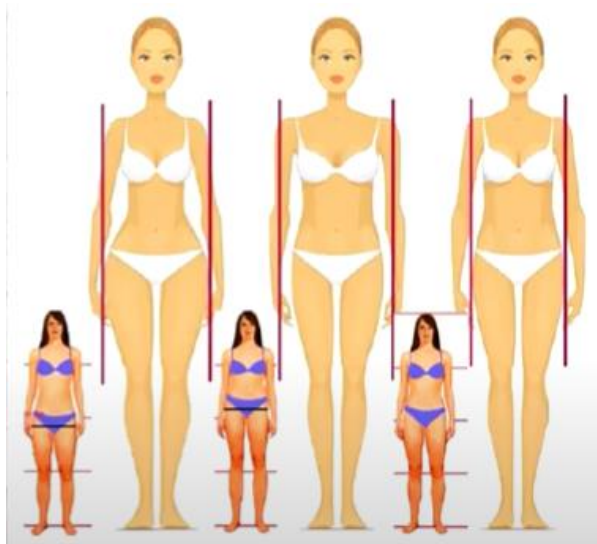
Фигуралардың түрлері дене бітімінің ерекшеліктерімен анықталады. Толық әйелдердің түрлері қандай? Жіңішке және артық салмақтағы әйелдерге арналған киімдер коллекциясының айырмашылығы - біріншілер үшін басты назар кемшіліктерді жасыруға, ал екіншілері үшін кемшіліктерді көлеңкеде қалдырып, артықшылықтарға баса назар аударуға аударылады. Дене классификациясы көп, бірақ дененің негізгі 5 түрі бар: алмұрт (А типі), төңкерілген үшбұрыш (V түрі), сағат сағаты (Х түрі), алма (О типі) және тіктөртбұрыш (Н түрі). [Сурет 1].

Сурет 1- Стандартты емес тұлға классификациясы

Қорытынды

Стандартты емес әйелдер тұлғаларының жіктелуі төмендегі суретке сай келесі түрлерге бөлінеді: домалақ типті, тік типті және жартылай тік типті. Оларды тік сызықтардың орналасуы мен оған шаққандағы шығыңқылы бойынша ажыратуға болады. Мысалы алдынан қарағандағы және қырынан қарағандағы денеліктің жоғарғы жағы мен төменгі жақтарының шығыңқылықтары мен керісінше аз көлемде болуы арқылы ажыратуға болады. Тік типті әйелдер тұлғаларының иықтары кең, ал бөкселері кішірек болып келеді. Яғни, иық жақтары қатты дамыған, ал бөкселері аз көлемдегі әйелдер тұлғалары көбінесе жүзгіш адамдарда кездеседі. Ал қырынан қарайтын болсақ, кеуделері іштерінен әлдеқайда шығыңқы болып келеді.

а) Домалак типті   ә)тік типті   б)жартылай тік типті

Сурет 2 - Стандартты емес әйелдер тұлғаларының түрлері

Ал, жартылай тік типті тұлға пропорционалды болып келеді, оны жоғарыдағы суреттен де бірден байқауға болады. Сонда алғашқы екі типтер стандартты емес түрлерге жататындығын анықтайды.

Стандартты тұлға мен стандартты емес тұлғалардың өлшем белгілерінің өлшеу ерекшеліктері бар, яғни іші шығыңқы тұлға болатын болса, бел оралымы мен бөксе ораламы қосымша іш шығыңқылығына орай тағы өлшенеді.

Сурет -іші шығыңқы әйелдер тұлғаларын өлшеу тәртібі

Әдебиеттер

1.С.В. Куренова, Н.Ю. Савельева. Конструирование одежды.,М. Феникс,2003 г.

2. Г.П.Бескораяная, Конструирование одежды по индивидуальным заказам. М., Мастерство, 2001 г.
3. Омарова Е.О., Арыстанова Г.Б. Әйелдерге арналған бұйымдарды құрастыру және модельдеу. Эверо баспасы, Алматы 2022 ж.

IV БӨЛІМ. ӨНЕРТАНУ
РАЗДЕЛ IV. ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ

UDC 323.28

IRNTI 11.25.41

¹G.B. Kunzhigitova, ²S.K. Beysenbayev, ³I.S. Kerimbay

¹Assistant Professor of 'Music education and artistic work' department, M.Auezov South Kazakhstan university, Shymkent, Kazakhstan, gulnur_18.67@mail.ru

²Doktor of pedagogical science, academician of APS, M.Auezov South Kazakhstan university, Shymkent, Kazakhstan, bei-sad@mail.ru

³Student of 'Music education and artistic work' department, M.Auezov South Kazakhstan university, Shymkent, Kazakhstan, kerimbaiindirae@mail.ru

AVANGUARD METHOD IN PAINTING

Abstract

This manuscript covers and gives historical information about the avant-garde movement in painting. The given paper also demonstrates what hides behind the definition of the Avant-gardism's Directions. One could argue that there are different origins of the one unique trend – Avant-garde. They could be attributed to artistic culture, cultural heritage, 'eternal values'. On the basis of Avant-gardism lies an over transformed trend of modernism. Avant-gardism has been present of the end XIX century and developed during the XX century, in the 60s and 70s and has rich history. Avant-garde is reflected in different directions: abstractionism, Dadaism, surrealism, constructivism and other art movements. The main goal of avant-garde artists was and is up to now - to create the subjective model of the world.

Key words: Avant-gard, Avant-gardism, Avant-gardism's Directions, Kazakhstan's avant-gardists' artists, historical background of Avant-gard.

Аннотация

¹Г.Б. Кунжигитова, ²С.К. Бейсенбаев, ³И.С. Керимбай

АВАНГАРДНЫЙ МЕТОД В ЖИВОПИСИ

¹Доцент кафедры «Музыкальное образование и художественный труд» Южно-Казахстанского университета им. М.Ауэзова, г. Шымкент, Казахстан, gulnur_18.67@mail.ru

²Доктор педагогических наук, академик АПН, Южно-Казахстанский университет им. М.Ауэзова, Шымкент, Казахстан, bei-sad@mail.ru

³Студентка кафедры «Музыкальное образование и художественный труд», Южно-Казахстанский университет им. М.Ауэзова, г. Шымкент, Казахстан, kerimbaiindirae@mail.ru

Эта рукопись охватывает и дает историческую информацию об авангардном движении в живописи. В данной статье также раскрывается, что скрывается за определением Направление Авангардизм. Можно возразить, что есть разные истоки одного уникального направления – авангард. Их можно отнести к художественной культуре, культурному наследию, «вечным ценностям». В основе авангарда лежит трансформированное течение модернизма. Авангард возник в конце XIX века, развивался в течение XX века, в 60-х и 70-х годах и имеет насыщенную, богатую историю. Авангард находит отражение в разных направлениях: абстракционизме, дадаизме, сюрреализме, конструктивизме и в других течениях искусства. Главной целью художников-авангардистов было и является до настоящего времени – это создание субъективной модели мира.

Ключевые слова: авангард, авангардизм, направления авангарда, казахстанские художники авангардисты, исторические предпосылки авангарда.

Аңдатпа

КЕСКІНДЕМЕДЕГІ АВАНГАРДТЫҚ ӘДІС

¹Г.Б. Кунжигитова, ²С.Қ.Бейсенбаев, ³И.С.Керімбай

¹М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, «Музыкалық білім және көркем еңбек» кафедрасы, аға оқытушы, Шымкент, Қазақстан, gulnur_18.67@mail.ru

²Педагогика ғылымдарының докторы, ПФА академигі, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент, Қазақстан, bei-sad@mail.ru

³М.Әуезов Оңтүстік Қазақстан университеті, «Музыкалық білім және көркем еңбек» кафедрасының студенті, Шымкент, Қазақстан, kerimbaiindirae@mail.ru

Бұл қолжазба кескіндемедегі авангардтық бағыты туралы тарихи мәліметтерді қамтиды. Және бұл мақалада Авангардизм бағыты анықтамасының астарында не жасырылғаны да ашылады. Бірегей бағыттың – авангардтың әртүрлі бастаулары бар деп дау айтуға болады. Оларды көркем мәдениетке, мәдени мұраға, «мәңгілік құндылықтарға» жатқызуға болады. Авангард модернизмнің өзгерген ағымына негізделген. Авангард XIX ғасырдың аяғында пайда болды, XX ғасырдың 60-70-жылдарында жоғары дамыды және бай тарихына ие болды. Авангард әр түрлі бағыттарда көрініс тапты, олар: абстракционизм, дадаизм, сюрреализм, конструктивизм және басқа да өнер ағымдары. Авангард суретшілерінің басты мақсаты - әлемнің субъективті моделін жасау болып табылады және әлі күнге дейін сақталуды.

Түйін сөздер: авангард, авангардизм, авангардтық ағымдар, қазақ авангард суретшілері, авангардтың тарихи алғышарттары.

Introduction

The avant-garde artists asked simple questions in information-rich forms, so that everyone would understand their purpose. It turns out that they have achieved their goal. In many countries, the avant-garde has become deeply ingrained in culture and life, influencing people's life. The avant-garde is understood in almost all countries of the world. Its structure has a tendency to expand territorially in a short period of time. Avant-gardism, avant-garde (fr. Avant-gardism - front line) is a cultural movement. It seeks to open up artistic culture, tries to move away from established principles and traditions, the monotony of life. End of the XIX century and of the XX century, in the 60s and 70s, avant-garde was formed. It was an over developed trend of modernism. Avant-garde wants to reduce cultural heritage and reconsider 'eternal values'. The French artist, critic T.Dure [1, p.16], first introduced the concept of avant-garde.

Representatives of the avant-garde detached art from life. They denied its social significance, exaggerated the special aesthetics and nature of art. All artists who denied realism considered themselves «avant-garde». There are two directions of avant-garde: global and small/local. Small/local avant-garde supporters strengthened their influence through their personal research and experience. Avant-garde is reflected in different areas: in fine arts (P. Picasso, M. Chagall, S. Dali, Mattis, etc.) abstractionism, Dadaism, surrealism, constructivism, etc. methods came to life; in music, especially tape recording and electronic synthesizer, which dates back to the twentieth century. Avant-garde architecture buildings were the result of human imagination. At the beginning of the century, the avant-garde trend, no matter how it was criticized, has not lost its cultural value [2, p.254].

The main goal of avant-garde artists was to create 'second reality' in life, the subjective model of the world.

Therefore, they decided to blur the line between art and reality, to introduce works of art into the human environment. It has developed in a wide range of forms, such as installation, entertainment, happy-go-lucky. By creating traditional art rules, artistic and anti-artistic works, avant-garde allowed development of new art forms, such as photography, cinema, and electronic music. Many stylistic trends that are developing in Kazakhstan represent this culture trends, it is becoming an open modern society. Stylistic diversity has also left its mark on modern history. They make up modern art world. Of course, despite all the differences, they have a certain inner kinship in terms of aesthetics. There are no unique standards in today's society; each group has its own values, language and style. Therefore, many styles must coexist in a pluralistic society. At this new stage, visual arts have achieved their own exemplary results. With their purely conceptual models

and their harmony, artists created works that are important in social resonance. But they also shared important theoretical concepts in interesting issues [3, p.153].

Avant-garde author, Theodore Dure of Paris, explains the meaning of of avant-garde. V.Kandinsky, P.Mondrian, M.Chagall and P.Picasso were the first, broke through the old style and made their way. Their works moved and reached the Kazakh steppe. However, this system of art is not very familiar to Kazakh intelligentsia; because traditional art style has been instilled from our great grandfathers.

Modern Kazakhstan's avant-gardists' artists

Aidosov Anuarbek (1956), a native of Zholgabas village, Baidibek district, South Kazakhstan region, is a member of Artists of Kazakhstan Union, laureate of the Republican Festival of Creative Youth 'Zhiger' (Almaty), diploma winner of Regional Exhibition of Central Asian and Kazakh Artists (Tashkent), A graduate of the III International Winter Festival 'Europe-Asia' in Yekaterinburg (2004), a participant in a number of national, foreign, international and private exhibitions, author of 'Kazakh Avant-Garde' and 'Painting Secrets' books. Color depiction of ethnography, traditions and Kazakh people's traditional life, culture that have been developing for centuries are defining achievements of modern art in Kazakhstan today. This is an amazing phenomenon, seeking for signature and world model, masters open up more profound and unexpected methods. And their works turn out to be new and avant-garde.

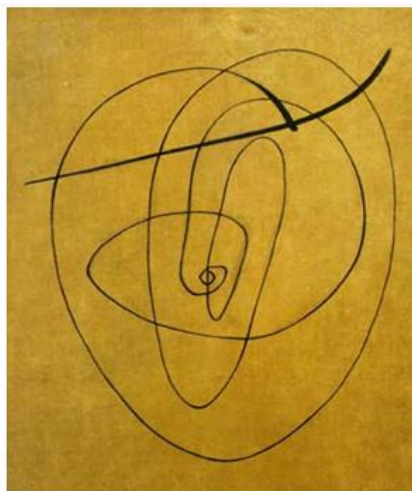
Aidosov Anuarbek's work shows that Kazakh culture continues to revive the memory in art. Avant-garde is the key to Anuarbek's work, his constant position. The autor never forgets to show the meaning of life through expressing it in his "paintings".

Eternity and transience, wisdom and emotion, history, weakness and strength - are direction in Aidosov Anuarbek's works. In his creative path, he spreads movement, growth, soaring, space-climbing ideas. He shows it in a caravan of melodies, a ringing saukele, straight smoke, stones, steppe, restless birds, and adventures of the bird's path. This music is Kazakh music, Kazakh soul and body. The image is full of twisted textures, full of compositional solutions that do not wait for the ice cut from space.

Each of, his works such as 'Justice', 'Composition', 'Act secretly, third millennium', 'Millenium's sound', 'Month of Ramazan', 'New sun', 'Urker', 'Gladness' have own history of appearance and speak for themselves. (Figure 1)

'Justice'. Oil painting. Canvas. Aidosov A.

'Composition'. Oil painting. Canvas. Aidosov A.

‘Act secretly, third millennium’. Canvas.

‘Millenium’s sound’. Oil painting. Canvas.

Month of Ramazan. Canvas. Aidosov A.

New sun. Oil painting. Canvas. Aidosov A.

Urker. Oil painting. Canvas. Aidosov A. Gladness. Oil painting. Canvas. Aidosov A.

Figure 1. Oil painting. Canvas. Aidosov A.

Creative work 'Justice' is an author's inner anxiety, his idea on the compositional structure. Clearly, cleanliness, neatness, and beauty are vital to any life. Sources of life change in rhythmic movement, depending on the season.

It is known that in the creative work 'New sun', a person lives within an earth and cosmic phenomena. Sun rises, sunsets, the moonshines, and stars appear at night – these all directly related to life on earth. Clearly, such phenomena are philosophical. The compositional structure is uniformal; it is made from a number of circles. Details complement the idea. The Sun is a great creature for all of flesh. Of course, only natural phenomena is the way to protect nature.

The 'Composition' is created in avant-garde modern style. The compositional structure is based on steppe music. The sounds of kobyz, dombra, syrнай, nature and harmony with nature are observed [4, p.18].

Conclusion

In the history of fine art, avant-garde were combined with the all elements of painting techniques, there are many new materials with their combinations. The avant-garde has its own rhythm of development. The avant-garde can use any form, situation, idea in an optimal, easy way. At present, it is ready to replicate itself on a large scale with high quality of execution and contributions. Of course, it is difficult to predict what will happen in the end.

According to Tabilkhan Rena, artist-teacher A.Aidosov's educator: 'Some history has the same beginning and the end. We still see extravagant actions and unique shapes that awaken our imagination. The avant-garde proved, it is a real accumulation of life and social experience, as well as a way forward.'

References:

1. Sarukhanyan A.P. On the relationship between the concepts of 'modernism' and 'avant-garde' // Avant-garde in the culture of the XX century (1900-1930): Theory. History. Poetics: In 2 vols. / Ed. Yu.N. Girina. M.: IMLI RAN. 2010. V.1. P.16.
2. Cultural Studies: a textbook for university and college students. Kazakh literature. Almaty: Rarity. 2005, 416 p. ISBN 9965-663-71-8.
3. Encyclopedic reference book. Almaty: Aruna Ltd. LLP. 2010. ISBN 9965-26-096-6
4. Aidosov A. 'Kazakh avant-garde'. Evero Publishing House. 2014. ISBN 9965-580-01-14

ӘОЖ 72.012.72

МРНТИ 18.07.47

¹Е.О.Омарова, ²Жусипбеова А.Б.

¹Абай атындағы ҚазҰПУнің «Дизайн» кафедрасының аға оқытушысы, т.ғ.к., Алматы қаласы, Қазақстан, e-mail: erke_80@mail.ru

²Абай атындағы ҚазҰПУнің «Сәулет дизайны» мамандығының 2 курс магистранты

ҚАЛАЛЫҚ ЖӘНЕ АУЫЛДЫҚ МӘДЕНИЕТ: ОҚШАУЛАУ ЖӘНЕ ӨЗАРА ІС-ҚИМЫЛДАРЫ

Аңдатпа

Ұсынылған мақалада қалалық және ауылдық мәдениет жайлы, атап айтқанда этно мәдениет жайлы ақпараттар талданып, олардың айырмашылықтары мен ұқсастықтары зерттелген. Қаланың қазіргі

кезде дамуы мен ауылдың да қазіргі таңда дамуының мәселелері талданып, шешу жолдары да қарастырылған. Сонымен қатар ауыл жастары мен қала жастарының немен айналысып, не қызықтыратындықтары да анықталып талданған.

Түйін сөздер: қала, ауыл, мәдениет, этно, замануи, уақыт, даму, жастар, инфрақұрылым.

Аннотация

¹Е.О.Омарова, ²Жусипбеова А.Б.

ГОРОДСКАЯ И СЕЛЬСКАЯ КУЛЬТУРА: ЛОКАЛИЗАЦИЯ И ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ

¹Старший преподаватель, к.т.н. кафедры «Дизайн» КазНПУ имени Абая, Казахстан,
г.Алматы, e-mail: erke_80@mail.ru

²Магистрант 2 курса специальности «Дизайн архитектуры» КазНПУ им. Абая

В представленной статье проанализирована информация о городской и сельской культуре, в частности об этнокультуре, исследованы их различия и сходства. Проанализированы проблемы современного развития города и развития села, рассмотрены пути решения. Также были выявлены и проанализированы, чем занимается и чем интересуется сельская молодежь и молодежь города.

Ключевые слова: город, село, культура, этно, Современность, время, развитие, молодежь, инфраструктура.

Abstract

URBAN AND RURAL CULTURE: LOCALIZATION AND INTERACTION

¹E.O.Omarova, ²Zhusipbeova A.B.

¹Lecturer of the Department of "Design" of Abai KazNPU, Kazakhstan, Almaty, e-mail:
erke_80@mail.ru

²2-nd year master's student of the specialty "Architecture Design" of KazNPU named after Abaya

The presented article analyzes information about urban and rural culture, in particular about ethnoculture, their differences and similarities are investigated. The problems of modern development of the city and rural development are analyzed, solutions are considered. They also identified and analyzed what the rural youth and the youth of the city are doing and interested in.

Key words: city, village, culture, ethno, modernity, time, development, youth, infrastructure.

Кіріспе

Қазақстан Республикасында соңғы жылдары, экономикалық дағдарыс себебінен, елдің экономикалық жағдайына сыртқы мәселердің әсер етуіне байланысты мағыналық шешімі небір күрделі жағдайға түсіп, ұзаққа созылуда. Сондықтан, экономикалық дамуымыздың негізгі мақсаты ретінде- тек тұрақтылық қана емес, өндірістік мен әлеуметтік инфрақұрылымдық даму да саналады.

Қазақстан Республикасының президенті Қасым-жомарт Кемелұлы Тоқаевтың елге жолдауында айтып кеткендей, «Енді Қазақстан елі жаңа және замануи мемлекет болады, ескі қалалар қайта жаңартылып, инфраструктуралары жандандырылады» деп атап бірнеше облыстар мен қалаларды атап өтті. Осыған орай бұл зерттеу жұмыс та осы бағытта, президентіміздің жолдауының негізінде зерттелген жұмыс болып табылады.

Негізгі бөлім

Көптеген ауыл тұрғындары қазіргі уақытта қиын жағдайда өмір сүріп келеді. Тіпті мәдени инфрақұрылымды қоя тұрып, күнделікті тұрмысқа қажет ауыз су және электр жүйесінсіз, сонымен қатар интернеттің жетіспеушілігіне байланысты замануи өмірден қалып жатқандығы рас. Осы негізгі мәселе шешілмей, ауылда этномәдени даму да қолмайтындығы анық. Сондықтан, мемлекет тарапынан ауылдарға және оқшау қалған кішкентай ауылдарға көңіл бөліп, ауыл тұрғындарына көмек бергені жөн.

Қала тұрғыны мен ауыл тұрғындары ұлттық құндылықтардың маңызын, олардың рухани жағынан елге керемет әсер туғызатындығын және бұл құндылықтарды еліміздің азаматтары қадірлеп, қастерлеуін ешқашан ұмытпауы керек. Сол ұлттық құндылықтар елімізді бір жеңнен қол, бір жағадан бас шығаруына, яғни ұйымшыл және тату болуына әкеп соқтырады. Еліміздің әр азаматы өз еліне адал, халқына бауырмал болса және ата-бабаларымыз табыстап кеткен жері мен ұлттық құндылықтарымызды өз балаларымызға дұрыс табыстап, түсіндіріп, жеткізсек, біз ешқашан ұлтымызға деген махаббатымыздан айрылмаймыз. Сондықтан, еліміздің этно-мәдени құндылықтары мен байлықтарымызды құрметтеп, келесі ұрпаққа дұрыс жеткізу әр азаматтың борышы болып саналады.

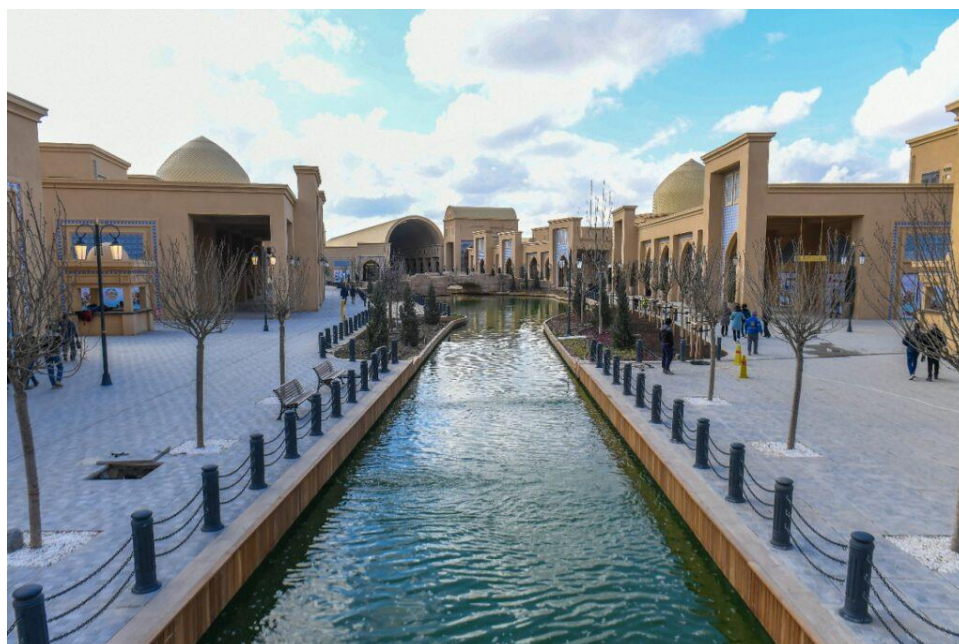
Сурет 1 – ауыл жастырының рухани қызығушылығы

Осы зерттеу жұмысы тақырыпты айтылып кеткендей этно-мәдени нысандар мен ғимараттардың қала мен ауылда қалай дамып, қазіргі кезде қандай жағдайда екендігі зерттеледі. Кейбір ауылдарда этно мәдени орталық тұрмақ, жалпы мәдени орталықтар да жоқтың қасы. Оның себебі ауылдың дамуы мен ауылда жұмыстың тапшылығы болып саналады. Түпкірдегі ауылдар совет үкіметі кезінде дүркіреп тұрса, совет үкіметі құлдырағаннан кейін кейбір ауыл аймақтарға назар бөлінбей, ауыл тұрғындары район орталықтары мен қала маңына қарай қоныс аударулары тура келді. Сондықтан, кейбір оқшау ауылдар шағын ауылдарға айналып, тіпті қирап түктері де қалмады. Бұл жағдай әрине әр азаматымыздың жанына бататын жайт.

Сурет 2 – Қалалық және ауылдың этномәдени инфрақұрылымдар

Мәдениеттің дамуын ауыл мен қалаға бөлу: ұлттық, аумақтық және тарихи жағынан өзінің ерекшелігін білдіреді. Нақты мәдени деңгейлері мен олардың даму факторлары да екі түрлі болып келеді. Қазіргі уақытта ауыл мен қаланың мәдениетінің дауын талдау мен талқылау өзекті сұрақ болып саналады. Бұл сұрақ мәселе болып санала ма? Осы екі мәдениеттің айырмашылығы неде? Екеуінің арасындағы айырмашылық қандай? Осы сұрақтармен көптеген әлеуметтанушылар Аженов М.С., Сагинтаев Б.А., Биекенов К.У. және т.б. айналысып келуде.

Сурет 3 –Түркістан қаласы замануи форматта [2]

Қалалық мәдениет – бұл ірі индустриалды және әкімшілік орталық. Біздің еліміздің қалалық өмірі: тұрғындардың қызмет түріне байласты жұмыстарымен, мәдени орталықтарына баруымен бос болмауы сипатталады. Ал қаланың балалары жай күндері әртүрлі секциялар мен үйірмелерге, мәдениет орталықтары мен сауда кешендеріне барулары олардың бос болмауына себебін тигізеді. Сондықтан қала тұрғындары, ауыл тұрғандарына қарағанда инфрақұрылым орталықтары жиі барғандықтан, өмір сүру салты басуаша болады. Ал, ауылдың мәдениеті, қалаға қарағанда әлдеқайда қарапайым түрде өтуде.

Телеарналарда пайда болып жатқан кейбір бағдарламалар, «Қаладан – ауылға» деген сияқты жобалардан, қаланың жастары мен ауылдың жастарының әртүрлі екендігін байқаймыз. Мысалы қаланың жастары кеңседе жұмыс жасап, немесе жеке кәсіппен айналысып, кешкі уақытынды спорт залдары мен ойын сауық орталықтарына барса, ауыл жастарының кеңседе жұмыс жасауы немесе жеке кәсібін болуы барлығының қолынан келмейді десек болады. Сондықтан екі жақтың да бірнеше күнге өмірлерінің ақысуы оларға қиындық туғызатындықын байқаймыз, яғни қала адамы мен ауыл адамдары бір бірлерінің өмірлеріне бейімделмеген десек те болады.

Қорытынды

Бұл мәселенің шешімі қоршаған ортаны қорғаудың кешенді шараларын жүргізу, жеткілікті жұмыс орындарын құру, әртүрлі мамандықтарды таңдау мүмкіндігі, мәдени қызметтің әртүрлі түрлерін құру болуы мүмкін. Жастарды ауылдарға, фермаларға, ауылдарға тарту үшін бірқатар жаңа жеңілдіктер енгізген жөн, өйткені оларда тұру және жұмыс істеу қазіргі уақытта өте беделді болып саналмайды. Сонымен, қазіргі уақытта ауылдар мен ауылдардың жойылып кетуі, олардың мәдени орналасуы, ауылдық елді мекендерді сапалы қайта құру, қала мен ауылдық елді мекендер арасында тығыз, қарқынды әлеуметтік байланыстар орнату мәселесі өзекті және өзекті болып табылады. [1]

Сурет 4 – Киелі Түркістан қаласының жөндеуден кейінгі кезі [2]

Интернет ресурстары

1. [Городская и сельская культура: обособление и взаимодействие \(rusnauka.com\)](http://rusnauka.com) Миронова Н.М. Давыденко Э.Н. Донецкий национальный университет экономики и торговли имени Михаила Туган-Барановского
2. [Эволюция Туркестана: от сакрального места до центра международного туризма | Tengrinews.kz](http://Tengrinews.kz)

ӘОЖ 72.012.72

МРНТИ 18.07.47

¹Омарова Е.О., ²Ботахан А.

¹Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті (Алматы, Қазақстан), «Дизайн» кафедрасының аға оқытушысы, т.ғ.к.

Электрондық пошта: erke_80@mail.ru

² «Сәулеттік дизайн» мамандығының 2 курс магистранты

ЗАМАНУИ СӘУЛЕТ ДИЗАЙНЫ БОЙЫНША ҚАЗАҚСТАННЫҢ ОРТАҒАСЫРЛЫҚ ҚАЛАЛАРЫНЫҢ СӘУЛЕТТІК ДӘСТҮРЛЕРІН ДАМУ ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа

Қазақстанның көне қалаларына он шақты қалалар жатады, олар: Түркістан - 5 ғ., Тараз - 6-5 ғ.б.э.д., Шымкент (Сайрам-Испиджаб) - шамамен 5-6 ғ., Атырау - 1640 ж., Орал – 1584 ж., Семей – 1718 ж., Өскемен – 1720 ж., Павлодар – 1720 ж., Петропавл – 1752 ж. бері келе жатқан қалалар. Әр қаланың өзінің пайда болу тарихы мен жеке даму жолдары бар, сонымен қатар тізімен көріп отырғанымыздай, әр қала еліміздің әр өңіренен болып келеді. Яғни, оңтүстіктен де, солтүстіктен де, шығыстан да, батыстан да көне қалалар бар екендігіне көз жеткізуге болады. Бұл қалалардың сәулет өнері, жол инфрақұрылымдары, жалпы мәдени инфрақұрылымдарының көптен бері жөндеуден өтпегенін қалаларға барған кезде байқауға болады. Негізгі даму, құрылыс және тағы басқа салалар бойынша дамудың көптен көбі Алматы, Нұрсұлтан қалаларында болса, көне қалалар осы қалалардың көлеңкесінде жылдар бойы қала берген. Сондықтан, тек үлкен мегополистерге ғана емес, шағын қалалардың дауына да мән мен қаржылық жағынан мән берген жөн деп санауға болады.

Түйін сөздер: ортағасырлық қалалар, Түркістан, Тараз, Шымкент, Семей, Орал, қалалар.

Аннотация

¹Омарова Е.О., ²Ботахан А.

ПУТИ РАЗВИТИЯ АРХИТЕКТУРНЫХ ТРАДИЦИЙ СРЕДНЕВЕКОВЫХ ГОРОДОВ КАЗАХСТАНА ПО СОВРЕМЕННОМУ АРХИТЕКТУРНОМУ ДИЗАЙНУ

¹Казахский национальный педагогический университет имени Абая (Алматы, Казахстан), к.т.н., старший преподаватель кафедры «Дизайн».

Электронная почта: erke_80@mail.ru

²Магистрант 2 курса специальности «Дизайн архитектуры»

К древним городам Казахстана относятся десятки городов: Туркестан-5 В., Тараз - 6-5 в. до н. э., Шымкент (Сайрам-Испиджаб) - около 5-6 В., Атырау-1640 г., Уральск-1584 г., Семей –1718 г., Усть-Каменогорск - Города с 1720 г., Павлодар – с 1720 г., Петропавловск – с 1752 г. Каждый город имеет свою историю возникновения и свои пути развития, и, как мы видим, каждый город-это регион нашей страны. То есть можно убедиться, что есть древние города, как с юга, так и с севера, с востока и с запада. При посещении городов можно заметить, что архитектура этих городов, дорожная инфраструктура, общекультурная инфраструктура давно не ремонтировались. По основным направлениям развития, строительства и др., Многие города Алматы, Нурсултан, древние города годами оставались в тени этих городов. Поэтому считаю, что не только мегополисам, но малые города стоит придавать большое значение и в финансовом плане.

Ключевые слова: средневековые города, Туркестан, Тараз, Шымкент, Семей, Уральск, города.

Abstract

WAYS OF DEVELOPMENT OF ARCHITECTURAL TRADITIONS OF MEDIEVAL CITIES OF KAZAKHSTAN ON MODERN ARCHITECTURAL DESIGN

¹Omarova E.O., ²Botahan A.

¹Kazakh National Pedagogical University named after Abai (Almaty, Kazakhstan)

²C.t.s. Senior lecturer of the Department of "Design", email address: erke_80@mail.ru

2-and year master's student of the specialty "Architecture Design"

The oldest cities of Kazakhstan include about ten cities: Turkestan - 5th century BC, Taraz - 6th-5th century BC, Shymkent (Sairam - Ispijab) - about 5th – 6th century BC, Atyrau – 1640 BC, Uralsk – 1584 BC, Semipalatinsk – 1718 BC, Ust – Kamenogorsk-1720 BC, Pavlodar-1720 BC, Petropavlovsk-cities dating back to 1752 BC. Each city has its own history of origin and its own ways of development, and as we can see from the list, each city is from different regions of the country. That is, we can see that there are ancient cities from the south, from the north, from the east, from the west. When visiting the cities, you can see that the architecture, road infrastructure, and general cultural infrastructure of these cities have not been repaired for a long time. In the main areas of development, construction and much more, the cities of Almaty and Nursultan have long been developed, and ancient cities have remained in the shadow of these cities for many years. Therefore, it is necessary to pay special attention not only to large megacities, but also to the disputes of small towns in financial terms.

Key words: medieval cities, Turkestan, Taraz, Shymkent, Semipalatinsk, Uralsk, cities.

Кіріспе

Еліміздің сәулет өнері осыдан 20-30 жыл бұрын көбінесе Астана мен Алматы қалаларында қарқынды дамыса, қазіргі кезде оқшау қалған көне қалаларының дамуына енді көңіл бөлініп, оларды да көркейту негізгі жоспарға енгізіліп отыр. Еліміздің елордасы Астадана ЕКСПО-ның құрылысы мен жалпы елордамыздың құрылысына көптеген қаржы жұмсалып, басқа қалалар екінші немесе одан ары жоспарларға қойылды. Ең алдымен ел ордасы Ақмоланы Астанаға ауыстырып, оны жандандырып болған соң ғана, көне қалаларды да дамыту жоспар бойынша қолға алынууда.

Негізгі бөлім

Қазақстанның көне қаларына он шақты қалалар жатады, олар: Түркістан - 5 ғ., Тараз - 6-5 ғ.б.э.д., Шымкент (Сайрам-Испиджаб) - шамамен 5-6 ғ., Атырау - 1640 ж., Орал – 1584 ж., Семей – 1718 ж., Өскемен – 1720 ж., Павлодар – 1720 ж., Петропавл – 1752 ж. бері келе жатқан қалалар. Әр қаланың өзінің пайда болу тарихы мен жеке даму жолдары бар, сонымен қатар тізімен көріп отырғанымыздай, әр қала еліміздің әр өңіренен болып келеді. Яғни, оңтүстіктен де, солтүстіктен де, шығыстан да, батыстан да көне қалалар бар екендігіне көз жеткізуге болады. Бұл қалалардың сәулет өнері, жол инфрақұрылымдары, жалпы мәдени инфрақұрылымдарының көптен бері жөндеуден өтпегенін қалаларға барған кезде байқауға болады. Негізгі даму, құрылыс және тағы басқа салалар бойынша дамудың көптен көбі Алматы, Нұрсұлтан қалаларында болса, көне қалалар осы қалалардың көлеңкесінде жылдар бойы қала берген. Сондықтан, тек үлкен мегополистерге ғана емес, шағын қалалардың дауына да мән мен қаржылық жағынан мән берген жөн деп санауға болады.

2020 жылы Түркістан Қазақстандағы Венеция қаласына айналды. Түркістан қаласында қарапайым Мемлекеттік құрылыстарға ұқсамайтын облыс әкімдігінің ғимараттары, әуежай және медиа орталықтар салынды. Сәулетшілердің бұл туындыларының барлығы өзіндік ұлттық стильде салынған. Соңғы екі жылда Түркістанды елдің басты құрылысы деп атауға болады. 2018 жылдың маусымында Президент Шымкентке республикалық маңызы бар қала мәртебесін берді, ал Түркістан бұрынғы Оңтүстік Қазақстан облысының орталығы болды. Көптеген туристтер көне Түркістан қаласын замануи тұрғыда өзгергенін арнайы кеп, тамашалап жатыр, әрине бұл жағдай қуантарлық жәйт.

Сурет 1- Заманауи Түркістан қаласы

Көне қалалардың біріне бұрынғы Жамбыл, қазіргі Тараз қаласы жатады. Таразда 2018 жылы қала күніне орай 20 жаңа нысан - жаңартылған саябақтар, көпірлер, ескерткіштер, стелалар, қала тұрғындары үшін демалыс орындары ашылды. Қайта құру және абаттандыру жұмыстары Бауыржан Момышұлы атындағы Жеңіс саябағына, Қайрат Рысқұлбеков атындағы саябаққа, облыс орталығындағы скверлер мен субұрқақтарға қатысты болды. Облыс орталығында Зербұлақ көліне дейінгі Алғашқы абаттандырылған жағалау ашылды. Сол жылы Тараз аумағын абаттандыру бойынша болашаққа үлкен міндеттер қойылды - Тұңғыш Президент саябақтарын, Май тоғайын, "Түрксіб" қайта жаңарту, "Тараз-Арена" спорт сарайы жанындағы аллеяны, "Ежелгі Тараз", "Шахристан" және Тектұрмас тарихи кешенін абаттандыру. Барлық құқықтар қорғалған.

Сурет 2- Заманауи Тараз қаласы

Тағы бір көне қалалардың қатарына бұрынғы Жетішатыр, қазіргі Семей қаласы жатады. Жетішатыр деп – Семь палат деп, артынан Семипалатинске айналып, қазір Семей деген атқа ие болуда. Бұл қала да шығыс өңіріндегі ескі және тарихи қала болып табылады. Ұлы Абай атамыз бен Шәкәрімнің қаны тамған жерлер мәңгі тарихта қалатын, еліміздің мақтан тұтар тұлғаларының өсіп-өнген жеріне көңіл бөлмеу мүмкін емес. Сондықтан тарихи құндылықтарды сақтай отырып, замануи

бағытта Семей қаласына ғимараттар тұрғызу және қаланың инфрақұрылымын дамыту артық болмаса, кем болмайды.

2000 жылдардың басында салынған көпірмен ғана Семей қаласы замануи бағытқа сай келсе, енді енді сәулет өнерінің дамуына кезек келген тәрізді. Сонымен қатар, елбасымыз жаңадан облыс атын ауыстырған соң, болашақта облыс та, өаланың өзі де көркемденіп, замануи жаңа қала болыр деп сенеміз.

Сурет 3- Қазіргі Семей қаласы

Қорытынды

Еліміздің көне қалаларының сәулет жағынан замануи тұрғыда өзгеруі- біріншіден, қалаларға көрік берсе, екіншіден, инфрақұрылымның дамуына зор ықпалын тигізеді. аталып кеткен көне қалаларымыздың жол құрылымы да, ғимараттары да, мәдени орталықтары мен мемлкеттік ордалары да ескіріп, оларды жаңарту өзекті мәселе болып саналады.

Интернет ресурстары

1. https://www.inform.kz/ru/hronika-nezavisimosti-kak-menyalsya-gorod-taraz_a3870397?
2. [Эволюция Туркестана: от сакрального места до центра международного туризма | Tengrinews.kz](#)
3. [О современном Туркестане и главных достопримечательностях | Стиль жизни на WEproject](#)

АВТОРЛАР ЖӨНІНДЕ МӘЛІМЕТ

1. **Сагимбаев А. А.** Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова, кандидат педагогических наук, доцент, член Союза дизайнеров Казахстана, г. Актөбе, Казахстан, e-mail: adun_8s@mail.ru
2. **Жайкенова А. Р.** Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова, магистр наук, преподаватель, член Союза дизайнеров Казахстана, г. Актөбе, Казахстан, e-mail: Zhaikenova777@mail.ru
3. **Қангелдин А.Қ.** Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова, преподаватель, член Евразийского Союза дизайнеров, г. Актөбе, Казахстан, e-mail: aibolat.kangeldin@mail.ru
4. **Жакиев Т. Р.** Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова, студент 4-курса, специальности «Дизайн», г. Актөбе, Казахстан, e-mail: zhakiev.00@mail.ru
5. **Г.Б.Кунжигитова.** М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, «Музыкалық білім және көркем өнбек» кафедрасы, аға оқытушы, Шымкент, Қазақстан, gulnur_18.67@mail.ru
6. **С.Қ.Бейсенбаев.** Педагогика ғылымдарының докторы, ПФА академигі, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент, Қазақстан, bei-sad@mail.ru
7. **И.С.Керімбай.** М.Әуезов Оңтүстік Қазақстан университеті, «Музыкалық білім және көркем өнбек» кафедрасының студенті, Шымкент, Қазақстан, kerimbaiindirae@mail.ru
8. **Сагимбаев А.А.** Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, Қазақстан Дизайнерлер одағының мүшесі, Ақтөбе қаласы, Қазақстан, e-mail: adun_8s@mail.ru
9. **Абдулла А.М.** Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, педагогика ғылымдарының магистры, оқытушы, Ақтөбе қаласы, Қазақстан, e-mail: alibi.abdulla@list.ru
10. **Барбосынова Г.Е.** Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, ғылым магистры, оқытушы, Қазақстан Дизайнерлер одағының мүшесі, Ақтөбе қаласы, Қазақстан, e-mail
11. **Тілесова Г.Ш.** Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, «Педагогика и психология» кафедрасының магистранты, Ақтөбе қаласы, Қазақстан, e-mail: tlesova1984@mail.ru
12. **Бақыт Г.А.** Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің 5В010700 - Бейнелеу өнері және сызу мамандығының 4 курс студенті. Қазақстан. Алматы қ-сы.
13. **Бекова Г.А.** Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің «Көркем білім» кафедрасының аға оқытушысы. Қазақстан Республикасының Суретшілер Одағының мүшесі. Қазақстан. Алматы қ-сы. E-mail: bekova-1969@mail.ru
14. **М.У.Қайдаров.** Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің «Көркем білім» кафедрасының доценті. ҚР СО мүшесі. Алматы қ., Қазақстан. E-mail: Malik.Uays@mail.ru
15. **Бауржанова А.Б.** Абай атындағы қазақ ұлттық педагогикалық университеті, «Дизайн» кафедрасы, Магистр, оқытушы. Қазақстан, Алматы қаласы, E-mail: aidana080596@gmail.com
16. **Елубай А.Б.** Абай атындағы қазақ ұлттық педагогикалық университеті, «Дизайн» кафедрасы Магистр, оқытушы. Қазақстан, Алматы қаласы. E-mail: du_cannot@bk.ru
17. **Е.А.Иманбакиев.** Абай атындағы ҚазҰПУ Көркем білім кафедрасының аға оқытушысы, магистр. Алматы қ-сы. Қазақстан.
18. **Бөлек Анель.** Абай атындағы ҚазҰПУ «кескіндеме» мамандығының 3 курс студенті. Алматы қ-сы. Қазақстан.
19. **Какимова Л.Ш.** п.ф.к., доцент, Абай атындағы Каз ҰПУ, Өнер, мәдениет және спорт институты. Алматы қ., Қазақстан
20. **Шайменова А.Е.** «7М01402 – Музыкалық білім» мамандығының 2-ші курс магистранты
21. **Арыстанова Г.Б.** Абай атындағы ҚазҰПУнің «Дизайн» кафедрасының оқытушысы, Алматы қаласы, Қазақстан, e-mail: viagulnur@mail.ru
22. **Қартбаева А.** Абай атындағы ҚазҰПУнің «Сән дизайны» мамандығының 5 курс студенті.

23. **Ермаханбетова А.М.** Абай атындағы ҚазҰПУнің «Дизайн» кафедрасының оқытушысы, Алматы қаласы, Қазақстан, e-mail ViaAkosha@mail.ru
24. **Омарова Е.О.** Абай атындағы ҚазҰПУнің «Дизайн» кафедрасының аға оқытушысы, т.ғ.к., Алматы қаласы, Қазақстан, e-mail: erke_80@mail.ru
25. **Махамбет Д.Ү.** Абай атындағы ҚазҰПУнің «Сән дизайны» мамандығының 2 курс магистранты
26. **Жусипбеова А.Б.** Абай атындағы ҚазҰПУнің «Сәулет дизайны» мамандығының 2 курс магистранты
27. **Ботахан А.** «Сәулеттік дизайн» мамандығының 2 курс магистранты

СВЕДЕНИЕ ОБ АВТОРАХ

1. **Сагимбаев А. А.** Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова, кандидат педагогических наук, доцент, член Союза дизайнеров Казахстана, г. Актобе, Казахстан, e-mail: adun_8s@mail.ru
2. **Жайкенова А. Р.** Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова, магистр наук, преподаватель, член Союза дизайнеров Казахстана, г. Актобе, Казахстан, e-mail: Zhaikenova777@mail.ru
3. **Қангелдин А.Қ.** Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова, преподаватель, член Евразийского Союза дизайнеров, г. Актобе, Казахстан, e-mail: aibolat.kangeldin@mail.ru
4. **Жакиев Т. Р.** Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова, студент 4-курса, специальности «Дизайн», г. Актобе, Казахстан, e-mail: zhakiev.00@mail.ru
5. **Г.Б.Кунжигитова.** Старший преподаватель кафедры «Музыкальное образование и художественный труд» Южно-Казахстанского университета им. М.Ауэзова, г. Шымкент, Казахстан, gulnur_18.67@mail.ru
6. **С.К.Бейсенбаев.** Доктор педагогических наук, академик АПН, Южно-Казахстанский университет им. М.Ауэзова, г. Шымкент, Казахстан, bei-sad@mail.ru
7. **И.С.Керимбай.** Студентка кафедры «Музыкальное образование и художественный труд» Южно-Казахстанского университета им. М. Ауэзова, г. Шымкент, Казахстан, kerimbaiindirae@mail.ru
8. **Сагимбаев А.А.** Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова, кандидат педагогических наук, доцент, член Союза дизайнеров Казахстана, г. Актобе, Казахстан, e-mail: adun_8s@mail.ru
9. **Абдулла А.М.** Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова, магистр педагогических наук, преподаватель, г. Актобе, Казахстан, e-mail: alibi.abdulla@list.ru
10. **Барбосынова Г.Е.** Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова, магистр наук, преподаватель, член Союза дизайнеров Казахстана, г. Актобе, Казахстан, e-mail: barbosynova.gauhar@mail.ru
11. **Тлесова Г.Ш.** Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова, магистрантка кафедры «Педагогика и психология», г. Актобе, Казахстан, e-mail: tlesova1984@mail.ru
12. **Бакыт Г.А.** Студентка 4 курса Казахского национального педагогического университета имени Абая, специальности 5В010700 – Изобразительное искусство и черчение. Казахстан. г. Алматы.
13. **Бекова Г.А.** Старший преподаватель кафедры художественного образования Казахского национального педагогического университета им. Абая. Член Союза художников Республики Казахстан. г. Алматы. Казахстан. Электронная почта: bekova-1969@mail.ru
14. **М.У.Кайдаров.** Член Союза художников Республики Казахстан, доцент кафедры «художественное образование» казахского национального педагогического университета имени Абая, Казахстан, г. Алматы, e-mail: Malik.Uays@mail.ru
15. **Бауржанова А.Б.** Казахский национальный педагогический университет имени Абая, кафедра «Дизайна», магистр, преподаватель Казахстан, г.Алматы E-mail: aidana080596@gmail.com
16. **Елубай А.Б.** Казахский национальный педагогический университет имени Абая, кафедра «Дизайна», магистр, преподаватель. Казахстан, г.Алматы. E-mail: du_canot@bk.ru
17. **Е.А.Иманбакиев.** Старший преподаватель кафедры художественного образования КазНПУ им. Абая, магистр. г.Алматы. Казахстан
18. **Бөлек Анель.** Студентка 3 курса специальности «Живопись» КазНПУ им. Абая. г.Алматы. Казахстан
19. **Какимова Л.Ш.** К.п.н., доцент, Институт Искусств, культуры и спорта при КазНПУ им. Абая. г. Алматы, Казахстан
20. **Шайменова А.Е.** Магистрант 2 курса специальности «7М01402-Музыкальное образование».

21. **Г.Б.Арыстанова.** Преподаватель кафедры «Дизайн» КазНПУ имени Абая, Казахстан, г.Алматы, e-mail: viagulnur@mail.ru
22. **А.Картбаева.** Студент 5 курса специальности «Дизайн моды» КазНПУ им. Абая.
23. **А.М.Ермаханбетова.** Преподаватель кафедры «Дизайн» КазНПУ имени Абая, Казахстан, г.Алматы, e-mail: ViaAkosha@mail.ru
24. **Омарова Е.О.** Старший преподаватель, к.т.н. кафедры «Дизайн» КазНПУ имени Абая, Казахстан, г.Алматы, e-mail: erke_80@mail.ru
25. **Махамбет Д.У.** Магистрант 2 курса специальности «Дизайн моды» КазНПУ им. Абая
26. **Жусипбеова А.Б.** Магистрант 2 курса специальности «Дизайн архитекторы» КазНПУ им. Абая
27. **Ботахан А.** Магистрант 2 курса специальности «Дизайн архитектуры».

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

1. **Sagimbayev A. A.** Aktobe Regional University named after K. Zhubanov, candidate of Pedagogical Sciences, docent, member of the Union of Designers of Kazakhstan, Aktobe, Kazakhstan, e-mail: adun_8s@mail.ru
2. **Zhaykenova A. R.** Aktobe Regional University named after K. Zhubanov, Master of Science, teacher, member of the Union of Designers of Kazakhstan, Aktobe, Kazakhstan, e-mail: Zhaikenova777@mail.ru
3. **Kangeldin A.K.** Aktobe Regional University named after K. Zhubanov, teacher, member of the Union of Eurasian Designers, Aktobe, Kazakhstan, e-mail: aibolat.kangeldin@mail.ru
4. **Zhakiev T. R.** Aktobe Regional University named after K. Zhubanov, 4th year student of the specialty "Design", Aktobe, Kazakhstan, e-mail: zhakiev.00@mail.ru
5. **G.B. Kunzhigitova.** Assistant Professor of 'Music education and artistic work' department, M.Auezov South Kazakhstan university, Shymkent, Kazakhstan, gulnur_18.67@mail.ru
6. **S.K. Beysenbayev.** Doctor of pedagogical science, academician of APS, M.Auezov South Kazakhstan university, Shymkent, Kazakhstan, bei-sad@mail.ru
7. **I.S. Kerimbay.** Student of 'Music education and artistic work' department, M.Auezov South Kazakhstan university, Shymkent, Kazakhstan, kerimbaiindirae@mail.ru
8. **Sagimbayev A.A.** Aktobe Regional University named after K. Zhubanov, candidate of Pedagogical Sciences, docent, member of the Union of Designers of Kazakhstan, Aktobe, Kazakhstan, e-mail: adun_8s@mail.ru
9. **Abdulla A.M.** Aktobe Regional University named after K. Zhubanov, master of pedagogical science, teacher, Aktobe, Kazakhstan, e-mail: alibi.abdulla@list.ru
10. **Barbossynova G.E.** Aktobe Regional University named after K. Zhubanov, master of science, teacher, member of the Union of Designers of Kazakhstan, Aktobe, Kazakhstan, e-mail: barbossynova.gauhar@mail.ru
11. **Tlesova G. Sh.** Aktobe Regional University named after K. Zhubanov, master's student of the Department "pedagogy and psychology", Aktobe, Kazakhstan, e-mail: tlesova1984@mail.ru
12. **Bakyt G.** 4 th year student of the Kazakh National Pedagogical University named after Abay, specialty 5B010700 - Fine arts and drawing. Kazakhstan. Almaty city.
13. **Bekova G.A.** Scientific adviser: Senior Lecturer of the Department of Art Education of the Kazakh National Pedagogical University. Abai. Member of the Union of Artists of the Republic of Kazakhstan. Almaty city. Kazakhstan. E-mail: bekova-1969@mail.ru
14. **M.U.Kaidarov.** Member of the Union of Artists of the Republic of Kazakhstan, Associate Professor of the Department of Art Education, Kazakh National Pedagogical University named after Abay, Kazakhstan, Almaty, e-mail Malik.Uays@mail.ru
15. **Baurzhanova A.** Kazakh National Pedagogical University named after Abai, Department of "Design". Master, teacher Kazakhstan, Almaty
16. **Yelubai A.** Kazakh National Pedagogical University named after Abai, Department of "Design". Master, teacher. Kazakhstan, Almaty
17. **E.A.Imanbakiev.** Senior Lecturer of the Department of Art Education KazNPU named after. Abaya, master. Almaty city. Kazakhstan
18. **Bolek Anel.** Student of the 3rd year of the specialty "Painting" KazNPU named after. Abai. Almaty city. Kazakhstan
19. **Kakimova L.Sh.** Candidate of pedagogical sciences, the associate professor, Institute of Arts, culture and sport at, Kazakhstan at Abai KazNPU , Almaty, Kazakhstan
20. **Shaimenova A.E.** 2nd year undergraduate of the specialty «7M01402-Music Education».
21. **G.B.Arystanova.** Lecturer of the Department of "Design" of Abai KazNPU, Kazakhstan, Almaty, e-mail: viagulnur@mail.ru
22. **A.Kartbayeva.** 5 Th year students of the specialty "Fashion Design" of KazNPU named after Abaya
23. **A.M.Ermakhanbetova.** Lecturer of the Department of "Design" of Abai KazNPU, Kazakhstan, Almaty. E-mail: ViaAkosha@mail.ru

24. **Omarova E.O.** Lecturer of the Department of "Design" of Abai KazNPU, Kazakhstan, Almaty, e-mail: erke_80@mail.ru
25. **Makhambet D.U.** 2-nd year master's student of the specialty «Fashion Design"of KazNPU named after Abaya
26. **Zhusipbeova A.B.** 2-nd year master's student of the specialty "Architecture Design"of KazNPU named after Abaya
27. **Botahan A.** 2-and year master's student of the specialty "Architecture Design"